

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**KÜRESELLEŞME SÜRECİNİN YEREL KÜLTÜRLER
ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: KONYA ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İbrahim KAYĞUSUZ

**Enstitü Anabilim Dalı : Sosyoloji
Enstitü Bilim Dalı : Sosyoloji**

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Osman ÖZKUL

EYLÜL - 2011

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KÜRESELLEŞME SÜRECİNİN YEREL KÜLTÜRLER
ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: KONYA ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İbrahim KAYĞUSUZ

Enstitü Anabilim Dalı: Sosyoloji
Enstitü Bilim Dalı: Sosyoloji

Bu tez .... / .... / 2011 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği/Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Doc. Dr. Mustafa Kemal ŞAN

Doc. Dr. Erten EFEGİL

Yrd. Doc. Dr. Osman ÖZKUL

Jüri Başkanı

Jüri Üyesi

Jüri Üyesi

Kabul
Red
Düzeltilme

✓Kabul
Red
Düzeltilme

✓Kabul
Red
Düzeltilme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

İbrahim KAYĞUSUZ

29.09.2011

ÖNSÖZ

On dokuzuncu ve yirminci yüzyılların en çok tartışılan konularından birisi batılılaşma/modernleşme kavramı olmuştur. Yirmi birinci yüzyıla geldiğimizde bu tartışmalar yerini küreselleşmeye bırakmıştır. Bugün sosyal bilimcilerin en çok tartıştığı konuların başında küreselleşme gelmektedir.

Küreselleşme bütün dünyayı ve hayatın bütün alanlarını etkileyen çok yönlü bir süreçtir. Küreselleşme etkisini ekonomiden siyasete, milliyetçilikten dine kadar hayatın bütün alanlarında hissettirmektedir. Küreselleşmenin etkisini en çok hissettirdiği alan ise hiç şüphesiz kültürdür. Yerel kültürler küreselleşmeden çok etkilenmiş ve büyük bir dönüşüm yaşamışlardır. Bazı yerel kültürler küreselleşmenin akıntısına kapılarak kendini yeniden oluştururken, bazıları küreselleşmeye olumsuz bir tavır alarak yerel karşıt hareketler oluşturmuştur. Diğer bazı kültürler ise üçüncü bir yol tercih ederek küreselleşmenin doğru ve olumlu yönlerini alıp kendi değerleri ile küresel değerler arasında bir sentez yapmayı tercih etmiştir.

Bu çalışmada değerler anlamında İslam kültürünün, tarih ve medeniyet anlamında Osmanlı ve özellikle Selçuklu kültürünün büyük izlerini taşıyan ve Mevlana figürü ile küresel dünyada tanınmış olan Konya'nın küreselleşme sürecinin bugün geldiği nokta belirlenmeye çalışıldı.

Küreselleşme, Kültür, Yerelleşme ve Konya kavramlarının ele alındığı bu çalışmada ilgili kavramlar arasında bağ kurmak donanımlı bir akademik disiplini ve iyi bir sosyoloji formasyonu gerektiren zorlu bir süreç oldu. Bu zorlu süreçte, bilgi tecrübe ve eleştirileriyle bana rehberlik yapan ve destek olan bütün hocalarıma teşekkür ediyorum.

İbrahim KAYĞUSUZ

29.09.2011

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: KAVRAMSAL ÇERÇEVE	8
1.1. Küreselleşme Nedir?	8
1.2. Küreselleşme Tarihi	14
1.3. Küreselleşmenin Toplumsal Boyutu	18
1.4. Küreselleşme ve Kitle İletişim Araçları	19
1.5. Küreselleşme ve Siyaset.....	21
1.6. Küreselleşme ve İktisat	23
1.6.1. Uluslar arası Şirketler	26
1.6.2. Uluslar arası Bankalar ve Kurumlar	27
1.6.3. Hükümet Dışı Örgütler (NGO).....	28
BÖLÜM 2: KÜLTÜR VE KÜRESELLEŞME	29
2.1. Küreselleşmenin Kültüre Etkisi	29
2.1.1. Kültür	29
2.1.2. Kültür ve Küreselleşme	31
2.2. Küreselleşmenin Siyasi ve İdeolojik Yansımaları	36
2.2.1. Küreselleşme, Milliyetçilik ve Ulus Devlet	36
2.2.2. Küreselleşme ve Din	38
2.2.3. Küreselleşme ve İslam Dini	41
BÖLÜM 3: KÜRESELLEŞME VE YERELLEŞME	43
3.1. Küreselleşme ve Yerelleşme	43
3.1.1. Küreselleşme ve Yerelleşme İlişkisinin Olumsuz Boyutları.....	43
3.1.2. Küreselleşme ve Yerelleşme İlişkisinin Olumlu Boyutları.....	46
3.1.3. Küreselleşme ve Medeniyetler Çatışması	49
3.1.4. Küreselleşme ve Milli Kimlik	50

3.1.5. Küreselleşme ve Mekân	52
3.1.6. Küreselleşme ve Aile.....	53
3.1.7. Küreselleşme ve Yerelleşme'nin Sentezi	54
3.2. Küreselleşme ve Türkiye.....	54
BÖLÜM 4: KONYA'NIN TARİHİ DEĞERLERİ	57
4.1. Konya'nın Tarihi ve Medeniyeti.....	57
4.1.1. Konya'nın Önemi	57
4.1.2. Konya Tarihi.....	58
4.1.3. Kültür ve Medeniyet.....	60
4.2. Konya'nın Önemli Kültürel Değerleri	63
4.2.1. Mevlana	65
4.2.2. Şems-i Tebrizi	66
4.2.3. Mevlana Törenleri	67
4.2.4. Sema	67
4.2.5. Mevlevilik	69
4.3. İnanç Turizmi	71
4.4. Konya'nın Yemek Kültürü.....	74
4.5. Düğün Pilavı	75
BÖLÜM 5: KÜRESELLEŞMENİN KONYA KÜLTÜRÜNE ETKİSİ.....	76
5.1. Küresel Kentleşme	76
5.2. Konya'nın Kimliği: Tarihi ve Kültürel Değerler	81
5.3. Konya'nın Kimliğini Oluşturan Mekân Değerleri	87
5.4. Konya Kültürünü Oluşturan Tarihi Değerlerin Günümüzdeki Tezahürleri.....	92
5.4.1. Küreselleşme ve Konya Hayat Tarzı.....	92
5.4.2. Küreselleşmenin Komşuluk İlişkilerine Etkisi	98
5.4.3. Mekân: Ayrışma ve Dayanışma	103
SONUÇ.....	113
KAYNAKLAR	118
ÖZGEÇMİŞ.....	128

KISALTMALAR

AKT	: Aktaran
BM	: Birleşmiş Milletler
DB	: Dünya Bankası
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
IMF	: International Money Fon-Uluslar arası Para Fonu
İ.Ö	: İsa'dan Önce
KSO	: Konya Sanayi Odası
KTO	: Konya Ticaret Odası
M.Ö	: Milattan Önce
MS	: Milattan Sonra
MÜSİAD	: Müstakil Sanayici Ve İşadamları Derneği
NGO	: Non Government Organization-Hükümet Dışı Organizasyonlar
YY	: Yüzyıl

Tezin Başlığı: Küreselleşmenin Yerel Kültürler Üzerindeki Etkisi: Konya Örneği	
Tezin Yazarı: İbrahim KAYĞUSUZ Danışman: Yrd.Doç.Dr. Osman ÖZKUL	
Kabul Tarihi:	Sayfa Sayısı: vi (ön kısım) + 128 s. (tez)
Anabilimdalı: Sosyoloji	Bilimdalı: Sosyoloji
<p>Bu çalışmada, küreselleşme sürecinin yerel kültürler üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri Konya örneği ile incelenmeye çalışılmıştır.</p> <p>Araştırmada küreselleşmenin tanımı, tarihi süreci ve sosyoloji ile olan ilişkisi incelenmiştir. Araştırma kitle iletişim araçlarının küreselleşmedeki rolünü incelemiş ve küreselleşmenin teknolojik, ekonomik, dini ve kültürel yönleri ele alınmıştır. Çalışmada küreselleşmenin milliyetçilik, din ve İslam ile olan ilişki düzeyi anlatılmaya çalışılmıştır.</p> <p>Araştırmada küreselleşme ve kültür ilişkisi ile küreselleşme ve yerelleşme ilişkisi teorik çerçevede tartışılmıştır.</p> <p>Çalışmada Konya'nın yerel ve kültürel değerleri nazara verilmiştir. Konya'nın tarihteki yeri, kültür ve medeniyeti, inançları, değerleri, gelenekleri, bireylerin davranış biçimleri, yemek ve mutfak kültürü ile komşuluk ilişkileri anlatılmıştır.</p> <p>Araştırmada Konya'nın küreselleşme sürecinde yaşadığı değişim ve dönüşüm anlatılmış ve Konya'nın sembolik sermayesi olan Mevlana anlatılmıştır.</p> <p>Çalışmada İslam dini ve Mevlana'nın etkisindeki Konya'nın küreselleşme sürecinde nasıl rol oynadıkları ve Konya'nın küresel değerlerle yerel değerleri nasıl bir arada yaşattığı dile getirilmiştir.</p> <p>Küreselleşme, yerel kültürler ve Konya arasındaki ilişkiye değinilirken, yerel ve ulusal kaynaklar göz önünde bulundurulmuş ve gözlemler yapılarak incelenmiştir.</p>	
Anahtar kelimeler: Küreselleşme, Kültür, Yerelleşme, Konya	

Title of the Thesis: The Effect Of Globalization On Local Cultures: Modal Of Konya	
Author: Ibrahim KAYĞUSUZ Supervisor: Assist. Prof. Dr. Osman ÖZKUL	
Date:	Nu. of pages: vi (pre text)+128 (main body)
Department: Sociology	Subfield: Sociology
<p>In this study, the positive and negative effects of globalization on local cultures are examined by the example of Konya.</p> <p>Description of the globalization is examined historical process and the relationship between sociology in study. It is examined the role of mass media on globalization in research and discussed. Globalization's technological, economic, religious and cultural aspects. Nationalism, religion and Islam relationship with globalization is explained in the study.</p> <p>Konya's local and cultural values are given into the study. Konya's in the history, culture and civilization, beliefs, values, traditions, behavior, patterns of individuals, culture, dining and kitchen with a neighborly relations are explained.</p> <p>Relationship between globalization and cultural globalization and localization in relation with the theoretical framework are discussed in the study.</p> <p>Globalization during the process of change and transformation are presented and the symbolic capital of Konya Mevlana explained in the study.</p> <p>Konya Mevlana, the influence of the Islamic religion and how to study, play a role in the process of globalization and global values of Konya, a combination of how to live the local values were expressed.</p> <p>The relationship between globalization, local cultures and Konya is given and observations were made by local and national resources were taken into consideration.</p>	
Keywords: Globalization, Culture, Localization, Konya.	

GİRİŞ

Küreselleşme yirminci yüzyılın son çeyreğinden itibaren çağımızın en çok tartışılan konularından birisi olmuştur. Çok yönlü bir anlam katmanına sahip olan küreselleşme hakkında çok detaylı çalışmalar yapılmıştır. Bu durum küreselleşme ile ilgili zengin bir kaynakça ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle de küreselleşme herkesin üzerinde anlaştığı bir tanıma kavuşmuş değildir. Çünkü küreselleşme tanımları, tanımlayan kişinin tutumuna göre şekil kazanmıştır.

Küreselleşmenin tarihsel süreç içinde ne zaman başladığı, hangi noktalara doğru ilerlediği; toplumları, kültürleri ve yerel değerleri nasıl etkilediği önemlidir. Kanadalı iletişim Profesörü McLuhan, 1963 yılında “küresel köy” (global village) kavramını kullanarak dünyanın belli bir bölümünün global bir köy haline dönüştüğünü söylemişti. Bununla birlikte küreselleşme kavramının 1980’li yıllarda daha çok kullanıldığı ve popüler hale geldiği bilinmektedir.

Küreselleşme basit, lineer ve gelişimci bir mantığı yansıtmamaktadır. Küreselleşmenin en belirgin özelliği tekil bir durumdan ziyade bir süreç veya süreçler seti olması; mesafeler arası ulaşımı kolaylaştırması ve toplumları birbirine bağımlı hale getirmesidir. Kavram, hem dünyanın küçülmesine, hem de bir bütün olarak dünya bilincinin güçlenmesine gönderme yapmaktadır. İster olumlu isterse olumsuz yönde olsun, hiç kimsenin tam olarak anlayamadığı, ama etkisini hepimiz üzerinde hissettiren bir küresel düzene doğru sürüklendiğimiz bir gerçektir.

Küreselleşme uluslar arası ilişkileri, uluslar arası politik ekonomiyi, tarihi ve diğer birçok bilimsel alanı içine alan çok yönlü bir olgudur. İnsan hayatını ilgilendiren ve sosyolojinin uğraş alanına giren ekonomi, kültür, din, siyaset, milliyetçilik, yerellik vb. olgular aynı zamanda küreselleşmenin ana konularıdır. Dolayısıyla küreselleşme ile sosyoloji arasında zorunlu bir ilişki ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda küreselleşme olgusunun sosyolojik olarak nasıl tanımlanacağı ve küreselleşmenin gelecekteki yönünün nasıl olacağı teorik olarak ele alınması gerekmektedir.

Sosyolojik bir olgu olan küreselleşmenin çağımızda ortaya çıktığı söylenemez. Kavram, son otuz senedir hayatımıza girdiği halde, gelişmeler bir anda gerçekleşmemiştir. Çünkü Batı dünyasının tarihinde önemli bir yere sahip olan modernitenin yapısında

küreselleşmeye dair eğilimler vardı. Dünyanın “rasyonalite” bağlamında tek biçimli algılanışı, bu yaklaşımların temel argümanlarından birisidir.

Bu yaklaşımın uzantısı olarak, küreselleşmenin insan hayatına etkisi ise, daha çok ekonomi, siyaset ve kültür alanında olmuştur. Bu anlamda küreselleşme tek bir boyuta indirgenemeyecek nitelikte sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel ve düşünsel süreçlere sahiptir. Bu arada teknoloji ve kitle iletişim araçları da küreselleşmenin ilişki boyutunda yer alan iki önemli alandır. Bilim ve teknolojinin ürünü olan kitle iletişim araçları küreselleşmede başat bir rol oynamıştır.

Küreselleşme ile ilgili en yoğun tartışmalar ekonomik boyutta cereyan etmiştir. Küreselleşme kavramına, ekonomik düzeyde, liberalizmin yeni bir söylemi olarak bakmak mümkündür. Bu süreçle birlikte dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen ekonomik bir olay bulunduğu mekânla sınırlı kalmamış ve bütün dünyayı etkilemiştir. Özellikle çok uluslu şirketler ve uluslararası finans kurumları, küresel ekonominin dolayısıyla küresel sistemin oluşmasında önemli rol oynamışlardır.

Öte yandan küreselleşme etkisini din, milliyetçilik ve yerelleşme üzerinde de göstermiştir. Örneğin küreselleşmeye karşı gelişen milli ve yerel refleksler dikkat çekmektedir. Küreselleşme ile milliyetçilik ilişkisinin anlaşılması, küreselleşme kavramının teorik detayları hakkında aydınlatıcı bilgiler sağlayacaktır. Bu anlamda milliyetçilik, küreselleşmenin karşıt kutbu olarak algılanmaktadır. Mikro milliyetçi akımlar genelde küreselleşmenin kültürel ve psikolojik baskılarına karşı gelişen tepkisel hareketlerdir.

Küreselleşme ile ilgili diğer önemli bir konu ise küreselleşme ve siyaset ilişkisidir. Küreselleşmenin en tipik sonuçlarından birisi ulus-devlet aktörlerinin gerilemesi ve milliyete ait olan şeylerin sona ermesidir.

Küreselleşmenin önemli bir sonucu ise din üzerinde olmuştur. Küreselleşmenin dinin teolojik sistemi ve toplumsal boyutu üzerindeki etkisi ve dinin küreselleşmeye karşı direnci; öte yandan dinin küresel bir fail olarak sosyal hayatı yeniden yapılandırma teşebbüsü sosyolojik çerçevede ele alınması gereken önemli bir olgudur. Bu bağlamda küreselleşme ve İslamiyet ilişkisi de bugüne ait incelenmeye değer bir konudur.

Küreselleşme sürecini anlamamıza yardım eden temel konuların başında küreselleşme ve kültür ilişkisi gelmektedir. Bu ilişki diğer disiplinlerden ziyade doğrudan sosyolojinin ilgi alanına girmektedir. Kültür, insan ve toplumun neye nereden baktığını ve tavrını neye göre belirlediğini gösteren bir olgudur. Kültür insan ve topluma bir anlam haritası sunar. Bu bağlamda, günümüzün en önemli tartışma konularından olan “küresel kültür” kavramı, küreselleşmenin bir ürünüdür. Kültür emperyalizminin bir devamı olan kültürel küreselleşme, bilimsel alanda giderek yaygınlaşmaktadır.

Nihayetinde küreselleşme ve yerelleşme ilişkisi konumuz itibarı ile incelenmesi gereken başlıklar arasında yer almaktadır. Yerelleşme, küreselleşmenin tamamlayıcı tersidir. Bu ilişkiyi anlamak için yerelin anlam haritasını oluşturan değerler, inançlar ve gelenekler ile küreselleşme arasındaki etkileşimi çözmek gerekmektedir.

Küresel ile yerelin etkileşim düzeyleri, mekân metaforları yani coğrafya, kent ve bunların bağlamları olan ağlar, örgüler ve dokular hesaba katılmadan anlatılamaz. Kentsel mekânlar bu anlamda küresel ile yerelin en üst düzeyde etkileşimde olduğu yerlerdir. Kentler, sosyal dinamik bünyeleri sebebiyle sürekli değişim yaşamaktadırlar. Kentlerin fonksiyonları, eylemleri ve dış dünyayla bağlantıları sürekli değişmektedir.

Küresel kentleşme ile birlikte toplumsal yapıyı oluşturan bütün faktörler değişmiştir. Küreselleşme sürecinde kentlerdeki bu yeni sosyo-ekonomik yapılanmalar bir kentsel dönüşümü beraberinde getirmiştir. Küresel kent ve dünya kenti gibi kavramlar kentlerin bu yeni yüzünü anlatmak için ortaya atılmıştır.

Araştırmanın Konusu ve Amacı

Çalışmada, maneviyat ve kültür şehri olan Konya'nın küreselleşme sürecinde yaşadığı değişim ele alınmıştır. Bir mikro çevre alanı olarak Konya'nın yaşadığı manevi, kültürel, sosyal ve ekonomik dönüşümler incelenerek, küreselleşmenin Konya'daki yansımaları, imkân ve alternatifleri üzerinde durulmuştur.

Konya standart olarak Türk ve dünya şehirlerinden farklı değildir. Kentin fiziki yapısı öteki şehirlerle benzerdir. Küreselleşmenin şehirlerin mimari ve planlamaları üzerindeki aynılaşma/benzeşme etkisi Konya'da göze çarpmaktadır. Fakat şehirlerdeki bu benzeşmelere karşı her bir şehri ötekilerden ayıran “özgün” bir tarafı mevcuttur. Konya'nın ötekilerinden farklılığı ve kendine ait özgünlüğü Selçuklu Devletine

başkentlik yapmasıdır. Bu tarihi olgu Konya'nın şehir mimarisine ve kültürel kodlarına etki etmiştir. Öte yandan kadim yazılı kaynaklarda “belde-i emin” ,“kutsal belde” ve “kutup şehir” olarak anılan Konya'nın en özgün özelliği Mevlana Celâleddin-i Rumî'dir. Mevlana Konya'nın küresel ve evrensel tanınmışlığının adıdır.

Akademik alanda son zamanlarda tartışılan “küresel kent”, “dünya kenti” gibi kavramlar kentlerin birer cazibe merkezleri olduğunu göstermiştir. Konya, tarihi birikimiyle, güçlü sivil toplum yapısıyla, uluslar arası ticaretiyle, üniversitesiyle, yüksek toplumsal sermayesiyle bir küresel şehirdir.

Küreselleşmenin yerel kültürler üzerindeki etkisi birçok bilimsel çalışmanın konusu olmuştur. Küreselleşmenin olumlu etkilerini ön plana çıkaran yaklaşımlar olduğu gibi olumsuz etkilerini dile getiren yaklaşımlar da olmuştur. Birbirine zıt bu iki yaklaşımdan farklı üçüncü bir yaklaşım ise yerel ve küresel öğelerin sentezine göndermede bulunmaktadır. Bu üçüncü yaklaşım ilk iki ekolün keskin iddialarını yumuşatarak yeni ve üçüncü bir duruma işaret etmektedirler. Bazı kaynaklarda bu üç ekol “Hiper-küreselleşme okulu”, “Küreselleşme şüpheçileri” ve “dönüşümcüler” olarak adlandırılır.

Küreselleşme tartışmalarına olumlu bir tavırla yaklaşanların başında Indur M. Goklany, Ulrich Beck ve Françis Fukuyama gibi isimler gelmektedir. Dünya tarihçisi George Modelski, Paul Hirst, Grahame Thompson ve İmmanuel Wallerstein vb. düşünürler ise küreselleşmenin olumsuz taraflarına vurgu yapmaktadırlar. Küreselleşme ideolojisinin temelinde, Avrupa sömürgeciliğinin yattığını söyleyen Ş.Teoman Duralı gibi bazı Türk bilim adamları da bu kategori içinde değerlendirilebilir.

Yerel ve küresel öğelerin sentezine vurgu yapanların başında ise Giddens, Rosenau ve Friedman gibi önemli isimler gelmektedir. Örneğin Giddens, küreseli yerel ile ilişkisi bağlamında tanımlar ve karşılıklı bağımlılığa işaret eder. Araştırmanın amacı yerel kültürel bir çevreden hareketle bu ekollerin tezlerini incelemektir. Araştırmanın temel amacı bu tezlerden hangisinin Konya yerelinde karşılık bulduğunu incelemektir.

Daha önce yapılmış olan ve Konya'nın küreselleşme sürecini anlamamıza katkılar sağlayan bazı tezlerde kültürel yaşam, inançlar ve değerler kapsam dışı bırakılmıştır.

Araştırmanın amacı Konya halkına ve bireylerin ilişki biçimine derin etkisi olan bu alanın küreselleşmeden ne derece etkilendiğini ortaya çıkarmaktır.

Araştırmanın genel amacı küreselleşmenin yerel kültürler üzerinde meydana getirdiği etkiyi Konya özelinde incelemektir. Küreselleşmenin kültür, din, gelenek ve aile gibi toplumsal kurumlar üzerinde ne derece etkili olduğu ve küreselleşmenin bireylerin tutum ve davranışlarında hangi tür farklılıkları meydana getirdiği araştırmanın alt amaçlarıdır.

Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi

Küreselleşme, yerel kültürler üzerinde olumlu ve olumsuz birçok etkide bulunmaktadır. Yerel kültürlere mensup bireylerin tutum ve davranışları küreselleşme süreci ile beraber değişime uğrayabilmektedir. Bu bağlamda bilginin iletişim ve teknoloji yolu ile kolay elde edilmesi, küreselleşmenin yerel kültürlere olumlu etkisi olarak dile getirilebilir.

Bilginin ve iletişimin küreselleşmesi, türdeş olmayan bir dünyanın oluşumuna zemin açabilmektedir. Küresel bir kültürün gelişmesine paralel olarak geleneksel/yerel kültürlerde canlanmalar ortaya çıkabilmektedir.

Küreselleşme süreci ile birlikte bazı kültürlerin ideolojik bir kalıba bürünerek kendini yerel kültürlere dayatması tepki olarak yerel ya da milli kültürlerde karşı kültürel canlanmaları ve dinamizmi doğurabilmektedir. Bu tepki, toplumun “dini ve geleneksel değerlerine bağlılık” şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Dünyanın birçok bölgesinde küreselleşmeye karşı baş gösteren yerelleşme hareketlerini bu bağlamda yorumlamak mümkündür.

Küreselleşmenin bütünleştirme fonksiyonu ile birlikte ortaya çıkardığı yerelleşme anlamındaki ayrışmaların anlaşılması sosyoloji bilimi açısından önemlidir. Bu çalışmada küreselleşmenin bütünleştirme ve ayrıştırma yansımaları Konya kenti özelinde ele alınmıştır.

Araştırmanın Kapsamı Ve Yöntemi

Araştırmanın kapsamı, küreselleşme sürecinin yerel kültürler üzerindeki etkisinin kültürel çevre bağlamında incelenmesidir. Daha özelden ise, araştırmanın kapsadığı alan

Konya ilidir. Konya'nın kültürü, gelenekleri, değerleri, aile ilişkileri, davranış biçimleri ve tüm bunların küreselleşme sürecinde yaşadığı değişim araştırmamıza konu edilmiştir.

Araştırma, söz konusu mikro kültürel çevrede gözlem ve görüşmelerin yanı sıra konuyla ilgili kaynak incelemeleri yapılarak yürütülmüştür. Seçilen yerel alan, ülkemizin diğer bölgelerine nispeten kültür, gelenek ve değerlere daha fazla bağlılık göstermektedir. Bu yerel alan üzerinde yapılan çalışma ile küreselleşmenin yerel kültürler üzerindeki etkisi anlatılmaya çalışılmıştır.

Çalışma teorik bir çerçevede yürütülmüştür. Çalışmada kaynak taraması ve görüşme yöntemleri ile birlikte gözlem ve inceleme yöntemleri de kullanılmıştır. Çalışma sürecinde sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri; dernek, vakıf ve oda temsilcileri; halk, esnaf ve gençlerle görüşmeler yapılmıştır. Çalışmada ayrıca konu ile ilgili Konya Büyükşehir Belediyesi'nin, Selçuk Üniversitesi'nin, Konya Valiliği'nin ve Konya İl Turizm ve Kültür Müdürlüğü'nün yaptığı çalışmalar da veri olarak kullanılmıştır.

Konuyla İlgili Literatür Değerlendirilmesi

Konya'da Konya'nın tarihini, kültürünü, inançlarını, değerlerini; mevlevilikten sema'ya, mutfak kültüründen düğün pilavına kadar sosyal hayatın çeşitli yönlerini anlamamıza katkı sağlayacak birçok eser mevcuttur. Konya bu anlamda zengin bir literatüre sahiptir. Kaynaklardan imkânlar nispetinde istifade edilmeye çalışılmıştır. Öte yandan kültür, küreselleşme ve yerelleşme ile ilgili çok sayıda kaynak eser, makale ve internet bilgisi mevcuttur. Son zamanlarda bu alandaki kaynakların sayısı giderek artmıştır. Bu çalışma "kültür, küreselleşme, yerelleşme ve Konya" konuları ile sınırlandırılmıştır.

Bu bağlamda Köksal Alver'in "Steril Hayatlar" kitabı, Konya'nın, toplum/mekân ayrışımını ve güvenli siteleri toplumsal yansımalarını anlamamıza katkı sağlamıştır. Çalışmanın teorik çerçevesi ile doğrudan bağlantılı olan Osman Özkul'un "Kültür Ve Küreselleşme" kitabı çalışmanın anahtar kavramları olan "sosyoloji, kültür, küreselleşme ve yerelleşme" arasındaki ilişkiyi kurmamıza katkı sağlamıştır. Yasin Aktay'ın Küresel Kentleşme ve Konya Örneği kitabı da küreselleşme ve Konya ilişkisini kurmamıza katkı sağlamıştır. Kitabın basıldığı tarihten bugüne Konya'da

yaşanan değişimlerin yönü ise teorik araştırmalar, yeni gözlemler ve bilgiler ışığında anlatılmaya çalışılmıştır.

Öte yandan Konya Büyükşehir Belediyesi'nin sosyal doku projeleri kapsamında yaptığı kent araştırmaları, çalışmamızın diğer referansları oldu. Dört seri halinde yayımlanan ve Ümit Meriç, Edibe Sözen, Osman Özsoy vb. birçok sosyal bilimcinin katkıda bulunduğu bu çalışmalar; Türkiye'de Konya İmajı, Konya'da Hayat Tarzı, Konya'da Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci, Konya'da Komşuluk Araştırması başlıklarını içermektedir.

Çalışmanın Birinci Bölümü'nde, küreselleşmenin tanımı, küreselleşme sosyoloji ilişkisi, küreselleşmenin tarihi, küreselleşmenin kitle iletişim araçları, siyaset ve ekonomi ile ilişkisi incelenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın İkinci Bölümü'nde, küreselleşmenin milliyetçilik ve din ile ilişkisi anlatılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın Üçüncü Bölümü'nde, küreselleşmenin kültür, yerelleşme ve Türkiye ile ilişkisi irdelenmeye çalışılmıştır. Tezin Dördüncü ve Beşinci Bölümleri'nde ise küreselleşme ve yerelleşme bağlamında Konya'nın kültürü, değerleri ve toplumsal yaşamı teorik olarak analiz edilmeye çalışıldı. Son iki bölümde, yerel kaynaklar, internet bilgileri, görüşmeler ve gözlemler sonucu elde edilen bilgiler, önceki bölümlerde tartışılan teorik çerçeveye bağ kurularak analiz edilmeye çalışılmıştır.

BÖLÜM 1: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1.Küreselleşme Nedir?

Küreselleşme kavramı, geçen yüzyıldan beri sosyal bilimcilerin en çok tartıştığı konuların başında gelir. Buna rağmen kavram, net bir tanıma kavuşamamıştır. Küreselleşme, içeriğindeki genişlik, onu tanımlayan kişinin durduğu konum ve bakış açılarına göre değişik anlamlar kazanmıştır.

Bu tutumun etkisi küreselleşme tartışmalarında belirli perspektiflerin çok iddialı hatta ideolojik bir biçimde ortaya konmasına neden olmuştur. Bunun sebebi, küreselleşmenin farklı bireyler, topluluklar, uluslar ve milletler için farklı sonuçlar ortaya çıkarmış olmasıdır. Yıllık cirosu pek çok ülkenin GSMH'sından daha fazla olan şirket sahipleri veya çalışanları ile günlük kazançları çok düşük rakamlarda seyreden kitlelerin küreselleşme süreçlerine ilişkin değerlendirmeleri elbette aynı olmayacaktır (Bülbül, 2009a:13-14).

“Küreselleşme büyük bir şirketin başında olan kişiler için “fırsat ve rekabet”, küçük bir işletme sahibi için “felaket”, köydeki bir insan için “iyi”, şehirdeki bir insan için “kötü”, bir akademisyen için “araştırılması gereken bir konu” olabilir” (Dursunoğlu, 2010:3).

Dolayısıyla küreselleşmeye dair pozitif ve negatif beklentiler, olumlu ve olumsuz değerlendirmeler tek başına gerçekleşmemekte bunun yerine aynı anda çelişen çatışan ve uzlaşan beklentiler birlikte gerçekleşebilmektedir.

Küreselleşme toplumsal dönüşümlerin olumlu olmasına neden olduğu gibi tam tersi sonuçlar da ortaya koyabilmektedir. Farklı bakış açıları, küreselleşme kavramını, bir taraftarlar ve karşıtlar kitlesi oluşturacak kadar popüler hale getirebilmiştir (Özkul ve Akca, 2007:83).

Küreselleşmenin olumlu bir yönü, toplumlara ait maddi ve manevi değerlerin ve bu değerler çerçevesinde oluşmuş birikimlerin milli sınırları aşarak dünya çapında yayılmasıdır. Küreselleşme ile birlikte ülkeler arasındaki ideolojik kutuplaşmalar çözülür, farklı kültürler ve inançlar arasındaki ilişkiler yoğunlaşır. (Demirci, 1998:172).

Küreselleşme bugün zengin ve yoksul bütün insanların yaşamını etkilemekte, yalnızca küresel sistemleri değil, aynı zamanda gündelik yaşamı da değiştirmektedir. Giddens'a

(2000a:68-69) göre küreselleşme, birleşmiş bir dünya oluşturmamış tam tersine temel toplumsal ayrımlar ve çatışmalar doğurmuştur.

Sosyal bilim literatürüne göre, Kanadalı yazar Marshal McLuhan'la birlikte “Küresel Köy” kavramı kullanılmıştır. McLuhan, özellikle elektronik iletişimin yaygınlaşmasıyla birlikte, dünyanın küçük bir topluluk gibi olacağını iddia etmiştir. Ona göre, en azından dünyanın belli bir bölümü dünya çapında köy haline dönüşmektedir.

“Bazı iddialara göre ise, küreselleşme kavramı ilk kez 1980’lerde Harvard, Stanford, Columbia gibi prestijli Amerikan okullarında kullanılmaya başlanmış ve yine bu çevrelerce popüler hale getirilmiştir” (Erbay, 1998:148).

Bilim literatürüne henüz girmemiş olan bir Türk düşünür ise, 20. Yüzyılın ilk çeyreğinde bu olguya işaret etmiştir. 1910’lu yıllarda dünyanın küresel bir köy haline geldiğini söyleyerek küreselleşmenin ipuçları hakkında bilgi veren Said Nursi, 1913 tarihinde Batı medeniyetinin teknolojiye dayanarak göstermiş olduğu gelişmeleri anlatırken; “Küre-i arz bir memleket, belki bir vilayet, belki bir köy gibi oldu” (Nursi, 2007b:88) diyerek küreselleşmenin ipuçlarına işaret etmiştir.

McLuhan ve birkaç bireysel yazarın dışında küreselleşme tartışmalarının iki ana literatür gösterme eğiliminde olduğunu söyleyen Anthony Giddens, bu eğilimlerden birincisinin uluslararası ilişkiler literatürü diğerinin ise Marksist pozisyona oldukça yakın olan İmmanuel Wallerstein’in “dünya sistemi teorisi” literatürü. Giddens (2009:163-164) yaklaşımların tersine kapitalist ekonomi sistemini küreselleşmenin temeli olarak kabul etmek yerine onun dört boyutundan birisi olarak kabul eder. Diğer üç boyut ise ulus-devlet sistemi, askeri dünya düzeni ve uluslar arası işbölümü.

Bu açıdan bakıldığında küreselleşme tekil bir boyuttan ziyade bir süreç olarak anlaşılabilir. Yani küreselleşme, basit, lineer ve gelişimci bir mantığı yansıtmaz. Mesafelerde erişimin kolaylaşması ve toplumların birbirine bağımlı hale gelmesi, küresel sistemin en belirgin özelliklerindedir.

20. asrın son çeyreğinde teknoloji ve haberleşmede baş döndürücü gelişmeler yaşandı. Dünya küçüldü, ekonomik ve siyasi sınırlar giderek ortadan kalktı ve neticede maddi ve manevi değerler milli sınırları aşarak dünya çapında yayıldı (Çakırcı, 1998:47).

Küreselleşmenin bir sonucu olan bu durum, ülkeler ve milletler arasındaki iktisadi, siyasi, sosyal ve kültürel teması arttırdı.

Küreselleşmenin sonucu olarak bugün dünyanın hiçbir yerindeki yaşam bir başka yerdeki yaşamdan bütünüyle ayrılmamaktadır. En zengin ülkeler bile dışarıdan getirilen mallara bağımlıdır. Bu duruma Sosyolog Anthony Giddens iki örnekle dikkat çeker: İngiltere’de satılan televizyonların neredeyse tamamı dışarıda, esas olarak Uzak Doğu’da yapılmakta ve bir araya getirilmektedir. Yine yaklaşık kırk yıl önce, Amerikan araba üretimi dünyanın geri kalanının üretiminden fazla idi. Bugün ABD araba üretiminde yalnızca üçüncüdür. Hem Avrupa’da hem de Japonya’da daha fazla araba üretilmektedir. Örneğin bir Ford Mondeo araba, on altı ülke ve üç kıtaya yayılan 112 farklı ülkede üretilen parçaları içermektedir (Giddens, 2000a:67).

Öte yandan “Önceden daha çok ekonomik ve siyasi boyutları üzerinden yürütülen küreselleşme tartışmaları, 11 Eylül sonrasında, yerel, ulusal ve küresel düzeyde, kültür ve medeniyet üzerinde yürütülen yoğun tartışmaları içerecek şekilde genişlemiştir” (Bülbül, 2009a:9).

Küreselleşme, hakkında çok soru sorulan bir olgudur. “Küreselleşmenin ne zaman başladığı, ne olduğu, hangi noktalara temas edeceği, hangi istikametlere yöneleceği; kendi içinde bir dönüşüm mü, yoksa kısmi bir değişim mi, bir durum mu, yoksa bir söylem mi olduğu” tartışılmaya devam etmektedir (Canbay Tatar, 2007:127).

Ekonomide ulusal sınırların kalkması ve pazarın ulusal otoritelerin denetiminden kurtarılması anlamına gelen küreselleşme, siyasi alanda; yeni siyasi aktörlerin ve ilişkilerin oluşmasıdır (Yılmaz, 2004:61). Kültürel alanda ise küreselleşme, bütün ülkelerin ve halkların aynı sosyal düzeyde seyretmesidir.

Ekonomi, siyaset, kültür, teknoloji başta olmak üzere bütün alanları içine alan ve geniş bir perspektifi içeren küreselleşme tamamen yeni bir biçimdir. Küreselleşme, bir boyutu ile Amerika ve İngiltere'nin başını çektiği devletlerin diğer dünya devletlerini tek eksenle birleştirme ve kendi arzularına göre dizayn etme arzudur (Eroğlu, 2002:55).

Bu bağlamda küreselleşmenin genelde Batı özelde de Amerika ile ilişkisine dikkat çekmek gerekir. Küreselleşmenin motoru bu iki güçtür. Büyük güçler dünyayı kendi menfaatlerine göre dizayn etmektedirler. Küreselleşme yaşam usullerini yeniden

yapılandırmaktadır. Bu yapılandırmayı belirleyen güç ise Amerika'dır (Giddens, 2000b:15).

Doğu ve Batı'nın küresel süreçteki etkileme ve etkilenme pozisyonlarına baktığımızda oldukça eşitsiz sonuçlara gebe olduğu görülür. Elbette küreselleşme yalnızca Batı'nın diğer bölgeler üzerinde egemenlik kurması anlamına gelmez. Küreselleşme aynı zamanda hem Amerika Birleşik Devletleri'ni hem de diğer Batılı ülkeleri etkilemektedir.

Küreselleşme tartışmaları genellikle ekonomi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Fakat küreselleşmenin teknolojik, siyasi, kültürel ve sosyal boyutları da dikkate alınmalıdır. Örneğin teknolojik anlamdaki küreselleşme, yeni iletişim teknikleri ve enformasyon devrimi ile bağlantılıdır (Tatar, 2007:40).

Küreselleşme sürecinin bir sosyal olgu olarak ne olduğunu ortaya koymak için dünyada meydana gelen toplumsal gelişmeleri tahlil etmek gerekir. Yirmi birinci yüzyıldaki küreselleşmenin iki önemli kaynağı var. Bunlardan birincisi; sanayi sonrası bilgi toplumunun temel dinamiği olan bilişim devrimidir. İkincisi Berlin Duvarı'nın yıkılması ile ortaya çıkan yeni dünya düzenidir (Atasoy, 2005:165).

Küreselleşmenin bariz olarak son zamanlardaki gelişmelere gönderme yaptığı bir gerçektir. Robertson (1999:21) küreselleşme kavramının hem dünyanın küçülmesine hem de bir bütün olarak dünya bilincinin güçlenmesine gönderme yaptığını dile getirir.

Küreselleşme ile ilgili farklı bir bakış açısı da Tomlinson'a aittir. Tomlinson (2004:12) küreselleşmenin modern yaşamı karakterize eden, hızla gelişen ve giderek yoğunlaşan karşılıklı bağlar ve bağımlılıklar ağına işaret ettiğini belirtmektedir.

Küreselleşme modernleşme ile ilişkili bir kavramdır. "Küreselleşme her şeyden önce çok veçhesi olan modern bir toplumsal olgudur" (Aktay, 2005:11).

Küreselleşme ile birlikte, gezegenin bir yerinde meydana gelen bir olay sadece yerel bir olay olarak kalmaz. Bütün icatlar, zaferler ve felaketler tüm gezegeni etkiler. Beck (2009:173) bu durumun, modernitenin yeni bir durumuna yani küreselleşmeye işaret ettiğini dile getirir.

“Küreselleşme, tüm dünyanın tek bir mekân oluşturmak adına, giderek artan bir şekilde karşılıklı olarak bağımlı hale gelmesine yol açan, kapsayıcı bir süreçtir. Bu tek mekân kavramını, bir dünya toplumu olarak da isimlendirmek mümkündür” (Kutluer, 2006:36).

Küreselleşme, yalın toplumsal gerçekleri oldukça aşan spekülasyonlar, varsayımlar, güçlü toplumsal imgeler ve metaforlar üretme kapasitesiyle olağanüstü doğurgan bir kavramdır. Bu anlamda bağlantılılık kavramı üzerinde durmak gerekmektedir. Bağlantılılık tüm küreyi kuşatmış ve böylelikle belirli bir teklilik algısı tarihte ilk kez ortaya çıkmıştır. Geçmişte toplumsal ve kültürel süreçleri ve pratikleri yerel ve görece birbirinden “bağımsız” fenomenler olarak kavramak mümkünken, küreselleşme dünyayı “tek bir yer” haline getirmiştir (Tomlinson, 2004:25-32).

“Küreselleşme, aslında dünyanın bütün unsurlarının iletişime geçme halidir. Bunun idare edildiği, edilmeye çalışıldığı merkez, siyasi bakımdan kuşkusuz var, ama kültürel bakımdan pek fazla yok. Kültürel açıdan küresel rüzgâra herkes biraz nefes verebiliyor” (Aktay, 2005:84). Küreselleşme hem bütün dünyayı sıkıştırarak küçülten nesnel bir süreç, hem de dünyanın bütününe ilişkin bilinci yoğunlaştırarak güçlendiren öznel bir süreçtir.

“Küreselleşen bir dünyada, bilgilerin ve görüntülerin yeryüzünün her tarafına rutin biçimde aktarılmasını seyreden bizler, bu şekilde bizden farklı biçimde düşünen ve farklı yaşamlar süren farklı insanlarla düzenli ilişkiler kurmuş oluyoruz” (Giddens, 2000b:16).

Küreyi kuşatan bağlantılılık, tek mekân ve bütün unsurların iletişimi bağlamında küreselleşmeye bakıldığında bu süreçte Batı’nın özellikle de Amerika’nın siyasi ve kültürel bir merkezi rol oynama hedefinde oldukları bilinmektedir.

Küreselleşme süreci ile birlikte Amerika ve Batı, kürenin her tarafına kültürel unsurlarını pazarlarken hemen arkasında zihniyet ve dünya görüşlerini de pazarlamaktadırlar. Buna bir örnek olması açısından, Amerikan “fast food” yemek kültürünün dünyaya yayılışı ile ilgili George Ritzer’in yorumuna bakılabilir.

Ritzer’e göre toplumun Mcdonaltlaştırılması sadece Amerikan sisteminin dünyaya yaydığı bir olgu değil aynı zamanda Batının ürettiği modernleşme projesi doğrultusunda

bir akılcılaştırma, bürokratikleşme ve biçimselleştirme sürecidir. Ritzer'e göre Mcdonaldlaştırma Weber'in akılcılık kuramının bir uzantısıdır (Akt.Atasoy, 2005:158).

Küreselleşme yalnızca insanların yedikleri Mcdonalds hamburgerleri ve içtikleri Coca Cola değildir. Yine küreselleşme insanların dinledikleri müzikler ve izledikleri filmlerle sınırlı bir olgu olarak kalmamaktadır. Küreselleşme bütün sistemlerde önemli yapısal değişiklikleri beraberinde getirmektedir (Arıboğan, 1997:14).

Fast-food restoranlarının temelindeki hedef Amerikan toplumunun dünyaya daha fazla egemen olmasıdır. "Mcdonaldlaştırma yalnız restorasyon sanayi ile birlikte, eğitim, iş, sağlık, seyahat, zevk, rejim, politika, aile ve toplumun tüm diğer özelliklerini de etkilemektedir (Ritzer, 2009:371).

Dünyanın yeniden yapılanması ya da yapılandırılması (Özkul ve Akca, 2007:84) şeklinde tanımlanabilecek olan küreselleşme 1980'lerden itibaren Amerikan Üniversitelerinde kullanılmaya başlanmış, o günden bugüne artan bir şekilde hemen her alanda kullanılmaya devam edilmektedir.

Samir Amin, küreselleşme ile ilgili tartışmalara metodolojik olarak yaklaşır ve küreselleşmenin kaçınılmazlığına ilişkin basite indirgenmiş egemen söylemlere karşı çıkar. Söylemlerin sistematik bir eleştirisini yapan Amin'e göre 1990 sonrası dönüşümler, savaş sonrası dünya sisteminin dengesi niteliğinin çökmesi ile sonuçlandı. Amin, 1990 sonrası dengesi sistemden kargaşa durumuna geçişi küreselleşmeye bağlar.

Bu kaosu, dünyanın her köşesinde ve siyasal, toplumsal ve ideolojik krizlerin tüm yönlerinde görebiliriz. Küreselleşmenin ilerlemesini sürdürmek bir yana, yaşanmakta olan kaos onun büyük zayıflıklarını sergilemektedir. Küreselleşme ile hegemonya arasında üstünlük bir bağlantı yapılmasına da karşı çıkan Amin, tarih yazımı okulunun ardışık hegemonyalarını onaylamadığını belirtir.

"Hegemonya" kavramı çoğunlukla kısır ve bilim dışıdır. Çünkü üstünlük tanımlanmıştır. Bana hiç de tartışmanın merkezine konulacak gibi gelmemektedir. Ben tam tersine hegemonya'nın düzenden bir sapma olduğuna ilişkin bir görüş geliştirdim" (Amin, 1999:14-15).

Küreselleşme ile ilgili önemli bir metodolojik tartışmayı Robertson yapar. Robertson “küresel sistem”in yalnızca toplumlar ve/veya diğer geniş ölçekli aktörlerden oluşan bir sahneye indirgenemeyeceğini söyler. Ona göre, küreselleşme sürecinde insanlığı kadar bireyler, toplumlar ve toplumlar sistemi de tutarlı bir analitik çerçeve aracılığıyla ele alınmalı, ancak bu sırada indirgemecilikten özellikle de işlevselci faydacı ve materyalist indirgeme biçimlerinden kaçınılmalıdır. Robertson küreselleşmenin, olumlu ya da olumsuz bir biçimde küresel-insanlık durumuna yönlendirilen ulus ötesi ve uluslararası örgütler gibi yeni aktörlere ve “üçüncü kültürler” yol açtığını ifade eder (Robertson, 1999:103-104).

1.2.Küreselleşme Tarihi

Son otuz senedir hayatımıza giren küreselleşmeye ait gelişmeler bir anda meydana gelmemiştir. Batı tarihinin önemli bir aşamasını teşkil eden modernitenin doğasında küreselleşmeye dair eğilimler vardır. Yine Batı toplumlarının belli bir tarihi merhalesini teşkil eden kapitalizm, ulus devletlerin değil, dünya ekonomisinin bir etkinliği olup küreselleşmeye dair eğilimleri içinde barındırıyordu. Çünkü kapitalizm hiçbir zaman ulusal sınırlar tarafından belirlenmiş isteklere izin vermemiştir.

Küresel teriminin tarihi 400 yıl öncesine kadar geri gitmektedir. Buna rağmen küreselleşme bilim, ekonomi ve siyaset çevrelerinin gündemine çok yakın bir geçmişte girdi. Bu durum küreselleşme olgusunun karşısında benimsenen tutumların farklılığının hala hararetli bir seviyede olduğunu göstermektedir (Kutluer, 2006:15).

1960lı yıllarda kitle iletişim araçlarının özellikle de televizyonun dünyayı küresel bir köye dönüştürebileceğini söyleyen McLuhan'ın bu öngörüsü 30 sene sonra gerçekleşti. Küreselleşme özellikle 1980'li yılların karmaşık etkileşimi sonucu ortaya çıkmış bir kavram olarak kabul edilmektedir. Bazı sosyal bilimcilere göre ise küreselleşme, 1990'lı yıllarda kurulan yenedünya düzeninin adıdır.

Küreselleşme tarihi bir süreç olarak ele alınırsa, bu süreci etkileyen bilimsel, teknolojik, siyasal ve ekonomik faktörler dikkate alınmalıdır. Çünkü tarihte hiçbir toplumsal olgu veya gelişme tek bir faktöre bağlı olarak gelişmemiştir. Bazı faktörler diğerlerine göre bir öncelik sahibi olabilir. Küreselleşmenin tarihi ve başlangıcına yönelik tartışmalar genelde ekonomik sebeplere göndermeler yapmaktadır. Öte yandan bilime bağlı olarak

hızla gelişen teknoloji, sebeplerden bir diğeri olarak kabul edilmektedir. Bunların yanında siyasi ve sosyal gelişmelere de dikkat çekilmektedir (Özkul, 2008, 126-127).

İmmanuel Wallerstein'e (Akt.Çiftkaya, 2002:79) göre küreselleşme, Avrupa ülkelerinin özellikle coğrafi keşiflerin etkisiyle yeni pazarlara açılmaları ile on altıncı yüzyılda başlamış bir süreçtir. Bu süreç Wallerstein'e göre bugün halâ dünya politikasının çerçevesini belirleyen dünya-sisteminin de başlangıcıdır. Bu bakış açısı Marksist tarihçiler ve ekonomistler arasında genel kabul görür. Liberaller için kapitalist ekonominin başlangıcı sayılan on altıncı yüzyıl, dünya çapında kaynakların sömürülmesi açısından bir dönüşüme işaret ettiği için küreselleşmenin dayandığı temel olarak kabul edilmektedir. Küreselleşmenin başlangıcıyla ilgili bir diğerkteklif ise 20. yüzyılın başında yaşanan ve Büyük Kriz'e değin devam eden liberal ticaret çağıdır.

Robertson, şu anki küresel şartların beş safhada oluştuğunu ifade eder: 1- Oluşum Safhası: Avrupa'da XV. yüzyılın başlarından, XVIII. yüzyılın ortalarına kadar süren dönem. 2- Başlangıç Safhası: Avrupa'da XVIII. yüzyılın ortalarından 1870'lere kadar süren safha. 3- Hareket Safhası: 1870'lerden 1920'lerin ortalarına kadar süren safha. 4- Hâkimiyet Safhası: 1920'lerin ortalarından 1960'ların sonlarına kadar safha. 5- Belirsizlik Safhası: 1960'ların sonunda başlayıp 1990'ların başına kadar süren safha (Akt.Aslan, 2002:35-36).

Küreselleşmeye bir süreç olarak bakarsak, insanlık tarihinde avcılık ve toplayıcılık döneminden tarım dönemine geçişte önemli bir devrime işaret eder. Bu süreçle birlikte, insanoğlu, tabiattaki hazır ürünler yerine kendi çalışmasıyla elde ettiği ürünleri kullanmaya başlar. Küreselleşme olgusu ise, bütün dünyanın yaşadığı tarım ve sanayi dönemlerinden sonra ortaya çıkan, yeni bir dönemin; iletişim ve bilişim dönemlerinin tezahürlerinden biridir. Küreselleşme daha sonra, bilim, sanat, hukuk, siyaset, kültür ve iktisadi alanlarda dünyadaki bütün ülkelerin birbirlerine daha çok bağımlı hale gelmeleri ve ortak değer, yaklaşım ve tavırlar benimsemeye zorlanmaları sürecini de ifade etmeye başlamıştır.

Küresel gelişmeler yeni değildir. İlk küreselleşme 19. yüzyılda İngiltere'nin etkisiyle ulusötesi şirketlerin dünyaya açılması ile gündeme geldi. (Yılmaz, 2004:22). Öte yandan küreselleşmenin, 15. yy'dan itibaren Avrupalı beyazların Asya, Afrika,

Avustralya ve Latin Amerika'da koloniler oluşturmaları ve kapitalizmin gelişmesiyle başladığını dile getirenler de mevcuttur.

Noam Chomsky, 500 yıl önce Batılıların Amerika'yı keşfetmelerini yabancı bir kùltür tarafından Amerika'nın işgal edilmesi ve küreselleşmenin başlangıcı olarak görür (Akt.Atasoy, 2005:150). Küreselleştirici etkileri ararken kavramın tarihsel köklerinden yararlanmak mümkündür. Bazı çalışmalar, bu kavramın kökünü, sömürgecilik tarihi içinde ararlar. Columbus'un 1492'de Amerika kıtasını bulması bu sürecin başlangıcı olarak kabul edilir.

Yirminci yüzyılın başında otomobil üreticisi Henry Ford'un başlattığı Fordizm bir üretim biçimi olmanın dışında, hayatın her alanına yayılan bir anlayıştır. Fordizm küreselleşmeye zemin hazırlamıştır. Fordizm sadece ekonomik gelişme ve bir organizasyon değil bir hayat biçimidir (Özdemir, 2002:16).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ÷lkeler arasında yaşanan ticaretin ve sermaye akışının hızla artmasından yola çıkan bazı sosyal bilimciler, o tarihten günümüze yabancı yatırımların ve sermaye hareketliliğinin artan bir seyir takip ettiğini, bunun da küreselleşmenin ana damarını oluşturduğunu savunuyorlar.

Küreselleşme sürecini yakın zamana taşıyarak tartışanlar ise bu süreci iki alt bölüme ayırır. 1970'lerde petrol krizini takiben ekonomik işbirliklerin gündeme gelmesi birinci süreç; 1980'li yıllarda bu işbirliklerin kurumsallaşması ise ikinci süreç olarak kabul edilir.

Küreselleşmeyi, hızlandıran en önemli unsurlardan birisi, gelişen teknolojik yapı sonucunda ortaya çıkan kitle iletişim araçları, yani medyadır. 1980'lerden sonra uydu yayıncılığının gelişmesiyle, dünyanın her tarafına yayın yapabilen televizyonlar, coğrafi ve siyasi sınırları ortadan kaldırmıştır.

“Bu gelişmelere asrın sonuna doğru hızla gelişen ve yaygınlaşan kişisel bilgisayar ve internet şebekelerini de katarsak, küresel çapta bir iletişim çağını yaşamakta olduğumuz gör÷lmektedir” (Özdemir, 2002:17).

Bugünkü küreselleşme tartışmaları Sovyetlerin çökmesiyle ortaya çıktı. Ama yeni bir olgu da değildir. 19. yüzyılın başından yirminci yüzyılın başına kadar bugünküne

benzemese bile bir küreselleşme olgusu yaşanmıştı (Öymen, 2000:27). İlk küreselleşme dalgası sanayi devrimindeki yeni teknolojik gelişmelerle İngiltere'nin dünya atölyesi haline gelmesiyle başlamıştır. Bugünkü küreselleşme ise Sovyetlerin çökmesi ve Avrupa'nın yerini Amerika'nın geçmesiyle şekillenmiştir (Yılmaz, 2004:36). Bu iki küreselleşme arasında büyüklük dışında önemli bazı farklar bulunmaktadır. İlk küreselleşme ulaşım maliyetindeki düşüşe ikinci küreselleşme ise telekomünikasyon maliyetindeki düşüşe dayanmaktadır (Yılmaz, 2004, 49).

Küreselleşme tarihini incelerken modernleşme ile bağımlı kurmak gerekmektedir. Çünkü küreselleşme bazı sosyal bilimciler tarafından modernizmin bir devamı olarak kabul edilmektedir. Modernizm geleneklerin değişmesi, tüketim şeklinin değişmesi ve eski maddi yaşantının yerine yenisinin gelmesidir. Modernizm, hangi şekil ve düşünce yapısı içinde olursa olsun, Avrupa'lı olmayan ve bütün dünya halklarını kendi, inanç, düşünce ve kişiliğinden koparacak en etkili silahtır. Modern olmak Avrupalı olmakla eş anlam kazanır hale geldi. Modernleşmek demek, sadece tüketimde modernleşmek demektir (Şeriati, 1985:26-29).

Modernleşme bireysel bakımdan geleneksel (an'anevi) kabul ve yaşama üslubunun terk edilip; bunların yerine, daha yeni, daha geniş kitleler tarafından benimsenmiş bir yaşama biçimini kabul etmek olarak anlaşılabilir. Aklın üstünlüğünü rehber edinen "modern" kavramı geleneksel olan her şeyden daha üstün bir hayat tarzını, kültürünü ve bilincini; aynı zamanda bir insanın yaşadığı zamanın bütün yaşanmış zamanlardan daha yüksek bir standarda ulaşmış olduğu fikrini ihtiva eder (Özkuş, 1998:54).

Küreselleşme süreci modernleşme sürecine benzemektedir. Küreselleşme de eski kimlikleri erozyona uğratmaktadır. Küreselleşme sürecine bakarken ulus-devletin ve onunla bağlantılı ulusal kimliklerin erozyonunun öneminin göz önünde bulundurulması gerekir (Hall, 1998:46).

Modern Batı medeniyeti sahip olduğu fantezi araçlarının bolluğu ile meşgul ettiği insanları yüksek, yüce amaçlardan ve ideallerden de uzaklaştırmıştır. Onları uzaktan kumanda edilen robotlara dönüştürür. Batı'nın "Mass-media" denilen kitle iletişim araçları ile istediği zaman sevindirdiğini, istediği zaman hüznlendirdiğini arada bir de mutlu ettiğini dile getirir. Geçmişe ve tarihe değersiz bir çöplük muamelesi yapan bu

bakış açısıyla modernite, eski ve geçmişte kalan her şeyden daha üstün bir hayat tarzını ve bilincini ihtiva eder (Özkul, 1998:54-56).

Modern zamanlarda üretimde Fordizm-Postfordizm, kültürel tartışmalarda ise Modernizm-Postmodernizm kavramsallaştırmaları ağırlık kazandı. Yeni zaman kuramcılarına göre küreselleşme, postfordizme yol açan değişimlerin kaynağıdır (Yetim, 2006:132).

1.3.Küreselleşmenin Toplumsal Boyutu

Küreselleşme, doğrudan insana ve insan hayatına yönelik bir olgudur. İnsanı ilgilendiren ve sosyolojinin ilgi alanına giren ekonomi, kültür, din, siyaset, milliyetçilik, yerellik vb. konular aynı zamanda küreselleşme ile de doğrudan ilintilidir. Bu durum küreselleşme ile sosyoloji arasında ilişki kurmamızı zorunlu kılmaktadır.

Çok yönlü bir süreç olan küreselleşme uluslar arası ilişkiler, uluslar arası politik ekonomi ve tarih gibi birçok sosyal bilim alanını ilgilendirdiği gibi sosyoloji alanını da doğrudan ilgilendirmektedir.

Yaygın sosyolojik görüşe göre, küreselleşme bir ideoloji değil bir olgudur. Sosyologlar, küreselleşmeyi dinamik bir olgu ve süreç olarak incelemektedirler. Öte yandan küreselleşme olgusunun nasıl tanımlanacağı, açıklanacağı ve gelecekteki yönünün nasıl öngörüleceği de sosyoloji için önemlidir (Kutluer, 2006:26-27).

“Küreselleşme en genel anlamıyla “dünya düzeni” sorununa kavramsal bir giriştir. Dahası küreselleşme, geleneksel olarak disiplinler arası yaklaşım adı verilen şeye belirgin bir şekilde gereksinim duyan bir fenomendir” (Robertson, 1999:89).

Sosyologlar açısından bakıldığında küreselleşmeye değer yükleyen çeşitli söylemlerin varlığı ayrı bir şey, küreselleşmenin bir söylemden ibaret bulunmadığı ve sosyal bir olgu, sosyal bir dinamik olduğu hususu ise apayrı bir şeydir.

Sosyoloji klasik biçimini, 19. yüzyılın sonları ile yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde aldı. Klasik sosyoloji kendine konu olarak modernlik sorununu, ulusal toplumların işleyiş biçimlerini ve toplum-birey ilişkilerini aldı.

Klasik toplum biçimi ile modern, post modern ve küresel toplum biçimleri arasında büyük fark bulunmaktadır. Modern toplum kültürel açıdan türdeş bir toplum olup Klasik sosyoloji yöntemleri ile bu yeni toplum tipini analiz etmek mümkün olamamaktadır.

Robertson'a göre doğrudan küresel durum üzerine yoğunlaşan sosyologların, geleneksel kuramların, dünyanın bir bütün olarak inşasını açıklama görevi için yetersiz oldukları konusunda bir fikir birliğine vardıklarını dile getirir. Robertson, Max Weber'in, bizim çoğulcu toplum dediğimiz şeye yönelik ne ilgisi ne de açık bir sosyolojik düşüncesinin olmadığını söylemektedir. O'na göre klasik sosyologlar, ulus toplumların temel özelliklerini ve toplumların kendilerine ait kolektif kimlik anlayışlarını geliştirme düşüncesini yüceltirler (Robertson, 1999:179-180). Oysa günümüz toplumları ulus toplumlarından farklı bir pozisyon almışlardır. Bu durum, çağdaş zamana ait farklı ve yeni bir düzeydir.

Küreselleşmenin popüler retoriği çağdaş zamanın bu yeni ruhunu yakalasa da, günlük hayatın sosyo-politik gerçeklerini şekillendiren ve yeni binyılın ürünü olan bu çağdaş küresel durum değişik akademik tartışmaları filizlendirmektedir.

1.4.Küreselleşme ve Kitle İletişim Araçları

Küreselleşmenin itici gücü bilim ve teknolojidir. Bilim ve teknolojinin ürünü olan kitle iletişim araçları da küreselleşmede başat rol oynamıştır. Kültürün küreselleşmesinde kitle iletişim araçları en büyük paya sahiptir. Radyo-televizyonla kurulan iletişim ağları bilgisayar, internet ve uydu teknolojisindeki gelişmelerle desteklendi. İnsanoğlunun mekâna ve zamana bağlılığı eskiye oranla çok azaldı. Dünya birbirinden sürekli haberdar olan insanların yaşadığı bir köye dönüştü.

İletişim sistemlerinin sağladığı olanaklar insanlara küresel çapta bir toplumsallığa katılabilme olanağı sundu. İnternet ve benzeri iletişim araçlarıyla, küresel düzeyde bir bilgi erişim imkânı ortaya çıktı.

20. yüzyılın başında (1910) yazdığı "Muhakemat" adlı eserinde, ulaşım ve iletişimdeki gelişmelere dikkat çeken Said Nursi, dünyanın tek bir şehir hükmüne geçtiğini söyler. "Şimdi (1910) tekemmül-i vesait-i nakliye (ulaşım vasıtalarının gelişmesi) ile âlem bir

şehr-i vahit hükmüne geçtiği gibi, matbuat ve telgraf gibi vesait-i muharebe ve müdavele ile ehl-i dünya bir meclisin ehli hükmündedir” (Nursi, 2007a::68).

İletişim ve ulaşım alanındaki köklü değişmelerle birlikte dünya küçük bir köy haline dönüştü, ulus-devletin etkisi azaldı, ekonomide ulusötesi şirketlerin etkisi arttı ve böylece küreselleşme yaygın bir şekilde kullanılmaya başlandı (Yılmaz, 2004:22). İletişim araçlarının kullanım ücretlerinin düşmesiyle kullanımı yaygınlaştırdı ve bu yaygınlaşma kültürel bir küreselleşmeye doğru gidişi hızlandırdı (Tutal, 2005:45).

Dünyanın kültürel olarak türdeşleşip-türdeşleşmediği ya da farklılıkların türdeşleşmeye karşı direnme gücüne sahip olup-olmadığı günümüzde iletişim bilimlerinin temel tartışma konularıdır. Bilgi alışverişi ve karşılıklı etkileşime fırsat tanıyan internete dayalı iletişim, küreselleşmenin somut örneğidir.

Öte taraftan küreselleşme aşamasının önemli argümanlarından birisi bilişim devrimi ve bu devrim sonucu ortaya çıkan bilgi toplumdur (Atasoy, 2005:192). İnternet’in dünyamıza girmesi ile birlikte mekân kavramı bir anlamda ortadan kalkmış, kıtalar arası iletişim ve bilgi aktarımı tuşa basmaktan ibaret hale gelmiştir. Kitle iletişim araçlarının etkisi ile dünyanın yeni bir toplumsal sürece girdiği genel kabul görmektedir. Yirminci yüzyılın sonlarında etkisini iyice gösteren bilişim teknolojisi önümüze yeni bir süreç açtı. Bu sürecin dünyayı nasıl küreselleştireceği ve kültürler arası etkileşimi nasıl etkileyeceği önemli problemlerden birisi olarak görünmektedir.

Teknolojinin hızlı değişimi ile bilgi akışındaki artış son yıllarda olağanüstü boyutlara ulaştı. Artık kırsal kesimde oturanlar bile dünyadaki politik, sosyal ve ekonomik olaylardan haberdar olmaktadır. Gelişmiş bilgi ve iletişim teknolojileri bilgi patlamasına sebep olmakta ve bu bilgiler önceki dönemlerle karşılaştırılmayacak ölçüde dağıtılarak toplumun her kesimine ulaştırılmaktadır. İletişim yeni bir sosyal süreç ortaya çıkarırken gelişen elektronik teknolojisi ise dünyayı küçültmüş durumdadır. Bu yeni global köy insanlar için büyük imkânlar sunmaktadır.

Kitle iletişim araçlarının küreselleşme sürecinde merkezi bir konumu vardır. Kitle iletişim araçlarının etkileri hem geniş hem de sınırlıdır. İnsanlar istedikleri zaman istediği kişi ve coğrafya ile anında haberleşebilmekte, istediği yere kısa sürede ulaşabilmektedir. Kitle iletişim araçları her ne kadar küreselleşmenin tek sebebi değilse

de, onun ortaya çıkmasında ve yayılmasında önemli etkisi olmuştur. Kitle iletişim araçlarının gelişmesi ve yaygınlaşması ile kültür de üretilen ve pazarlanan bir meta haline almıştır. Gelişmiş ülkeler kitle iletişim araçları yolu ile kültürlerini yoksul ülkelere ihraç edilmektedir (Taylan ve Arklan, 2008:89-90).

Kitle iletişim araçları içinde bulunduğu toplumun hâkim kültürünün taşıyıcısı konumundadır. Kitle iletişim araçları aynı zamanda küresel kültür ile yerel kültürün temasını sağlar. Kültürün taşıyıcısı ve aktarıcısı konumundaki kitle iletişim araçları, sürekli bir değişim yaşamaktadır. Bir zamanların gazete, kitap ve broşürü yerini zamanla uydu televizyonlarına şimdi de internet'e (Messenger, Facebook, Twitter) bırakmıştır. Bu kanallara verilen mesajlar anında milyonlarca kişiye ulaşabilmekte ve büyük bir etkide bulunabilmektedir.

1.5.Küreselleşme ve Siyaset

Küreselleşme sürecinin önemli yansımalarından birisi ise siyaset alanında ortaya çıkmıştır. Küreselleşme süreci bağımsız devletlerin yapısına, siyasetine ve güvenliğine önemli etkilerde bulunmuş ve bu devletlerin küreselleşme sürecine yanıt vermelerine katkıları sağlamıştır. Küreselleşme süreci ile birlikte insan hakları ve demokrasi kavramları hâkim değerler haline gelmiştir.

Küreselleşmenin siyasi tezahürü genellikle, Amerika Birleşik devletlerinin karşısındaki Sovyetler Birliği'nin çift kutuplu dünyadan geri çekilmesiyle ortaya çıkmıştır. Sovyet bloğunun çöküşü ile beraber dünya tek bir süper güce kalmıştır. İki kutuplu yapılanmanın yerini tekelci bir yapılanma almıştır. Tekelci bir karakter uluslar arası sisteme yansımıştır. Bu anlamda küreselleşme yaygınlaşan bir katılım değil bütün bir kürenin bir merkez tarafından yönlendirilir bir hale gelmesidir. (Davutoğlu,2002:215)

Küreselleşmenin siyasal boyutları üzerinde durulurken ulus-devlet aktörlerinin gerilemesi en tipik sonuç olarak görülebilir. Ulus-devlet aktörünün gerilemesi, beraberinde milli kavramlarımızı sona erdirmiş ve liberal kapitalizmin jargonunu yükseltmiştir (Aktay, 2005:32-33).

Küresel sistemin tek aktörü olarak devletlerden söz etmek artık mümkün olmamaktadır. Devletin kendi sınırları içerisinde bile tek egemen güç olduğunu söylemek anlamsız

kalmaktadır. Güç artık yalnızca devlette değil, bireyde, örgütlerde, sanayicide medyada, şirketlerde ve daha birçok kurumdadır (Arıboğan, 1997:16).

Hangi tür sınıflandırma yapılırsa yapılsın, uluslar arası sistemde söz sahibi olan bütün “aktörlerin” ortak özelliği ister devlet ya da örgüt isterse bir şirket olsun hepsinin çevresine ve sisteme etki edebilme ve daha küçük politik birimleri yönlendirme yeteneğine sahip olmasıdır.

Sistemin anahtar aktörü hala devletler midir, yoksa artık ‘ulus-devlet’ sistemdeki belirleyici aktör konumunu diğer yeni aktörlere devretmiş midir? Bu soru özellikle 1970’lerden sonra uluslar arası ilişkiler disiplinin temel araştırma konularından birisi olmuştur (Arıboğan, 1997:27). Küreselleşme siyaset ilişkisi analiz edilirken hak, hukuk, özgürlük vb. noktasındaki getirilere bakarak küreselleşmeye müspet bir siyasi anlam yüklenebileceği gibi tersi bir anlam yüklemek de mümkün.

İnsan hak ve hürriyetlerinin korunması, hukuk önünde bütün insanların eşitliğinin temini, insanların ve toplumların yaşadıkları ülkelerde siyasî iktidarları kendi iradeleriyle belirleme özgürlüğüne sahip olmaları; yani içeriden ve dışarıdan fertlerin, dolayısıyla toplumların iradelerinin ipotek altına alınmayacağı bir nevi demokratik bir dünya federasyonu anlamındaki bir küreselleşme arzu edilen bir siyasal küreselleşme hedefidir (Eroğlu, 2002:55). Küreselleşmenin en önemli sosyo-kültürel sonuçlarından biri olan insan hakları ve demokrasinin hâkim değerler haline gelişi, bu sürecin olumsuz sonuçlarını dengeleyecek bazı gelişmeleri gündeme getirmesi bakımından iç çelişki olarak değerlendirilebilir.

Küreselleşme ve siyaset ilişkisi bağlamında dikkatle analiz edilmesi gereken iki düşünür Fukuyama ve Huntington’dur. Bu iki düşünürün ortaya attıkları tezler birçok tartışmayı beraberinde getirmiş ve yapılan bütün yorumlar, küreselleşme, siyaset ve ABD/Batı ilişkisini anlamamıza katkılar sağlamıştır. Fukuyama’nın “alternatifsiz kalan liberal kapitalizmin bütün dünyayı homojenleştireceği” savından sonra en çok tartışılan sav Huntington’ın makalesi olmuştur.

Aydınlanma Felsefesinin bir tezahürü olarak, Alman Filozofu Hegel, tarihin sonunun geldiğini ileri sürmüştü. Hegel Fransa ve Amerika’da yapılan devrimlerden sonra, tarihin sonunun yaklaştığını söylemişti. Bu determinist/gerekirci ve doğrusal tarih

anlayışı Batı'nın kendi merkezi etrafında ürettiği teorilerin de esas kaynağını oluşturmuştur. Batı son olarak küreselleşme ideolojisine Hegel'in yaklaşımlarını temel dayanak olarak kullandı. Amerikalı siyaset bilimci Francis Fukuyama "Tarihin Sonu" makalesiyle tartışmaları başlattı. Birçok olumlu ve olumsuz fikirden sonra, iyimserlik havası daha ağır bastı (Özkul, 2008:154).

Huntington'ın medeniyetler çatışması makalesi soğuk savaş sonrası dönemde büyük yankılar uyandırdı. Francis Fukuyama ise soğuk savaştan sonra ortaya çıkan tek kutuplu dünyanın, liberal kapitalist sistemin zaferiyle şekillendiğini ve artık "tarihin sonu"nun geldiğini ilan ederek karşı kutupta yer aldı.

Liberal demokrasinin yeni bir dalgayla yayılmaya devam ettiğine daha önceki eserlerinde işaret eden Huntington'a göre, dünya köklü farklılıklara sahip toplumlardan oluşmaktadır. Evrenselcilik yaklaşımları, bu farklılıkları göz ardı edeceği için yeni çatışmaların doğmasına yol açar.

Küreselleşme siyasi ve sosyal açıdan pek çok fırsatı ortaya çıkarmakla birlikte pek çok problemi de beraberinde getirmiştir. Gerekli donanıma sahip olmayan ülkeler ve siyasi kurumlar marjinalleşme sorunu yaşadı (Yılmaz, 2004:27).

Küreselleşme sürecinin siyasi bir sonucu olan uluslar arası kurumlara ve faaliyetlerine bakarak da küreselleşme/siyaset ilişkisini daha iyi anlamak mümkün. Küreselleşme süreci hem uluslar arası kurumların faaliyetlerine hem farklı sosyal grupların karakterlerine hem de bağımsız devletlerin yapısına, siyasetine ve güvenliğine etkide bulunmaktadır. Eğer küreselleşme devletler düzeyinde liberalleşme yönünde etki bırakırsa bu süreç aynı devletlerin politikalarını ve ekonomilerini doğrudan etkiler ve sonuçta şiddet çatışmaları için gerekli şartları da üretebilir. Öte yandan küreselleşme süreci dünyanın farklı coğrafyalarında bağımsız devletlerin gelişmesine etki ederek onların küreselleşme sürecine yanıt verme yeteneklerine olumlu katkıda bulunabilir.

1.6.Küreselleşme ve İktisat

Küreselleşme kavramına, ekonomik düzeyde, liberalizmin yeni bir söylemi olarak bakmak mümkün. Teknoloji ve kitle iletişim araçları ile birlikte ekonomi de küreselleşmenin itici gücüdür. Bu iki alandaki hızlı gelişmeler zamanla toplumsal hayatın bütününe yayılarak etkisini derinleştirmiştir.

Bilimsel ve teknolojik devrim küreselleşmenin dayanağı olan sermayeyi yeniden yapılandırmış ve bu sermaye uluslar arası boyutlarda dönüşümlere sebep olmuştur.

Küreselleşme bütün ekonomik faaliyetler için bir ivmedir. Sermayenin hareketliliği dünyanın her tarafındaki ekonomik potansiyelleri harekete geçirmektedir. Ancak dünyadaki ekonomik hareketlilik bir rekabet ortamında eşit şanslara ve imkânlarla sahip olduğu anlamına gelmemektedir. Tüketimin küreselleşmesi ve metalaşması sürecinin dünyanın her yerinde aynı tip hayat tarzları ve tüketim alışkanlıkları ürettiğini görüyoruz. McDonalds yeni tüketim alışkanlıklarının küreselleşmesine dair bir simgedir.

Yeni küresel süreçler yerel üretim teknolojisini çözer ve dağıtır. Üretim kalıplarındaki değişim, tüketim kalıplarının gittikçe standart hale getirilmesini gerekli kılar. Bu da yerel kültürlerin öngördüğü hayat tarzı kalıplarını sarsar ve küreselleşme görünümü altında bir kültür tekelciliğini beraberinde getirir (Davutoğlu, 2002:211).

Küreselleşmenin insanı tehdit ettiği en önemli alan, hiç kuşkusuz tekeli ekonomidir. 1970’lerde doğmaya başlayan küresel kapitalizm, soğuk savaş döneminin bitmesi ile birlikte ivme kazandı. Sermaye, mal ve hizmetler akışkan hale geldi. Sermaye akışkanlığı ile belirginleşen kapitalist sistem sosyal tabakalar arasındaki uçurumu büyütme ve bu durum insanları rahatsız etmektedir (Sönmez, 2002:8).

Ekonomik küreselleşme egemen güçlerin uluslararası sermayeyi ellerinde tutmalarındır. Küreselleşmenin ayırt edici özelliği malların ve sermayenin önündeki engellerin kalkması ve iletişim ve bilgi teknolojisinin gelişimidir. Bu süreçte ulusal ölçekteki ekonomi ve korumacılık değer yitirmekte, ekonomi dünya çapında bütünleşmektedir. Bu süreçte ulusal olanlar önemini yitirir, küresel kurumlar ile çokuluslu şirketler ön plana çıkar (Yılmaz, 2004:67-68). Yaygın kullanımıyla küreselleşme bu anlamda ekonomik alanın dünya ile bütünleşmesi eğilimidir (Tutal, 2005:21-22).

Küreselleşmenin fikri temeli liberal düşüncedir. Liberal düşünürler 1970’li yıllardan itibaren “piyasanın serbestliği” ilkesi’ni çalışmalarının merkezine koymuşlardır. 1980’li yıllarda İngiltere’de ve ABD’de uygulanan ekonomik politikaların ardından bu liberal söylem kimi değişiklikler geçirir. Yeni bir para politikasının oluşturulması, finans

piyasalarının kuralsızlaştırılması ve bunları düzenleyen uluslar arası anlaşmaların imzalanması gündeme geldi.

Bu tür anlaşmalar, küreselleşmenin faillerinin sadece uluslar arası şirketler olmadığını gösterir. Bu anlaşmalar, dünya ekonomisinde söz sahibi ülkelerin uluslar arası örgütlenmelerle küreselleşme politikaları oluşturduklarının bir göstergesidir (Tutal, 2005:23).

Küreselleşme ile birlikte milli sınırlar yerine çok uluslu şirket yapılanması yaygınlık kazanmaktadır (Davutoğlu, 2002:213). Böylece mal, sermaye ve işgücünün serbestçe dolaşımı esasına dayalı bir serbest ticaret sistemi oluşuyor. Teknoloji ve iletişim devrimi sonucu üretim milli sınırları aşar tüketim kalıpları ise belli bir standardizasyon kazanır.

“Yeni küresel elektronik ekonomide, fon yöneticileri, bankalar, büyük şirketler ve onların yanı sıra milyonlarca bireysel yatırımcı, büyük miktarlarda sermayeyi tek bir tuşu tıklayarak dünyanın bir ucundan öbür ucuna aktarabiliyorlar” (Giddens, 2000b:22). Küresel ekonomik sürecin ortaya çıkışı ve dünya ölçeğinde etkiler bırakması, bireyler ve toplumlar arasındaki ekonomik faaliyetleri hem genişletmiş hem de yoğunlaştırmıştır. Küreselleşme milli sınırların önemini ortadan kaldırmış ve millet-devletin ekonomi üzerindeki denetimi ortadan kalkmıştır (Demirci, 1998:174).

Öte yandan dünya ekonomisinin küreselleştiği, aynı paralelde sosyal hayatın tamamının küreselleştiği, ulusal kültürlerin, ulusal ekonomilerin ve ulusal sınırların dağıldığı iddialarına ihtiyatla yaklaşanlar da mevcuttur. Bu yaklaşımlara göre her ne kadar küreselleştirici güçler günümüzde iş başında iseler de tam anlamı ile küreselleşmiş bir dünya ekonomisinden bahsedilemez.

Küreselleşme ile ekonomi arasındaki ilişki'yi değerlendirenlerden birisi de Samir Amin'dir. Amin'e göre küresel hiyerarşi içinde bir ülkenin konumu, onun dünya pazarındaki rekabet kapasitesiyle tanımlanır. Rekabetçilik birçok ekonomik, siyasal ve toplumsal etmenin karmaşık ürünüdür. Küreselleşme, ulusal devlet, ekonomi ve özelleştirme arasında bağ kuran Amin, küreselleşmenin ulusal devletlerin ekonomi yönetimlerini aşındıracağını fakat varlığını ortadan kaldırmayacağını söyler (Amin, 1999:16-18).

Samir Amin (1999:106) kapitalist küreselleşmenin bir alternatifinin, öncelikle dünyanın tüm farklı bölgelerinde sosyalist perspektiflerin yeniden düzenlenmesi olduğunu söyler. Dünya tek bir pazar gibi yönetilmese de küreselleşmenin inkâr edilemez olduğu bir gerçektir. Amin, “Dünya hem birleşmiştir hem de çeşitlidir” (Amin, 1999:141) demektedir. Çeşitlilik sadece ekonomik ve kültürel değildir. Siyasi, coğrafi, etnik ve dini anlamda çeşitlilikler de mevcuttur.

1.6.1.Uluslararası Şirketler

Özellikle çok uluslu şirketler ve uluslararası finans kurumları, küresel ekonominin dolayısıyla küresel sistemin oluşmasında merkezi rol oynamışlardır. Savaş sonrası dönemde çok uluslu şirketlerin bütün dünyada artmasıyla yabancı doğrudan yatırımlar hızlı şekilde artmıştır.

Küresel aktörler küresel ekonomik ilişkilere etki ederken aynı zamanda siyasi, kültürel ve sosyal etkileşimlere de yol açmaktadırlar (Arıboğan, 1997:165). Çok uluslu şirketler, şirketlerinin global düzeydeki menfaatlerine birinci önceliği vermektedirler. Yatırım yaptıkları ülkelerin çıkarı bu şirketlerin birinci tercih sebebi değildir (Öymen, 2000:45).

Çok uluslu şirketlerin ciroları dünya gelirinden daha hızlı artmaktadır. Dünya hâsilasının üçte biri, dünya ticaretinin de dörtte biri uluslar arası şirketler tarafından sağlanmaktadır (Perraton ve diğ. 2009:38). Küreselleşme sonucu, çok uluslu şirketler devletlerden daha belirleyici aktör olarak temayüz ettiler. Bugün böyle şirketlerden bir tanesinin bütçesi Türkiye'nin ve birçok ülkenin bütçesinin 5-10 katı büyüklüğüne sahiptir (Aktay, 2005:32-33). Küreselleşme sorununda çokuluslu şirketlerin gittikçe artan rolleri açıktır. Bu şirketlerin gelişmekte olan ülkeler açısından en pozitif tarafı yabancı yatırımdır (Özdemir, 2006:212).

Ulusal devletlerin önemi azalırken çok uluslu şirketlerin önemi giderek artmaktadır. Dünya ticareti bu şirketlerin egemenliği altındadır. (Yılmaz, 2004:68). Dünya ekonomik sisteminde uluslar arası şirketlerin çıkarı her zaman daha önceliklidir. Küreselleşme ile birlikte malların serbest dolaşımı mümkün oldu. Ekonomik anlamda güçlü olan devletlerin veya uluslararası şirketlerin ürünleri dünyanın bütün ülkelerinde serbestçe dolaşma imkânı buldu (Öymen, 2000:26). Buna karşılık bazı ülkelerin ürünlerini

gelişmiş ülkelerin pazarlarına sokabilmek için karşılaştıkları sıkıntılar dikkate alınırsa küreselleşmeden söz etmek zor.

Global şirketler sistem içerisinde ve uluslararası ilişkilerde taraf oldu. Şirketler özellikle 20. yüzyıl ortalarından itibaren devletlerle rekabet eder hale geldiler (Arıboğan, 1997:168).

Küreselleşmeye paralel olarak dünyada çok uluslu şirketlerin sayısı ve etkinliği büyük artış gösterdi bu şirketlerin dünyadaki sayısı 2004 itibarı ile 37 bin'e yükseldi. Bunların dünyanın çeşitli ülkelerindeki şube veya temsilciliklerinin sayısı da dört yüz elli bine ulaştı (Öymen, 2000:42-43).

1.6.2.Uluslararası Bankalar ve Kurumlar

Küresel dünyada ulusal devletlerin önemini azaltan diğer aktör ise uluslar arası kurumlardır. Bunlara örnek olarak Dünya Bankası ve IMF verilebilir. Bankalar global sistemin yeni aktörleridir.

Bugün artık ekonomik entegrasyon ileri boyutlara ulaşmış, hiçbir ülkenin kendi kendine yeterli bir ekonomi oluşturma lüksü kalmamıştır. Ülkelerin dünyada geçerli bilim ve teknoloji alması dünya ile bilgi alışverişine girmesi ve ekonomik ilişkiler kurması zorunludur. Dünyanın küreselleşmesi ve uluslar arası etkileşimlerin artmasıyla birlikte uluslar arası ve bölgesel kurumların sayısı ve etkisi artmaktadır. Nitekim bu süreçte Birleşmiş Milletler gibi siyasal kurumlar yanında IMF, DB ve DTÖ gibi ekonomik kuruluşların etkinliği arttı (Yılmaz, 2004:73).

Global sermaye piyasasını denetimi altında tutan ve devletlerden şirketlere, şirketlerden örgütlere ve yasadışı örgütlenmelerine kadar her aşamada mali kaynaklara hükmeden bankalar dünya üretim, ticaret ve yatırım sürecinde en önemli rolleri üstlenmektedirler. Bu kuruluşlar dünya çapında siyasi ve ekonomik hareketlerin üzerinde etkili oldukları gibi, ideolojik ve kültürel bakımdan Batı medeniyetinin değerlerinin de yayılmasına hizmet ederek, bu devletlerin gücünü arttırmaktadırlar. Bu örgütlerin etkilerini aşağıda incelemeye çalışacağız.

1.6.3.Hükümet Dışı Örgütler (NGO)

Küreselleşmenin öne çıkardığı olgulardan biri de dünya çapında etkili olan sivil toplum örgütleridir. Sermayenin ve dünyanın bütünleşmesine paralel olarak global arenada yeni sivil toplum örgütleri öne çıkmaktadır. (Yılmaz, 2004:261). Bu yeni sivil toplum örgütleri sadece danışmanlık yapmıyor karar alma süreçlerinin de bir parçası haline geliyor. Eski dönemlerde tamamen hükümetlerin elinde olan karar alma mekanizmasına sivil toplum örgütleri de dâhil olmaya başladılar.

Küreselleşme süreci ile birlikte demokrasinin yerine daha küçük unsurlar geçmektedir. Bunun en açık göstergesi, sivil toplum olgusuna yapılan vurgudur. Küresel ideoloji etkisini, en iyi ve güçlü bir biçimde sivil toplum kuruluşlarını çoğaltarak; devlet üzerindeki ağırlığını arttırmayı hedeflemektedir (Özkul, 2008:149)

“Sivil toplumun kazandığı küresel boyut, farklı kimliklerin globalleşmeden yararlanarak kendilerini ön plana çıkarmalarını teşvik etmektedir; ama aynı zamanda, onların demokratik şekilde yapılanmaları da zorunlu hale gelmektedir” (Keyman ve Sarıbay, 2000:4).

NGO’lar, devletlerle ilişkili olmadan devlet sınırları dâhilinde veya devletsel sınırları aşacak biçimde örgütlenen ve kısmen devletlere alternatif güçler olarak belli alanlarda boy gösterirler. Temelde hükümet dışı örgütler, grup çıkarlarının ya da kişisel çıkarların devlet sınırları ötesine taşınması sonucu ortaya çıkmışlardır. 1940’larda sayıları yüzden az olan NGO’lar savaştan kısa bir süre sonra beş yüze, 1970’lerin sonlarında ise iki bin beş yüze ulaştı. Bu kuruluşların sayısı 1986’da 4676 olmuştur.(Arıboğan, 1997:212-213).

Hükümetler dışı örgütlerin ilk kuruluşları 19. yüzyıl olmakla birlikte gelişme sürecine girmeleri ikinci dünya savaşı sonrasında olmuştur. İkinci dünya savaşından sonra bu örgütler yabancı yatırımların güvenlik ve istikrar içinde olduğu ülkelere yöneldiler (Öymen, 2000:33).

BÖLÜM 2: KÜLTÜR VE KÜRESELLEŞME

2.1.Küreselleşmenin Kültüre Etkisi

2.1.1.Kültür

Mümtaz Turhan kültürü, “her yerde ve her cemiyette muayyen maddi ihtiyaçları tatmin maksadıyla vücuda getirilmiş kaba veya incelmış, işlenmiş bir tekniğin, bilginin yanında insan münasebetlerini tanzime yarayan nizamlar, kaideler, örf ve adetler, iman, kanaatler, fikirler ve telakkilerden mürekkep, bir bütün halinde işleyen bir cihaz.” (Turhan, 1969:45) şeklinde tanımlar.

Taylor’a göre kültür, bilgiyi, imanı, sanatı, ahlâkı, örf ve adetleri, ferdin mensup olduğu cemiyetin bir uzvu olması itibariyle kazandığı itiyatlarını ve bütün diğer maharetlerini ihtiva eden gayet girift bir bütündür (Turhan, 1969:39). İslam düşünürü Ali Şeriatî’ye göre de “Kültür, bir ulusun tarihi boyunca biriktirip kendine özgü bir şekil verdiği, zihni, manevi, sanatsal, tarihi, edebi, dini ve duygusal birikimlerinin sosyal yaşantı şeklinde ortaya çıkmasıdır. Bu birikimler, o ulusun karakterini ve hayat tarzını simgeler” (Şeriatî, 1985:16).

Anlamlandırma unsuru olan kültür, insan ve toplumun nereden, nasıl baktığını, tavrını neye göre belirlediğini gösterir. Bu bakımdan insan ve topluma anlam haritası sunar. İnsan ve toplumun anlam haritasını oluşturur, belirler geliştirir (Alver, 2007b, 139). Başka bir tanıma göre; “Kültür, bir toplumun yapma, duyma ve düşünme biçimlerinin tümü olarak tanımlanabilir. Kültür bu anlamda ele alındığında, belli bir yaşam biçimine vurgu yapmaktadır” (Özensel, 2007:208). “Kültürler, az veya çok, hızlı veya yavaş, uyumlu veya uyumsuz biçimlerde sürekli değişirler; ama kültürü oluşturan bireyler ve kurumlar bu değişmelere ayak uydurmada güçlük çekerler”(Güvenç, 1997:26).

Kültürün madde ve mülkiyet ilişkilerini ölçü alan tanımına bakılırsa kültür, mülkiyet ilişkilerinin bir parçasıdır; mülkiyet ilişkilerine bağlı olarak, bazı insanlar kültürel üretimde maddiliğin sahipleri, diğerleri ise sadece üretilenin ücretli üreticisi, bazıları satın alıcısı, kullanıcısı tüketicisi ve taşıyıcısıdır (Erdoğan, 1999:20).

Kültür belli bir yaşam biçimini anlattığında, bu yaşam biçimini yaşayanlar, kendilerinden farklı olanlara karşı farklı tutumlar sergilerler. Bu tutumlar gıpta etme ve

özenme, diğeri ise küçümse şeklinde ortaya çıkabilir. Kentlinin köylüyü küçümsemesi, Amerikan pop müziği hayranının Türk müziğinin belli bir biçimini maganda kültürü olarak nitelenmesi buna örnek olarak verilebilir (Erdoğan, 1999:21).

Sosyologlar kültür konusunda nesnel bir yaklaşım sergilemek yerine farklı tanımlar ve yorumlar geliştirmektedirler. Bunun nedeni kültür olgusunun nesnel olamayacak kadar soyut ve farklı toplumsal içerikler taşımasıdır. Kültür kavramının kendisi bizi devasa bir paradoksla karşı karşıya bırakır. Bir yandan, kültür tanım gereği tikelcidir. Kültür bir bütünden daha küçük olan bir parçanın değerler ya da pratikler dizisidir. (Wallerstein, 1998:121).

Kültür ve küreselleşme arasındaki ilişkinin daha iyi anlaşılması için dile getirilmesi gereken önemli bir kavram “Popüler Kültür” dür. Popülerlik, siyasal ve ekonomik alan dâhil, toplumsal her faaliyete yansımıştır. Popüler kültür bireylerin değerleri ve davranışları üzerinde derin bir etki yapmamaktadır. Yükselen küresel kültürün en görünür dışı vurulma aracı popüler kültürdür (Berger, 2003:15).

Popüler kültür, kitle kültürünün somut şekillerinden biridir. Kitle kültürü tekeli kapitalizmin hem mal hem de imajlar satışını yapan, uluslar arası pazarın değişmelerine göre biçimlenip değişen önceden-yapılmış önceden kesilip-biçilmiş, paketlenip sunulmuş bir kültürdür (Erdoğan, 1999:22). Buna karşılık ulusal kültürler ise hiçbir zaman gösterildikleri gibi birleşmiş ve homojen değillerdir.

Kültürel küreselleşme, ekonomi, sivil toplum ve entelektüel hayat gibi popüler kültür ve tüketim kalıpları üzerinde de etkili olmuş ve son yıllarda bu alanda önemli değişimler ortaya çıkmıştır. Popüler demek çoğunluğun hoşlandığı anlamındadır. Bu çoğunluğun (veya herkesin) bildiği şey, kişi, nesne, müzik, film, yiyecek, içecek, giyecek olabilir. Popüler kişi sporcu, film yıldızı, politikacı, şarkıcı olabilir.

Ancak, popülerin mantığını sadece müzik, moda, medya, yiyecek ve içecek gibi tüketim maddeleri ve faaliyetleri ile sınırlamak da doğru değildir. Çünkü popüler kültür alanında kültürel küreselleşme, küresel değerlerle yerel değerler arasındaki bir çatışmadan ziyade ikisinin bir arada var olmasını sağlayan bir sürece işaret etmektedir (Özbudun ve Keyman, 2003:324-325). Bu süreci daha iyi çözümleyebilmek için, kültür ile küreselleşme ilişkisini daha ayrıntılı olarak incelemek gerekmektedir.

2.1.2.Kültür ve Küreselleşme

Küresel kültür kavramı küreselleşmenin bir ürünüdür. Bu kavram bilimsel alanda giderek yaygınlaşmaktadır. Sosyal bilimlerde küreselleşme süreçleri ile öne çıkan temel tartışmalardan birisi, belki de en temeli, kültürel alanda yaşanan tartışmalardır. Son yıllarda ağırlık kazanan, kültür emperyalizmi, Amerikanlaşma, medeniyetler çatışması, çok kültürlülük ve melezleşme gibi kavramsallaştırmaları ve tartışmaları bu anlamda okumak gerekmektedir.

Kültürün küreselleşmesi, kültürün değişmesi ve farklı bir boyut kazanması anlamına gelmektedir. Kültür değişimleri tarihin her devrinde bütün toplumlarda meydana gelen bir olgudur. Bu nedenle süreci, modernleşme ile ilişkili olarak ele almak daha doğrudur.

Modernleşme ve küreselleşme süreçleri kültür'ü doğrudan etkilemiştir. Tarihte bugünkü anlamı ile tam örtüşmese de kültürün küreselleşmesi örnekleri mevcuttur. Büyük İskender'in ordularının eski Yakın Doğu boyunca yürüttükleri Yunanlılaştırma faaliyeti kültürün küreselleştirme çabalarına somut bir örnektir. Yine de modern öncesi küresel hareketleri tam olarak bugünkü "Küresel Kültür" formu içinde değerlendirmek zor görünmektedir.

Yani, modern öncesi kültürel emperyalizm, tam anlamıyla, ne kültürel ne de evrensel olarak değerlendirilemez. Bugünün ortaya çıkan küresel kültürü, hiçbir yere veya döneme bağlı değildir. Küresel kültür iletişim sisteminin üzerine doğdu, her yerde olup ve hiçbir yerden resmedilemeyen farklı unsurların doğru bir karışımıdır.

Başka bir ifade ile: "Global bir kültür, burada, şimdi ve her yerdedir. Geçmiş, onun amaçları için sadece onun kozmopolitan mozağının bağlamsızlaşmış bazı örnek veya elementlerini sunmak üzere hizmet eder" (Smith, 2009:298).

Küreselleşme ile ilgili en hararetli tartışmalar küreselleşmenin kültürel boyutunda yaşanmaktadır. Küreselleşmenin beraberinde belli bir yaşam tarzı ve kültürü getirdiği bilinen bir gerçektir. Özellikle kitle iletişim araçlarının açtığı saha ile kültürler arasında kayda değer bir etkileşimin doğduğunu görmemek mümkün değil. Tartışmalar küresel kültürü neyin temsil ettiği ve bunun ne derece evrensel ne derece Batılı olduğu üzerinde yoğunlaşıyor.

Bazı sosyal bilimcilere göre Mc Donaldization ile karşı karşıyayız. “Her gün çok daha fazla insan, içecek olarak Coca Cola'yı tercih ediyor. Artan sayıda insan jeans giyiyor; başkalarıyla İngilizce iletişim kuruyor. Birçoklarına göre bu, belli bir yaşam tarzının kitlelerce tüketilmesidir” (Çiftkaya, 2002:84).

Modern dünyada bir ulusal kültür hiçbir zaman tamamıyla yerel olarak yaratılmış olamaz. Bu kültür, her zaman için, sözcüğün tam anlamıyla, bir asimilasyon sürecinin parçası olmuş ve doğallaştırılmış etkilerin ve önceki kültürel ödünç alımların izlerini taşımaktadır (Elteren, 1999:286).

Küreselleşme süreci, kültürler arası gittikçe yoğunlaşan trafiği meydana getirmekte, kültürle yer arasındaki bağ bu yoğun trafik sebebi ile çözüldüğü için, yerinden çıkarılmış kültürel pratikler birbirine karışarak yeni, karmaşık, melez kültür biçimleri üretmektedir. Kültürel melezleşme fikri aldatıcı bir biçimde basitmiş gibi görünüp, irdelendiği zaman dikkat gerektiren birçok çağrışımı ve kurumsal içerimleri olan bir kavramdır.

“Küresel kültüre ilişkin ütopyacı ve disütopyacı öngörülerin tersine, birçok grup ve insanda, ortaya çıkmakta olan herhangi bir küresel kültür olduğuna dair belirgin bir şüphecilik vardır” (Tomlinson, 2004:136). Çünkü küreselleşmiş bir dünyada ulusal kültürel kimlikler hâlâ varlığını sürdürmektedir.

Bu süreçte, yalnızca farklı ve daha karmaşık kimlik konumları değil, aynı zamanda çok farklı özdeşleşme üslupları da ortaya çıkmaktadır. Modern zamanların kültürü ile küreselleşme arasında sıkı bir ilişki mevcuttur. Küreselleşme, kültürü bir yönü ile şekillendiren ve tasarımlayan bir olgudur.

Kültürel küreselleşmeyi tanımlarken geleneksel/yerel ile evrensel/bireysel ilişkisini kurmak mümkün. Bilgi toplumunda, bilgiye paralel olarak kültür alanında küresel bir karşılıklı iletişim söz konusudur. İletişim karşılıklı uzlaşma, hoşgörü ve kültürel yakınlaşmalara neden olmaktadır. İletişim sayesinde toplumlar katılımcı ve çoğulcu olmakta, dünya kültürü de zenginleşip, karşılıklı hoşgörüyü arttırmaktadır.

Kendini kültürel açıdan yeterince ifade edemeyen toplumlarda kültürel bir yabancılaşma meydana gelmektedir. Milli kültür kodları ile yabancı kültür kodlarının çatışması ve uyumsuzluğu, sosyal ve kültürel ikilemlere neden olabilmektedir. Bu anomik durumu

aşabilmek için her toplum kendi kültürel kodlarını üretebilmelidir. Böyle olduğu zaman her toplumsal grup başka kültürlerle rekabet edebilir, etkileşim ve iletişime girebilir ve ihtiyacı olan kültürel kodları hem alır hem de aktarır (Özkul, 2008:14-15).

Küreselleşmenin son yıllarda en görünür boyutu, dünya ölçeğinde kültürel trafiğin yoğunlaşması ve hızlanmasıdır. Küresel kültür endüstrisinin dünya piyasalarını istila eden ürünleri karşısında, ulus-devletlerin kendi öz varlıkları olarak tanımladıkları, çeşitli uygulamalarla koruma altına aldıkları “milli kültürlerini” savunmaları, giderek zorlaştı.

Televizyon programlarından müzik türlerine, dünya markalarından haber görüntülerine kadar, çok geniş yelpaze içinde yoğunlaşan kültür trafiği, aynı zamanda sosyal bilimcilerin “kültür” alanındaki iktidar mücadelelerini yeniden kavramlaştırma zorunluluğunu ortaya koydu (Öncü ve Weyland, 2007:22).

Örneğin sinema, müzik, haber, magazin ve TV programı gibi uluslar arası kitle iletişim alanında küresel pazar Amerikan ürünleriyle kaplıdır. Amerikan Medya ürünlerinin dünya piyasasındaki baskınlığı Amerika Birleşik Devletleri’ne kendi değerlerini dünyaya yayma bakımından bir güç sağlamaktadır.

Amerikan merkezli Batı kültürünün diğer ülkeler üzerinde yaygınlaşmasıyla ortaya bir kültür hegemonyası çıkmaktadır. Bu kültür Batılı olmayan toplumların geleneksel ve milli kültürlerini etkilemektedir. Etki altında kalan milli kültürler kendi orijinal formlarından uzaklaşarak pasif ve durağan bir varlık olarak kalıyorlar.

Küreselleşmenin dijitalleşmeyle beraber gelişmesi ise, dünyanın aynı kültür kaynaklarından beslenmesi veya üretilen popüler kitle kültürünün etkisi altında kalması kültürel bir küreselleşmenin de varlığı tartışmasını arttırmıştır. (Atasoy, 2005:172-173).

Küreselleşme süreçleri toplumsal değişimin yeni tarihsel bağlamını oluşturmakta ve bu bağlam toplumsal ilişkilerin “çatışan ve çelişen söylemlerin eş-zamanlı birlikteliği içinde yeniden kurulması” na yol açmaktadır. Bu anlamda küreselleşme evrensellelikle yerelliğin, modernlikle gelenekselliğin, kimlikle farkın “eş zamanlı birlikteliğini” simgeler ve günlük yaşamın zamansal/mekânsal etkileşim alanında çözüm üretmemize katkıda bulunur (Keyman,2000:33).

Küreselleşme bir yandan dünyayı global bir köye dönüştürüp yaşamının bilincini sağlarken diğer yandan insanları kendi kültüründen koparmaktadır (Yılmaz, 2004:182). Küreselleşme süreci ile birlikte insanlar köklerinden ve geleneklerinde kopmakta, kimliksiz bir tüketici olarak kültürü parçalanmaktadır. Gelenekler değerini yitirdiğinden dolayı ortak nokta iyice kaybolmaktadır.

Bu süreçte televizyon ve internet her eve girerken kanallar ve imkânlar artmaktadır. Sonuçta aynı filmi izleyen ve aynı kitabı okuyan insanların sayısı azaldığı için ilişkilerde ortak noktaları yakalamak giderek zorlaşmaktadır. Yeni iletişim imkânları ilişkileri, kitlesel ve grupsal boyuttan bireysel boyuta doğru evirmiştir.

Bu sürece “eşitsizliğin yayılması” şeklinde bakmak mümkündür. Küresel gelişme ve serbest ticaret olumlu gelişmelere yol açtığı kadar olumsuz sonuçları da ortaya çıkarmıştır. Özellikle az gelişmiş ülkelerde bu durumu görmek mümkün.

Kimlik duygusunun zaman, mekân ve kültüre bağımlı bir olgu olduğu hesaba katılırsa, küreselleşme süreci ile birlikte zaman ve mekân unsurlarının değişime uğradığı ve kişilerin kimliklerinin netleşmesi açısından bir işlev görmediği bir gerçektir.

Küreselleşmenin beraberinde getirdiği bu yeni yapı aile, etnik topluluk ve ulus gibi bağlılıkları zayıflatmıştır. Bu durum geleneksel otorite biçimlerinin çözülmesine ve kimlik krizinin artışına sebep olmuştur. Bu süreçte toplumda yeni yapı taraftarları eski yapı taraftarları arasında yeni çatışmalar doğabilmektedir (Yılmaz, 2004:149).

Küresel dünyanın en belirgin özelliği tüketim kültürüdür. Küresel kültürde insanlar tükettikleri ölçüde değer kazanmakta, eski bağlılık grupları ile kimlik yapıları ve değerler önemini yitirmektedir.

İmmanuel Wallerstein (1998:127) dünya tarihinin kültürel türdeşleşmeye doğru bir gidişin tam anlamıyla aksi yönde geliştiğini söyleyerek, daha çok, kültürel farklılaşmaya ya da kültürel derinleşmeye veya kültürel karmaşıklığa doğru bir yönelim olageldiğini ifade eder.

Türdeşleşme temelde metalaştırılan kültürün merkezden çevreye akışından kaynaklanmaktadır. Bu türdeş dünya kültürü, büyük oranda batı kültürünün bir uyarlaması olup yerel kültürün yitip gitmesi anlamına gelmektedir.

“Sürekli kültürel karşılıklı etkileşim ve mübadelenin küresel bir bütünleşmesi ortaya çıkmaktadır. Ancak, bu dünya eşitlikçi bir küresel köy değildir. Karşı karşıya olduğumuz şey, oldukça katı bir biçimde yapılanmış bir merkez ve çevre bakışimsızlığıdır” (Hannerz, 1998:139).

Küresel bir kültürün varlığı inkar edilemez. Bu kültür kökeni ve içeriği açısından, Amerika ağırlıklıdır. Küreselleşme sahnedeki tek oyun değildir, ama oynanmakta olanların en büyüğüdür ve görünür gelecekte de böyle kalacağı anlaşılmaktadır. Yükselen küresel kültür hem elit hem de popüler araçlarla yayılmaktadır. Kültürel küreselleşmenin değişik kesimler arasında hem elit hem de halk düzeyinde hem gerilimleri hem de yakınlaşmaları vardır. Hepsinin paylaştığı ortak bir tema varsa o da bireyleşmedir (Berger, 2003:10-17).

Küresel kitle kültürünün çeşitli özellikleri vardır. Hal bunlardan ikisi üzerinde özellikle durur. Hall’a göre küresel kitle kültürünün birinci özelliği Batı merkezli olmaya devam etmesi ikincisi ise kendine özgü türdeşleştirici özelliğidir. Küresel kitle kültürü türdeşleştirici bir kültürel temsil biçimidir, eskiden de olduğu gibi müthiş derecede özümseyicidir. Fakat türdeşleştirme asla kesin olarak tamamlanmamıştır ve tamamlanmak için de çabalamaz (Hall, 1998:49).

Türdeşleştirici kültür her yerde İngilizliğin ya da Amerikalılığın küçük-mini versiyonlarını üretmeye kalkışmaz. Farklılıkları özümseyerek, daha büyük her şeyi kapsayan ve aslında Amerikan tarzı bir anlayış olan çerçevenin içine yerleştirmek istemektedir. Küreselleşme bugün, daha çok kültürel bir kavram olarak sunulmaktadır.

Hâlihazırdaki tanımlamalara bakılırsa küreselleşmenin bir süreci, özellikle kültürel bir süreci ifade ettiği anlaşılmaktadır. Bu süreçteki hâkim tema farklı kimliklerin homojenleştirilmesi, dünya sisteminde ise farklı toplumsal birimlerin asgari müştereklerde anlaşmasıdır. (Gökçe, 1998:286). Küresel kültür ile ilgili tartışmalara bakılırsa eklektik bir niteliğe rağmen Batı kültürü yekpare bir ambalaj ve görünümündedir (Smith, 2009:297).

Küresel kültür tarihsel bir kimlik oluşturmada başarısız kalmaktadır. Ulusal kültürlerin aksine küresel kültür “hatırasızlık”tır. Ulusal kültürler, deneyimleri yeniden canlandırmak sureti ile kurulabilirken, küresel kültür, yaşamayan ve henüz üretim

aşamasındaki, “olmayan kimliklere hitap eden bir süreçtir. Robertson’ın (1999:163) ifadesi ile kültür, küreselleşme ve dünya sistemi düşünceleri ne denli sorunluysa kimlik kavramı da o denli sorunludur. Ulusal olarak kurulmuş toplumlar ve devletlerarası sistem, giderek çok kültürlülüğün ya da çok etnikliliğin dışarıdan ve içeriden zorlamalarına tabi olmaktadır. Birey ile kolektif benliklerin ve birey ile kolektif ötekilerin özdeşleşme koşulları gün geçtikçe karmaşık hale gelmektedir.

2.2.Küreselleşmenin Siyasi ve İdeolojik Yansımaları

2.2.1.Küreselleşme Milliyetçilik ve Ulus Devlet

Küreselleşme ile yerelleşme arasındaki ilişkinin boyutunu anlamak için küreselleşme ile milliyetçilik arasındaki ilişkiyi de analiz etmek gerekmektedir. Milliyetçilik bir anlamda küreselleşmenin karşı kutbu olarak genel hatları ile “yerelleşme” kategorisinde değerlendirilebilir. Makro ve mikro milliyetçilik akımlarına genelde küreselleşmenin kültürel ve psikolojik baskılarına karşı tepkisel bir ideoloji olarak bakmak da mümkündür.

Küreselleşmenin milli devletlerdeki toplum içi bağları zayıflattığı ve bireylere millet üstü bir kimlik kazandırarak yerel kimlik algılarına etki ettiği bazı sosyal bilimciler tarafından kabul edilmektedir. Küresel kültür farklı şekillerde karşımıza çıkar. Bu kültür, milli devletler dönemindekinden daha fazla minimize edilmiş bir mikro-milliyetçilik ve mikro dincilik olarak karşımıza çıkar. Küreselleşmenin tek tipleştirici etkilerine karşıt olarak yeni dayanışma biçimleri ve örgütlenmeleri, sınıfsal yapılanmaları ortaya çıkmış, yeni aidiyet bağlantıları ortaya çıkmıştır.

Yerel ve bu yerelliği de kapsayan toplumsal kimliklerin canlılık kazanması, küreselleşmenin olumsuz etkilerine verilmiş tepkiler olarak yorumlanabilir. (Kaya, 2007:19). Yalnızlaşan kimi bireyler yitirdikleri din kardeşliği, hemşerilik vb. duygularını veya etnik kimliklerini yenileyerek yitirdiklerini tekrar elde etme yoluna gitmektedirler. “Küreselleşme kavramı kullanıla geldiğinden bu yana sanki onun ayrılmaz bir parçası gibi etniklik, yerel yönetimler, özerklik ve milliyetçilik kavramları da eş zamanlı olarak tartışılmaktadır” (Özkul ve Akca, 2007:105).

Küreselleşmenin etkisine maruz kalan toplumların kendi milli kültürlerini terk etmek zorunda olup olmadıkları konusu küreselleşme ve milliyetçilik ilişkisi bağlamında

tartışılmaktadır. Küreselleşmenin etkisindeki toplumlar eğer kendi kültürlerini terk ederek hâkim kültürün bütün kültürel unsurlarını benimseme durumunda iseler tartışmaya gerek olmayacaktır.

Fakat bir toplumun kendi müzik zevkinden yemek alışkanlığına, giyim tarzından eğlence tarzına, dilinden sanatına, kültürel değerlerinden milli öykülerine ve tarihine kadar pek çok alanda kendi karakterini terk etmesi mümkün değildir. Toplumlardaki yerel, milliyetçi, geleneksel ve dinsel canlanmalara bu açıdan bakılabilir.

Küreselleşme süreci ile birlikte mensubiyet duydukları mekânlardan koparılan insanlar kendilerine yeni dayanışma biçimleri, yeni mensubiyet bağları oluşturmaya çalışmaktadırlar. Kendilerini içinde buldukları yalnızlık ve ezilmişlikten kurtaracak bağlar aramaya yönelmişlerdir. Diğer yandan gündelik yaşam pratikleri içerisindeki yeni karşıtlıklar ya da etkileşimler yeni sınıfsal örgütlenmeleri, feminist ya da çevreci örgütlenmeleri ortaya çıkarmıştır.

Bir taraftan küreselleşmenin getirdiği tehditler ve imkânlar, bir taraftan da kendilerini tanımlayabilecekleri ve güvenebilecekleri kimlik mekânları olarak milliyetçilik hareketleri güçlenmeye başlamıştır (Atasoy, 2005, 23).

Küreselleşmenin milliyetçilikleri ortadan kaldıracak iddia edildiği halde küreselleşme olgusu hiçbir şekilde milliyetçiliği ve etnik kimlikleri ortadan kaldırmadı. Milliyetçilik bundan sonra da dünyanın siyasi coğrafyasında varlığını devam ettirecektir (Türköne, 1998:165-166).

Ulus üstü örgütlenmelerin giderek milli devletin yerini aldığı iddiası güçlü görünse de, milli devlete benzer bir yapı arz etmektedir. Küresel dalga karşısında zorlanan milli kimlikler, hem içeriden hem de dışarıdan zorlanmalarına rağmen, sadakatlerine devam etmektedirler (Kaya, 2007:23).

Küreselleşme ideolojisi bütün ideolojiler gibi kendi karşıtlarını üretmektedir. Her toplumda küreselciler ile yerelciler arasında, yani sistemin getirdiği değişimden yarar sağlayanlar ile ona yetişemediklerini hissedenler arasında bir mücadele var olagelmiştir (Tatar, 2007:72).

Milliyetçi bazı yaklaşımlara göre küresel dönemin başlaması ile birlikte milli kimlikler, kendilerini yeniden tanımlamaya ihtiyaç duymuşlardır. Bu yaklaşımlara göre milletler tek bir kimliğe sahip olamazlar. Modern sonrası dönemin bu paradigmasına göre, milli devletler modern döneme aittirler ve bu yüzden günümüzün ihtiyaçlarına cevap veremezler. Bu nedenle, milli devlet gibi onun uzantıları olan millet, milliyetçilik ve milli kimlik de hızla kaybolan moderniteyle birlikte geçmişte bırakılmalıdır (Kaya, 2007:201-202).

Birçok yorumda yirminci yüzyılın sonuna doğru, büyüyen bir küreselleşmeyle bağlantılı olarak bir dizi ekonomik, kültürel ve psikolojik değişimin gerçekleşmekte olduğu dile getirilir. Bu bağlamda milli devletler dünyasının bir sınırlar dünyası olduğu ve “tek tip” bir motifi takip ederek birbirlerinden ayrıldığı ifade edilir. Post-modern tezin iddiası, milli devletin egemenliğinin küresel ve yerel baskı altında çöktüğü yönündedir.

2.2.2.Küreselleşme ve Din

Dünya çapında gelişen akımlar kuvvetlendikçe onlara karşı bölgeler bazında veya devletler çapında tabii bir direniş oluşmaktadır. Bu tepki adeta bir korunma refleksi ve tepkisidir. Toplumlar kendi milli kimliklerini kaybetmemek, gelişen ve küçülen dünya içinde yok olmamak için ya etnik ya da dini kimliklerine her zamankinden daha büyük bir arzuyla sarılmaktadırlar. Bunlara adeta bir cankurtaran simidi gibi sarılmaktadırlar.

“Küreselleşme toplumları hâkimiyetine alırken, bireyleri de kendi amansız gücünden kaçıp, kurtulacak ve karşı koyacak yeni kaleler aramaya zorlamaktadır” (Akgönenç, 1998:126). Yabancı kültürlerin baskısı karşısında toplumlar korunma refleksiyle dini ve etnik kimliklerine sığınma ihtiyacı hissediyorlar. Bilim adamları kültürlerin en önemli boyutlarından birinin, belki de tarihi temellerinden en önemlisinin, din olduğunu ifade etmektedirler.

Küreselleşmenin temel itici güçlerinden olan teknoloji, ekonomi ve din sıklıkla birbirlerini desteklemişlerdir. Sosyal bir süreç olarak küreselleşmenin dinin teolojik sistemine ve toplumsal boyutuna etkisi ve dinin küreselleşmeye karşı direnci ve bizzat dinin kendisinin küresel bir fail olarak sosyal hayatı yeniden yapılandırma teşebbüsü sosyolojik çerçevede ele alınması gereken önemli bir olgudur.

Küreselleşme tarihte birçok dinin ve medeniyetin gündeminde olmuştur. Yunan medeniyeti Helenistik dönemde küresel yayılma istidadını gösterdiği gibi Roma imparatorluğu da genel olarak dünyaya hâkim olmanın yollarını aramıştır (Aktay, 2005:14)

Medeniyetlerin küresel hedefleri olduğu gibi, dinlerin de bu yönde idealleri öne çıkmaktadır. Mesela, tarihe baktığımızda, üç büyük kitaplı dinin küresel bir hedef ya da ideolojiye sahip oldukları görülecektir. Bu dinleri yaymayı kendilerine amaç edinen bazı imparatorlukların küresel hedefleri olduğu da görülebilir (Özkul, 2008:119).

Dinler de küresel bir dünya tasavvuruna sahip olmuş ve her zaman bütün dünyaya yayılma istidadını taşımışlardır. Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslamiyet bu duruma örnek olarak verilebilir. Dinlerin bu küresel tasavvurları o dinleri herhangi bir bölgenin dini olmaktan uzaklaştırmıştır.

Musevilik, Yunan, Roma ve ondan sonraki askeri imparatorluklar asker, dil ve din üzerinden küreselleşme politikası uygulamışlardır. (Kılıçbay, 2006:117-119) Ayrıca Hıristiyanlığın sonra da İslamiyetin küreselleştirici faaliyetleri daha derin ve yoğun bir kültürlenme sürecine denk düşmektedir. Çünkü artık hem asker, hem dil, hem de din aynı doğrultuda kullanılmaktadır.

Bu unsurların birikimli etkileri ile din tarafından belirlenen kültürel bir kod, yeni bir uygarlık kodu haline gelecek ve bu güne kadarki en kapsamlı ve kalıcı küreselleşmeleri meydana getirecektir.

Askeri imparatorluklar döneminde uygarlık din tabanlı olarak tanımlanmakta ve din her şeyin ölçüsünü vermektedir. Müslüman ve Hıristiyan sıfatı, coğrafi, etnik, dilsel, siyasal vb. tüm mensubiyetleri hem aşan, hem de tanımlayan unsur haline gelmiştir ve üst-kimlidir (Kılıçbay, 2006:119).

Peter Berger'e göre din ve küreselleşme arasında tek yönlü bir ilişki yoktur, dolayısıyla çoğunlukla kabul edildiği gibi, küreselleşmenin hâkim, dinin ise mahkûm veya küreselleşmenin failinin ise meful olduğu tespiti doğru değildir (Akt.Aslan, 2002:38-39).

Ekonomik ve sosyo-kültürel bir süreç olarak varlık kazanan küreselleşme, sadece günlük hayatımızı değil aynı zamanda tasavvurlarımızı da etkilemektedir. Küreselleşme yapısal olarak yerli kültürleri ve dinî etkilemekte ve onları yeni formlar benimsemeye zorlamaktadır.

Küreselleşme süreci ile birlikte din ve onunla bağlantılı olgular tartışmaya başlanmıştır. Küreselleşme ile birlikte farklı merkezlerin mesaj imkânına kavuşması çok merkezliliği, yerelliği ve en önemlisi de dini gündeme getirdi.

Hayatın kutsiyeti üzerine odaklanan din, küreselleşmenin hâkim motifleri ve teknoloji tarafından tehdit edilebilmektedir. Dolayısıyla din ya yok olacak ya da küreselleşmeye direnerek ve alternatif çözümler üreterek tecdit gücünü sergileyecektir.

Dinin yükselişte olması kadar dinin kendisinin de küresel ve uluslar arası sorunlarla kuşatıldığı bir gerçektir. Günümüz din uzmanları dünyanın birçok yerinde dinin bilerek ön plana çıkışını da dine artan ilgiyi de kaydederlerken olabildiğince dikkatli olmaları gerekmektedir (Robertson, 1999:141).

Küreselleşme ve din ilişkisi bağlamında dikkat çekici bir başka yorum ise Yahudi sermayesinin oluşturduğu Avrupa ideolojisi ve bu ideolojinin küreselleşme yolu ile bugün dünyayı nasıl yönlendirdiğidir.

Bir olgu olarak bakabileceğimiz küreselleşme ideolojisinin temelinde, Avrupa'da gelişen sömürgecilik ve emperyalizm yatmaktadır. Bu ideolojiyi besleyen coğrafi ve fikri temeller 20. yüzyılda küresel bir tüketim kültürü meydana getirinceye kadar birçok aşamadan geçmiştir. "Küreselleştirme, kazanç hırsının iktisadi-siyasi dünya çapındaki zorlamalar şeklinde kendini gösteren süreçtir" (Duralı, 2000:22-23).

Küreselleştirme mantığında önce ihtiyaçlar ortaya çıkarılır ve tüketim kamçılanır. Bu durum tüketimi arttırır. Çeşit ve miktar büyüdükçe üretilenlerin türleri, nitelikleri ve nicelikleri de artar. Bu durum üretim sahiplerinin kârını arttırır. Üretim için gerekli parayı elinde bulunduran sermaye sahipleri tüketicileri de belirler ve dünyayı elinde tutmaya çalışır.

2.2.3.Küreselleşme ve İslam Dini

Küreselleşme ve İslam ilişkisi irdelendiğinde küreselleşmenin Müslüman kimliğine sahip olan insanları dış dünyayla ve diğer Müslüman topluluklarla daha yakın temasa geçirdiği söylenebilir. Batı karşıtı ideolojik bir tutum olarak, bu tavır anlaşılabilir. Çünkü yeryüzünü bir mescit olarak gören Müslümanların küreselleşmeye karşı çıkması çok fazla düşünülemez. Müslümanlar doğası gereği dünyanın köye dönüşmesindeki sürece karşı olamazlar. Genel anlamda İslamiyet'in vizyonu hep küresel bir vizyon olmuştur. İslamiyet ortaya çıktığı andan itibaren bütün insanlara, adaletin, iyiliklerin götürülmesi gibi bir misyona sahip olmuştur. Müslümanların tarihinde dinsel gerekçelerden dolayı içe kapanmaları söz konusu olmamıştır (Aktay, 2005:15).

Modelski (2009:155-156) binli yıllarda (küreselleşme döneminin başlangıcında) İslam dünyasının küresel bir siyasal düzene yakın olduğunu söylemektedir. Modelski'ye göre bu küresel siyasal düzenin kökenleri yedinci yüzyıldaki Arap fetihlerine dayanmaktadır.

İslamın sınırları o zaman, İspanya'dan Şam, Kahire ve Bağdat üzerinden Fas'a, İran'a ve Kuzey Hindistan'a uzanmaktaydı. İzleyen yüzyıllarda sınırları Endonezya adalarına ve Doğu Afrika'ya kadar ulaştı. Ortaçağ Avrupa'sı ile karşılaştırıldığında bile, İslam dünyası müreffeh, üretken ve kültürel olarak zengin bir dünya idi.

Birkaç yüzyıl boyunca İslam dünyası medeniyetin gerçek merkezi idi. 1500'den sonra İslam dünyası stratejik bir biçimde Avrupalı deniz operasyonlarınca geride bırakıldı ve İslam dünyasının canlılığı gerilemeye devam etti.

Ne zamanki İslamiyet belli kavmin milli dini haline gelmişse ve başka milletlere mensup Müslümanlardan kopuk bir milli din kimliğinin bir parçası haline gelmişse o zaman İslamiyet küresel bir ufuktan ve evrensel değerlerin temsilinden kopmuştur. (Aktay, 2005:15).

Küreselleşme sürecinde, Batı kültürü karşısında bazı Müslüman entelektüellerin ise kendi kültürlerine güvenleri sarsılmıştır. Bunun nedeni, Batı kültürünün gücünden daha çok, Müslüman toplumların kendileri hakkında duydukları derin güven bunalımıdır. Bu nedenle İslam dinine yönelik en büyük tehdit, kamu alanından değil, özel alandan/fertlerin düşünce biçimlerinden gelmektedir. Ancak, küreselleşme sürecinde

Batı medeniyetinin kendi içindeki çelişkilerin daha çok anlaşılabilir hale gelmesi, bu güven bunalımının aşılmasına yaramaktadır.

Nitekim, İslam dininin hem evrensel hedefleri hem de yerel kültürel değerleri reddetmeyen tutumu, İslamın başarılı bir küresel din olmasına dayanak olacaktır. Bu durum küresel olanın yerelleşme tarzını ifade etme anlamında, “küreselleşme” olarak adlandırılmaktadır” (Leaman, 2007:148).

Küreselleşen İslam, “din ve vicdan hürriyetinin en üst seviyede yaşanmasını ve yaşatılmasını emreder. Osmanlı imparatorluğu bu yönü ile “çok kültürlü” ve “çok dinli” yapısıyla, bir küreselleşme politikasına ve İslami küreselleşme metodolojisine sahip bir örnek olarak geliştirilebilir dinamiklere sahiptir (Dursunoğlu, 2010:35).

Dinlerinin özellikle orta çağ boyunca birbiriyle didişen İbrahimi dinlerin, tarihsel rekabetleri bir tarafa bırakarak kendi özlerindeki barışçı ve özgürlükçü prensipleri ön plana geçirmesi gereken zamanlara gelinmiştir. Bu sürece, küreselleşen İslamın ön ayak olması muhtemeldir. Böylece, “Küreselleşme olgusunun telkin ettiği yeni perspektifler, büyük dinlerin esasen dünya barışı ve vicdan özgürlüğü gibi evrensel değerleri hayata geçirmeyi hedefleyen öğretilerini yeniden keşfetmeyi insanoğluna öğretecektir” (Kutluer, 2006:44).

Bu ancak tarihte vuku bulan ve siyasetin yönlendirdiği talihsiz çatışmalara ait trajik hatıraların bir tarafa bırakılması ve nebevi öğretilerin özündeki insan anlayışının ön plana çıkarılması ile mümkün olacaktır. Küreselleşmenin dönüşümü “İslam toplumları açısından tam bir çözülmeye veya yeni bir medeniyet canlanmasına da yol açabilir. Bu dönüşüm seyrini belirleyecek olan unsur, teori-pratik açmazını aşabilecek bilgi üretimini sağlayacak olan ilim geleneğinin ihyasıdır”(Davutoğlu, 2002:218).

Dünyanın küreselleşmeye doğru ilerlediği günümüzde kuşatıcı bir İslam yorumu, hem Batı bilimini hem de doğu geleneklerini sentezleyebilir.

BÖLÜM 3:KÜRESELLEŞME VE YERELLEŞME

3.1.Küreselleşme ve Yerelleşme

3.1.1.Küreselleşme ve Yerelleşme İlişkisinin Olumsuz Boyutları

Küreselleşmeyi tarihsel bir yaklaşımla değerlendiren dünya tarihçisi George Modelski, “Küreselleşmeden kim yarar sağladı?” sorusunu sorarak bu soruya “Geniş bir anlamda Batı topluluğu” diye cevap verir. George Modelski, küreselleşmenin Avrupa’ya olan yararının başka toplumların “bireyleri açısından ölümcül” zararı pahasına gerçekleştiğini dile getirir. Modelski’ye göre, Kuzey Amerika’nın, Güney Amerika’nın, Güney Afrika’nın ve Avusturalya’nın verimli toprakları ve suları Avrupalıların bir uzantısı oldu. “Bu toprakların Avrupalılarca kendi çıkarları doğrultusunda kullanımı dünya zenginliğinin dağılımını, Avrupalılar lehine önemli oranda değiştirdi. Küreselleşmenin bir sonucu olarak, Avrupalılar ve onların soyundan gelenler bugün ekilebilir toprakların başlıca kısımlarını ve en üretken yiyecek kaynaklarını kontrol etmektedirler. Onlar aynı zamanda deniz kıyılarını da kontrol edebilmektedirler” (Modelski, 2009:159)

Hirst ve Thompson (2009:43-44) radikal ekonomik küreselleşme taraftarlarının çok sığ ve dayanıksız iddialarda bulduklarını belirterek, küreselleşmenin büyük oranda aşırı küreselcilerin algıladıkları bir mit olduğunu dile getirmektedirler.

Küreselleşmenin bir zamanların moda kavramı olan “kalkınmacılık” yerine kullanıldığını söyleyen Wallerstein, kalkınmanın “Avrupalı’lar tarafından dünyanın Avrupalı olmayan geri kalanının sahip olduğu kaynakları sömürmek ve kâr elde etmek için ortaya koydukları somut aksiyonlar bütünü” anlamına geldiğini söyler. “Yayılmacı Avrupalılar için bu ülkelerin kaynaklarını sömürmek ahlâki ve siyasi bir vazifeydi. Sonuç olarak yayılmacı Avrupalı’ların öteki ülkelerin kaynaklarını sömürmesi ve ödül olarak kâr elde etmeleri hususunda hiçbir yanlışlık yoktu; çünkü nasıl olsa kaynakları bu şekilde sömürülen insanlar da, bu süreçten ikinci derecede avantaj elde edeceklerdi” (Wallerstein, 2009, 109-111).

Küreselleşme farklı devletler, topluluklar ve bireyler için farklı sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Bu durum küreselleşme sürecine karşı farklı tavırların ortaya çıkmasını netice vermiştir. Küresel düzeydeki bilişim gücü ve bunun beraberinde getirdiği hareket yeteneği, insanlara dünyanın diğer yerlerinde neler olduğunu öğrenme fırsatı vermiştir.

Böylece insanlar tek bir yere bağımlı olmaktan çıkmış ve çok yönlü ilişki şekilleri artırmıştır. Bu durum daha melez bir kültürün oluşumunu tetiklemiş ve insanlara başkalarından farklı yönlerini ortaya koyma imkânı sağlamıştır. Artan ilişki boyutu hem yerel kültürlerden kopuşu hem de yerel kültürlere yeniden sahiplenmeyi birlikte başlatmıştır (Bülbül, 2009a:16-17)

Küreselleşmenin nasıl kavramsallaştırılması gerektiği ve yapısal sonuçlarının nasıl karakterize edilmesi gerektiği ile ilgili çeşitli tartışmalar ortaya çıkmıştır. “Hiper-küreselleşme okulu” ve “Küreselleşme şüphecileri” ile “dönüşümcüler” bu tartışmalarda farklı yaklaşımları temsil eden ekollerdir. Bu okulların her birisi küreselleşme fenomenini ayırt edici bir yönü ile açıklamaya çalışırlar. Hiper küreselleşme okuluna göre, çağdaş küreselleşme dünyanın her taraftaki halkları artan bir şekilde küresel piyasa disiplinine maruz bırakmıştır. (Held ve diğ., 2009:132) Ohmae’nin mensubu olduğu bu okula göre tüketiciler dünyanın her yerinde satın alma imkânına sahip olduğu için milli ekonomideki üretim ve tüketim bölünmüş ve bu durum milli ekonomileri küresel ekonomide bir firma haline getirmiştir. Oysa küreselleşme şüphecileri bu yorumun ticaret artışını aşırı şekilde abarttığını ve milli ekonomilerin hala önemli olduğunu söylemektedirler. Hirst ve Thompson gibi mensupların bulunduğu şüphecilere göre küreselleşme aslında uluslararası ekonominin artan bir şekilde dünyayı ulusal devletlerin çok güçlü olarak kaldıkları üç ana bloğa bölme gerçeğini gizleyen bir efsanedir.

Dönüşümcülerin görüşlerine baktığımızda ise “küreselleşmenin çağdaş modeli tarihsel olarak daha önceden hiç duyulmamış öyle bir şekilde idrak edilmektedir ki kürenin her yerindeki devletler ve toplumlar daha fazla karşılıklı bağımlı ama oldukça belirsiz bir dünyaya adapte olmaya çalışırlarken derin ve büyük değişiklikler sürecini yaşamaktadırlar” (Held ve diğ., 2009: 133)

Giddens ve Rosenau bu okulun mensuplarıdır. Giddens, küreselleşmeyi yerel ile olan ilişkisi bağlamında tanımlarken bu karşılıklı bağımlılığa dikkat çeker. Yerel oluşumlar kilometrelerce uzaklıktaki olaylarca şekillendirilir. Tersine biçimde, uzak yerellikleri birbirine bağlayan dünya çapındaki toplumsal ilişkiler yoğunlaşma sürecine girer. Giddens’a göre yerel dönüşüm, toplumsal ilişkilerin zaman ve mekân boyutunda yana doğru genişlemesi kadar küreselleşmenin de bir parçasıdır. Giddens, dünyanın herhangi

bir yöresinde olan şeylerin, o yöreye sınırsız uzaklıkta faaliyet gösteren dünya mal ve para piyasası gibi faktörler tarafından etkilendiğini söyler. Ona göre, sonuçlar mutlaka ya da genellikle bir tek yönde hareket eden genel değişimler değil, karşılıklı veya karşıt eğilimlerden oluşur (Giddens, 2009:161-162).

Geleneksel ideolojik duruşlara veya dünya görüşlerine doğrudan atıfta bulunmayan bu üç okulun mensuplarının normatif inandırıcılık ve entelektüel yaklaşımlarında zengin bir çeşitlilik bulunmaktadır.

“Bazı kuramcılar yersiz-yurtsuzlaşma kavramını küreselleşme süreçleriyle bağlantılı olarak kullanmışlardır. Bazıları ise sürecin özelliklerini kavrayabilmek amacıyla “yerellikten çıkarma” veya “yer değiştirme” gibi kavramları yeğlemiştir” (Tomlinson, 2004:148).

Küreselleşme ve yerel kültür ilişkisi çok tartışılmıştır. Genelde yerel kültürlerin yok olduğu ve küresel kültürün asimile ettiği dile getirilirken, yerel kültürün varlığını koruyacağı ve Amerikanlaşmanın abartıldığı da söylenmektedir (Sönmez, 2002:9).

Küresel kültürün similasyonun sadece İslam dünyasında, Latin Amerika’da ya da Uzak Doğu’da değil, ABD’de bile gerçekleştiği söylenmektedir. Çünkü ABD’liler de modern dünyanın çocuklarında meydana getirdiği etkiden yerel kültürlere özgü geleneklerin yok olmasından, interneti denetim altında tutan yöneticilerin yetersizliğinden, aynen yabancıların sözde ‘Amerikanlaşma’dan şikayet ettikleri gibi şikayet edebilmektedirler.

Küreselleşme-yerelleşme ilişkisi bağlamında milli kimlikler küreselleşme süreci içinde yok mu olacak, yerel değerler kendilerini muhafaza edebilecek mi soruları önem kazanmaktadır. Mesela yerel değerlerin en önemli göstergelerinden birisi olan dil ile ilgili tartışmalar bu endişeleri haklı kılmaktadır. Küreselleşmenin en iyi aracı kabul edilen internette kullanılan dilin yüzde ellinin üstünde İngilizce olması (Sönmez, 2002:9) dil egemenliği ile ilgili endişeleri ve tartışmaları beraberinde getirmiştir.

Friedman küresel ve yerel olanı birbirinin tamamlayıcı tersleri olarak tanımlamaktadır. (Akt.Yetim, 2006:136).Yerellikler moral düzeyde, modernitenin aidiyet duygularından uzaklaştırma etkilerine karşı ‘güven’ ilişkisini öne çıkarmaktadır.

Küreselleşmenin aşırı genelleştirici yanı yerel, bölgesel ya da milli ölçekteki farklılıkları örtmektedir. Bu örtme süreci aynı zamanda yeniden yerelleşme ve millileşmeye durumuna yol açacak gibi görünmektedir (Atasoy, 2005:379). Küresel kapitalizmin Batı-dışı toplumlara empoze ettiği modernleşme bu toplumlarda sarsıntılara sebep olmakta ve bu sarsıntıların başında ise yerli olanın içine düştüğü belirsizlik gelmektedir. Bu belirsizliğin üstesinden gelmeye yönelik tepkiler, son tahlilde ideolojik kesinliğe dayanan bir söylemi ön plana çıkarmış ve milliliği ve yerelliği harekete geçirmiştir.

3.1.2.Küreselleşme ve Yerelleşme İlişkisinin Olumlu Boyutları

Küreselleşme süreçlerinin gelir eşitsizliğini meydana getirdiği zengini daha zengin, fakiri daha fakir yaptığı eleştirilerine cevap veren Indur M. Goklany, küreselleşme tartışmalarına olumlu bir tavırla yaklaşanlardandır. Gelir eşitsizliğinin veya bu eşitsizliğin büyüüp büyümemesinin çok önemli olmadığını söyleyen Goklany'e göre asıl tartışılması gereken konunun küreselleşme sürecinin insan refahını arttırıp arttırmadığıdır. Goklany, refah düzeyindeki eşitsizlikler gerçekten genişlemişse bile zenginlerin yoksullar pahasına zenginleşip zenginleşmediği konusunun sorgulanması gerektiğini ifade eder. "Zenginler, yoksullardan bir şey çaldıkları için daha iyi durumda değildirler; daha ziyade, yoksullar, zenginler tarafından geliştirilen teknolojiden faydalandıkları için daha iyi durumdadırlar. Dahası, yoksul ülkeler globalleşmenin getirilerinden daha iyi yararlanabilmiş olsalardı, durumları daha da iyileşmiş olabilirdi. Belirli bir düzeyde küresel eşitsizlik yoksulların yararına bile olabilir, çünkü zengin ülkeler daha pahalı ilaçlar ve teknolojiler geliştirip bu alanlara yatırım yapabilirler, bu sayede bunları edinmeye yoksullar da güç yetirebilir" (Goklany, 2009:84).

Küresellik ve küreselleşme kavramlarına olumlu yaklaşan diğer bir isim ise Ulrich Beck'tir. Bütün icatlar, zaferler ve felaketlerin tüm gezegeni etkilediğini söyleyen Beck, hayatımızı, eylemlerimizi, örgütlerimizi ve kurumlarımızı 'yerel-küresel' ekseninde yeniden yönlendirmemiz ve organize etmemiz gerektiğini söyler. Beck'e göre bu kavram, aynı zamanda siyasetin niçin yeniden inşa edilmek ve yeniden icad edilmek zorunda olduğunun temel nedenleri üzerinde yoğunlaşır. Beck, küreselleşmenin ulus-ötesi toplumsal ilişkiler ve alanlar ortaya çıkardığını, yerel kültürleri öne çıkardığını ve üçüncü kültürleri teşvik ettiğini dile getirir (Beck, 2009: 173).

Françis Fukuyama “Tarihin Sonu” makalesinde siyasal anlamda bir küreselleşme iddiasında bulunur. “Sadece Soğuk Savaş’ın ya da savaş sonrası dünya tarihinin sona ermesine değil, fakat insanoğlunun ideolojik evriminin son noktasına ulaşması ve beşeri yönetim biçiminin son evresi olan Batılı liberal demokrasinin evrenselleşmesi anlamında tarihin sonuna tanıklık etmekteyiz”. Batı tüketim kültürünün engellenemez bir biçimde dünyada yaygınlaştığını da söyleyen Fukuyama yaygınlaşmaya şu somut örnekleri verir: iki büyük komünist ülkesinde yaşanan değişikliği, Çin pazarlarındaki renkli televizyon yaygınlaşmalarını, Japonya süpermarketlerinde Beethoven müziğinin çalınmasını, Prag, Rangun ve Tahran’da rock müzik parçalarının coşku ile dinlenmesini bu yaygınlaşmaya örnekler olarak verir (Fukuyama, 2009: 175-176).

Küreselleşme ile yerel kimlikler arasında ilişki kuran Huntington, ekonomik modernleşme süreci ve sosyal değişimin insanları uzun yüzyıllar içerisinde yaşadıkları yerel kimliklerden kopardıklarını iddia etmektedir. Huntington’a göre bu durum dünyayı daha güvensiz yapmaktadır (Akt. Bülbül, 2009b:253).

Küreselleşmeye karşı olumsuz tutum takınan görüşlerin sahiplerini haklı çıkaracak birçok delil bulmak mümkündür. Bir kısım düşünürler ise varsayılan bu tehditlerin gereğinden fazla abartılı olduğunu söylemektedirler (Sönmez, 2002:9).

Kültür ve küreselleşme ilişkisi ele alınırken analiz edilmesi gereken önemli bir ilişki sistemi de küreselleşme yerelleşme ilişkisidir. Küreselleşme ile ilgili tartışmaları yürütenler arasında yaygın bir eğilim, onun tamamlayıcı tersi olarak görülmesi gereken yerelleşme olgusunun ya yok sayılması ya da modernist bir karşı tavır alışla “gerici” sayılarak, küçümsenmesidir. Tektipleştirme ve farklılaşma birbirine eklenmesi gereken ve birbirini tamamlayan süreçlerdir. Bu süreç küresel/evrensel olanın karşısına yereli/tikeli çıkarır. Küresel ve yerel ilişkisinde bu eş zamanlı süreçlerin birlikte ve karşılıklı bağımsallık ilişkisi içinde (Alankuş, 2000:295) anlaşılması gerekir.

Yerellikler, insanların günlük yaşamlarını sürdürdükleri yerlerdir. Yani yaşadığı evin günlük ortamıdır. Bu ortam kendisine ait olan ve kimsenin dâhil edilmediği dünyanın parçasıdır. Tomlinson’a (2004:20) göre bu dünyayı yöneten, araçsal bir bağlantılılığın ve uluslararası iş kültürünü düzenleyen standartlaşmanın acil gerekleri değildir. Bu dünyaya girmek ve evrenselliğin gereklerinden çok, yerel koşulların etkisi altında olan ve “yerelliğin” kültürel farkını ortaya koyan bir toplumsal düzene girmek demektir.

Küreselleşme tek yönlü, bütünleşmeye doğru giden bir süreç olmayıp yerelleşme ve bölgeleşme gibi parçaları olan çok yönlü bir süreçtir. Nitekim BM insan hakları komisyonu bu sürecin sadece ekonomik bir süreç olmadığını, sosyal, siyasal, çevresel, kültürel ve hukuksal boyutları da olduğunu vurgulamaktadır (Yılmaz, 2004:78). Ancak küreselleşme ile oluşan yerelliğin eskisinin aynısı olmadığı, yeni bir olgu olduğu, bilinmektedir (Yılmaz, 2004:23).

Küreselleşme ile birlikte insanlar, yerel değerlerini hatırlamaya veya keşfetmeye başlarlar. Küreselleşme dalgasının karşısında insanlar, sarılacak yeni bir şey aramaya girişirler ve “kültürel öz” diye yeni bir şey icad ederler. (Aktay, 2005:72). Kültürel öz kimilerince etnik yapıda, kimilerince dinde, kimilerince de köy ortamında bulur ve canlandırmaya çalışılır. Bu da küreselleşme ile paralel ortaya çıkan yerel kültürlerin ve kimliklerin hatırlanmasıdır.

Küreselin yereli ortadan kaldırdığını düşünmek yerine ikisi arasında yeni bir eklemlenme sürecinin başladığını düşünmek daha bilimsel olacaktır. Yerel, sınırı iyi çizilmiş eski kimliklerle karıştırılmamalıdır (Elteren, 1999:292) Aksine yerel, küreselleşme mantığı içinde işlemektedir. Küreselleşmenin basitçe ulusal ya da diğer yerel kimlikleri yok edeceği en azından yakın zaman içinde olanaklı görülmemektedir. Daha olanaklı olan, eşzamanlı olarak yeni küresel ve yeni yerel kimliklendirmelerin oluşmasıdır.

Küreselleşmenin dünya çapında homojenleşmeye yol açmayıp, tersine her zamankinden daha çeşitli, heterojen ve karmaşık bir dünya oluşturduğu, günden güne daha iyi anlaşılmaktadır (Berner, 2007:137).

Başka bir ifade ile küreselleşme ve yerelleşme süreçleri birbirleriyle etkileşim halindedirler. Dolayısıyla küreselleşme, evrenselleşmeyle yerelliğin karşıtlığı değil, eş zamanlı ve birlikte hareket şeklidir. Küreselleşme bütünüyle çelişkili olan türdeşleşme ile farklılaşmadan oluşur. Yerelleşme ile küreselleşme arasında karmaşık bir etkileşim vardır (Özkul, 2008:121-122).

Mesela, bilgisayar ağları ve multi-medya teknolojileri, bir yanda globalleşme sürecini hızlandırırken diğer yanda yerel kültürel değerlerin yayılmasına da fırsat tanımaktadır. Kültürel tekelleşme yerine kültürel çoğulculuğa ve göreliliğe doğru bir süreç

oluşmaktadır. İnsanlar sadece tek boyutlu, standart ve tekdüze egemen bir kültürün üyesi olmuyorlar. Bundan dolayı içine kapalı kabileler halinde yaşamıyorlar. Yerel ile küresel kültür değerlerinin bağdaştırılması söz konusu. Enformasyon teknolojileri vasıtasıyla insanlar kendi kültür çevrelerine yakın “enformatik guruplar” oluştururken, aynı zamanda bütün bir dünya kültürü ile de etkileşim içinde yaşamaktadır (Özkul, 2008:11-12).

Dolayısıyla küresellik ile yerellik arasındaki ilişki kültürel özgünlüğün yeniden oluşturulmasıyla sonuçlanabilir. Bu anlamda yerelleşmenin önemi, küreselleşmenin nasıl bir sona ulaştığında, küreselleşmenin önemi de yerel kültürlerin sonunda nasıl bir dönüşüme uğradığındadır.

3.1.3.Küreselleşme ve Medeniyetler Çatışması

Küresel kültür ile yerel kültürler arasındaki gerilimlerin “uygarlıkların çatışması”na yol açabildiği tezi Samuel Huntington tarafından ortaya atılmıştır. Bunun yanında toplumların kendi içlerinde de keskin kültürel çatışmalar yaşadığı bilinmektedir. Laik seçkin kesimler ile dini hareketler arasındaki çatışmaların yaşandığı Türkiye’de ve İsrail’de yaşanan iç kültürel çatışmalar bu durumun çarpıcı örnekleridir.

Batı toplumları özellikle kültürel olarak homojen olmadığı için bu tür çatışmaların meydana gelmesi her an olasıdır. İki Almanya’nın birleşmesinden sonra Batı Almanya ile Doğu Almanya arasında da bu anlamda çatışmalar yaşanmıştı.

Sosyal bilimcilere göre kültürel küreselleşme bazı yönleri ile denetlenmesi çok zor olan sancılı bir olay olarak karşımıza çıkabilmektedir. Bu anlamda küreselleşme her şeyin sonunu getiren ayrılıklar üzerine kurulan bir kimlik yerine, farklılıklar üzerine kurulan, farklılıkları zenginlik kabul eden ve ötekileştirmeyen bir kimlik üzerine kurulması gerektiği arzu edilmektedir.

Küresel düzeydeki hareket yeteneği insan yaşamını bir tek yere bağımlı olmaktan çıkarmıştır. Bu durum farklı bir kültürel durumun ortaya çıkmasını tetiklemiştir. Küreselleşme süreci insanların başkalarından farklılıklarını ortaya koymalarını teşvik etmektedir. Bu anlamda küreselleşme süreçlerinin, artan ilişkilerin boyutuna bağlı olarak, yerel kültürlerden kopuşu ve yerel kültürlerin yeniden sahiplenilmesi süreçlerini birlikte içerdiği söylenebilir (Bülbül, 2009a:16).

Bu arada, küreselleşmeyi sürükleyen teknoloji ve özellikle bilgi teknolojisi, küreselleşmenin etkilerini elitlere ve buna benzer geniş kitlelere hızlı bir şekilde yayarak potansiyel anti-globalleşme hislerini arttırmıştır. (Hughes, 2009:244). Ortadoğu ve İslam dünyasındaki küreselleşme karşıtlığı bu duruma iyi örnek olabilir. Fakat bu coğrafyadaki karşıtlık tek formda olmayıp kendi içinde farklılaşma eğilimi göstermektedir. Yerel topluluk kültürü, birbirini iyi tanıyan insanların günlük işlerini sürekli kendini tekrarlayan şekilde yapmaları ve dışarıdan gelecek yabancıların ya da olayların bu ritmi bozmaması anlamına gelmektedir.

3.1.4.Küreselleşme ve Milli Kimlik

Postmodern dönemin bir kültürel yansıma olarak, yerellik ya da mikro milliyetçilik ve mikro-dincilik olgularını öne çıkarmaktadır. Küre tanımını gereği belli bir geometrik yapının bütün parçalarını ve alanlarını birbirine eşit kılan bir özelliğe sahiptir. Fakat merkezsiz ve türdeşleştirici olması beklenen böyle bir süreç paradoksal olarak yerel kimlik arayışları ortaya çıkarıyor ve kendi farklılıklarının tanınması yönünde bir siyaset gütmeye yöneliyor.

“Küreselleşme yerel farklılığın ve çeşitliliğin artmasını, yerel heterojenleşmenin yükselişini de beraberinde getirmektedir” (Hsiao, 2003:57). Uygarlıklar, bölgeler, ulus-devletler ve devletlerin içindeki halklar, yerli tarihlerini, kimliklerini ve geleneklerini yeniden kurma eğilimindedirler. Yerelin küresele tepkisi bu anlamda farklı biçimlerde ortaya çıkabilir.

Küreselleşme sürecinin paradoksal bir biçimde doğurduğu parçalanma ve ufalanmaların ürünü olan etnik anlayışlar, kendilerini ve dünyayı yeniden gözden geçirmeye başladılar. Her süreç gibi küreselleşme de kendi zıddının tohumlarını içinde taşıyor ve bölünmüşlüğü meyvelerini de beslemeye devam ediyor.

Bu süreç bağlamında düşündüğümüzde iletişim ve bilginin küreselleşmesinin türdeş olmayan bir dünyaya yol açması da mümkün görülüyor. Çünkü kültürün küresel boyutta homojenleşmesi karşısında yerel kültürlerin güçlenmesi eşzamanlı olarak gerçekleşiyor. Dolayısıyla küresel bir kültürün gelişmesiyle geleneksel/yerel kültürlerdeki canlanma arasındaki denge belirsizleşiyor.

“Yerel ve bu yerelliği de kapsayan toplumsal kimliklerin canlılık kazanmakta oluşu ise hem küreselleşmenin olumsuz etkilerine verilmiş bir tepki; hem de küreselleşmenin sağladığı evrenselliğin kabullenilmesi şeklinde yorumlanabilir” (Özkul ve Akca, 2007:97).

Müslüman ülkelerde tepkiler çok daha yoğun olmakla birlikte durum medeniyetler arası bir çatışma değildir. Fakat 11 Eylül olayları, küreselleşme ve ona yönelik hoşnutsuzluklar (yerellikler) bağlamında değerlendirmeye alınabilecek özellikler içermektedir. Travmatik 11 Eylül olayları dünya ticaret merkezinin yıkılmasındaki apaçık öfke ve 11 Eylül sonrasında ortaya çıkan konular yeni devasa şiddet olaylarının ortaya çıkmasına neden olmuştur (Lieber ve Weisberg, 2009:347). Küreselleşme’ye karşı olan bu tepkiler kitle kültürleri, halk kültürleri ve yüksek kültürler boyunca gözlemlenebilir. Amerika’nın küreselleşme sürecinde ön plana çıkması toplumlarda farklı düzeylerde bir reaksiyon meydana getirdi.

Hem küreselleşmenin hem de Amerikan üstünlüğünün kültürel tepkileri tetiklediği bir gerçektir. Fakat bu tepkilerin karakteri ve büyüklüğü, tepkinin ortaya çıktığı toplumlara bağlı olarak oldukça farklıdır. Üstelik bu tepkiler Batı’da ve modern toplumlarda, gelişmekte olan ülkelere ve özellikle Müslüman ülkelere çok daha farklı biçimlerde gösterilmektedir.

Dünya siyaseti yeni bir safhaya girmesini, entelektüeller tarihin sonu, milli devletler arasında geleneksel rekabetlerin geri dönüşü şeklinde değerlendirmektedirler. Huntington’a göre medeniyetlerin çatışması küresel politikaya hâkim olacak ve medeniyetler arasındaki fay hatları geleceğin muharebe hatlarını teşkil edecektir (Huntington, 2009:433).

Günümüzde küreselleşme ve yerelleşme iç içe geçmiştir. Kültürün küreselleşmesi genelde batı kültürünün özelde de Amerika kültürünün diğer kültürler üzerinde meydana getirdiği etki olarak tezahür eder. Küreselleşmenin yerelliği yok ettiği savı çokça tartışmalıdır. Küreselleşmeyle milliyetçiliğin artan eğilimi arasındaki bağ düşünüldüğünde bu sav geçerliliğini yitirmektedir (Taylan ve Arkan, 2008:88). Küreselleşme yerel kültürleri yok etmemekte aksine onu kendi varlığı içinde yerleştirerek yeniden üretmektedir. Sonuç itibarı küreselleşmeye paralel olarak yerelleşme akımları son yıllarda gözle görünür şekilde güç kazandı.

3.1.5.Küreselleşme ve Mekân

Küreselleşme, karmaşık bağlantılığa atıfta bulunur. Yerellikler ise toplumsal olarak tanımlanan ve yaratılan mekânsal kendiliklerdir. Bu mekânlar orada yaşayan insanlar tarafından tanımlanır. Yerelliğin özelliği o yerel mekâna mensup olanların aynı sorunları paylaşmaları ve kollektif eylemlerde bulunmalarıdır.

Küresel toplumları ve şehirleri anlatan kitaplarda, gündelik yaşama çok az ilgi gösterilir. İlgili kitaplar yerelliği ve yerelliğe ait sosyal ilişkileri anlatmaktan ziyade küreselliğin yansımalarından bahsederler. Dünyanın herhangi bir küçük bölgesinde yaşayan yerellerin sosyal ilişkilerine ve gündelik yaşamlarına ilişkin verilerimiz, eski çalışmalardakilere nazaran daha az dikkat çekmektedir. Tüm bu görmemezliklere rağmen toplulukların çevresel özellikleri ve yerel bir kültür etrafında karşılıklı bir anlayış oluşturma ihtiyaçları her zaman var olmaya devam etmiştir.

Martin Albrow (2009:292-293) Londra gibi küreselleşme araştırmalarının odağı olan küresel bir şehirdeki son 60 yıllık değişimi ele aldığımızda yerellik adına çok az türden çalışmanın bulunduğunu söyler. Küreselleşme, başlangıcından itibaren geri dönüşü olmayan bir süreç başlatmıştır. Dolayısıyla bu noktadan sonra yerellik adına söylenecek her şey küreselleşme ile bağlantılı ve onun izlerini taşımak mecburiyetindedir. Yer-zaman bağlamında bir değerlendirme yapacaksa, topluluğun nerede olduğunu sormamız gerekmektedir. Evet, toplum hiçbir yerde değildir. Belki mekân olarak bir yerde mevcutsa bile toplum yeni bağlantıları ile kendi mekânında bulunmaktadır.

Yeni sosyal mekân, zaman ve mekânda çok farklı uzantıları olan sosyo-kürelerden oluşmaktadır. Yerleştiği yerden çıkma ve yer-zaman sıkıştırması farklı gruplar için çok farklı şekillerde işlemektedir. Küreselleşmenin yerellik üzerindeki kilit etkilerinden biri kişilerin yöreyi bir mekân ve sosyo-kürelerinin boyutuna göre oldukça çeşitli şekillerde sosyal etkinlikleri için bir kaynak olarak kullandığı anlamına gelmektedir.

Yöreler, sosyal ilişkiler ağı ile çapraz olarak kesilmekte, bu ilişkilerin boyutları ve sınırları birkaç haftalık ev komşuluğundan dini ve akrabalık ilişkileri gibi nesiller ve kıtalar boyunca süren ilişkilere kadar uzanmaktadır. Uluslar arası ticaret gibi zamansal olarak kısa ancak mekânsal olarak çok geniş ilişkiler görülebileceği gibi bulunduğu mekânın dini ve geleneksel ilişkilerine dâhil olma gibi uzun süreli ve tamamen yerel

ilişkiler de görülebilmektedir. Ancak, genel olarak, sosyal ilişkilerin devam ettiği zaman aralığı ne kadar uzun, mekânı ne kadar genişse, katılımcılar o kadar çok kaynağı ortaya koymaktadır. Bu nedenle, çağdaş yerel sosyal ilişkileri zaman-yer sosyal tabakalaşmasına göre kavramsallaştırmak gerekmektedir.

3.1.6.Küreselleşme ve Aile

Küreselleştirme süreci yeni özneler, yeni toplumsal cinsiyetler, yeni etniklikler, yeni bölgeler ve yeni cemaatler ortaya çıkarmıştır. Küreselleştirme karakteristik olarak önce türdeşleştirici sonra ise çoğulculuşturıcıdır.

Küreselleşme toplumun gelenekleri üzerinde önemli etkilerde bulunur. Gelenekler ve görenekler tarih boyunca insan hayatının hamuru olmuştur. Modernleşme ile ilgili çok fazla tartışma bulunmasına rağmen gelenek ile ilgili bu derece yoğun tartışma oluşmamıştır. Gelenekler hiçbir zaman değişime kapalı değildir. Gelenekler zaman içinde değişimler gösterebilirler. Gelenek ile küreselleşme arasındaki ilişkiye baktığımızda küreselleşmenin gelenekler üzerinde büyük etki yaptığını görmekteyiz.

Küreselleşmenin etkisi ile bugün iki temel değişiklik meydana gelmektedir. Batı ülkelerinde şimdi yalnızca kamusal kurumlar değil, gündelik yaşam da geleneğin dışına doğru kaymaktadır. Daha geleneksel kalan dünyalar geleneklerinden uzaklaşma sürecine girmişlerdir. Küreselleşme ile birlikte cinsellik evlilik ve aile yaşamlarımızda çok önemli değişiklikler meydana gelmektedir. Giddens'a göre dünyadaki hiçbir değişiklik bu değişiklikler kadar önemli değildir. Kendi düşüncelerimiz ve başkalarıyla ilişki kurma biçimlerimizde dünya çapında bir devrim yaşanıyor (Giddens, 2000b:67).

Küreselleşme sürecinden etkilenen geleneksel kurumların başında ailenin geldiği bilinen bir gerçektir. Küreselleşme salt dünya finansı ile ilgili bir durum değildir. Çok yönlü bir olgudur. Küreselleşme sonuçları itibarı ile hayatın bütün alanlarını etkilemektedir. Giddens (2000b:24) bu duruma aile örneğini verir. Yüzyıllardır devam eden aile değerleri küreselleşmenin etkisinden uzak değildir. Geleneksel aile sistemleri dünyanın birçok bölgesinde köklü bir dönüşüm geçirmektedir. Kadınların daha fazla eşitlik talep etmesi bu köklü değişimin önemli bir örneğidir.

3.1.7.Küreselleşme ve Yerelleşme'nin Sentezi

Sosyal bilimcilere göre, küreselleşme sürecinin bir yüzünü evrenselin yerelleşmesi, diğer yüzünü ise tikellerin evrenselleşmesi oluşturur. Küresellikler ile yerellikleri birbirinin tamamlayıcı tersleri olarak gördüğümüzde ya da aynı dinamiğin iki yüzü olarak gördüğümüzde aralarındaki ilişkinin-tıpkı özne ile ötekisinin arasındaki ilişki gibi- olmazsa olmaz boyut taşımaktadır.

“Küreselleşme süreci eş anlı olarak iki kültür görüntüsü sunmaktadır. Bunlardan ilki tikel kültürü üst sınırlarına ulaştırmaktadır. Bu üst sınır ise küredir. Tüm heterojen kültürler dünyayı kaplayan tek hâkim kültür içinde erimektedir” (Aslanoğlu, 2000:336).

Küreselleşme bazen dünya toplumlarının birbirine benzeme süreçlerini bazen de toplumların, toplulukların ve kimliklerin kendi farklılıklarını ifade etme süreci olarak kullanılabilir. Küreselleşme aynı zamanda kültürel farklılıkları, yerelliği ve tikelliği hayata geçiren kültürel pratiklerin eşzamanlılığı sürecidir (Keyman ve Sarıbay, 2000:1).

Küresel etkilerin sızması sonucunda yerel kültür biçimlerinin yeniden canlanması olanaklıdır. Buna Türkiye geleneksel mutfak örnekleri verilebilir: Örneğin Batı kökenli hızlı yiyecek zincirlerinin girmesi Türkiye’de geleneksel mutfağa dayalı yemek satış noktalarının gelişmesine yol açmıştır.

Robertson, küreselleşme sürecinin bir yüzünü evrenselin yani küreselin yerelleşmesi, diğer yüzünü ise tikellikler/yerelliklerin evrenselleşmesinin oluşturduğunu belirtmektedir. Küresel ve yerel arasında süregelen karşılıklı dinamiğin sonucu olarak yaşanan farklılaşma ve aynılaşma birbirini olanaklı hale getirmektedir (Akt.Yetim, 2006:136).

3.2.Küreselleşme ve Türkiye

Küreselleşme Türkiye’de kültürel ve siyasi alan başta olmak üzere birçok toplumsal alanlarda etkisini hissettirmiştir. Türkiye’de 1980’li yıllarda başlayan küreselleşme rüzgârı 1990’lı yıllarda ilerleme kaydetmiş, 2000li yıllarda ise artarak devam etmiştir.

Küreselleşme ile Türkiye toplumunun yakın dönem yoğun teması 1980’lere, Turgut Özal dönemi ile liberalleştirme politikalarına uzanmaktadır (Bilici, 2004:799).

Küreselleşme kavramı, Türkiye'nin Avrupa Birliğine girme çabalarının hız kazandığı, 2000'li yıllarda ülkemizin siyasi gündeminde önemli bir yer etmeye başladı. AB'ye giriş serüveni, Türkiye'nin küresel güç olma çabalarının bir yansıması oldu (Kutluer, 2006:19).

“Küreselleşmenin Türkiye örneğindeki en önemli etkisi, bir kültürel sömürgeleştirme ideolojisi olarak görülen Kemalizmin hegemonyasını sona erdirmesidir. Kemalist ideoloji ulus-devletin acze düştüğü yeni durum karşısında kendini yeniden üretememiş ve krize girmiştir” (Bilici, 2004:800). Türkiye’de krüselleşmenin etkisi ile toplumsal yaşam sürekli olarak değişmektedir. Bu değişimi simgeleyen kimlik siyaseti, temsiliyet krizi, demokratikleşme sorunu, sivil toplum gibi olgular küreselleşmeden bağımsız değildir (Keyman ve Sarıbay, 2000:2).

Kültürel küreselleşmenin Türkiye’deki yaşam üzerindeki çeşitli etkilerine baktığımızda küreselle yerel arasındaki etkileşimlerin çatışma değil bir arada var olma biçiminde betimlendiğini görürüz (Özbudun ve Keyman, 2003:326). Küreselleşme Türkiye’nin toplumsal yaşam alanına bağlı olarak değişen etkiler meydana getirmekte ve farklı sonuçlar doğurmaktadır.

1980’lerden bu yana Türkiye’de modernleşmenin gittikçe öne çıkan özelliği bir yandan ekonomik liberalleşmeyle, öbür yandan yükselen gelenekçiliğin ve “öze dönüş”ün bir arada var oluşudur. Türkiye’de ekonomik hayatın küreselleşmesi kültürel anlamdaki küreselleşmeyi tetiklemiş buna karşılık ekonominin küreselleşmesinde de İslam’ın kültürel anlamda pozitif katkıları olmuştur. (Özbudun ve Keyman, 2003:306-307).

1990’lardan sonra ortaya çıkan yeni ekonomik gruplar, ekonomik hayatın yeni yüzünün ve kültürel küreselleşmenin bu yeni yüzdeki etkisinin anlaşılmasında önemli bir referans noktası oluşturur. Mesela, Türkiye’de ekonomik hayatın küreselleşmesini incelerken İslamcı söylem için sağlam bir ekonomik temel yaratmış olan MÜSİAD’ı dikkate almamak bu gün artık olanaksızdır (Özbudun ve Keyman, 2003:310).

Türkiye, dünyanın değişim geçirdiği bilim, sanat, teknoloji, eğitim vb. alanlarda nasıl bir süreç takip etmektedir? Bu süreç Türkiye’nin ve içinde yaşayan halkın kültürünü, inançlarını ve değerlerini ne derece etkilemektedir? Bu etkinin derecesini anlamak Türkiye’nin küreselleşme seviyesini ölçme açısından önemlidir. Türkiye küreselleşen

dünyanın değişen koşullarına uygun bir pozisyon almaktadır. Devlet, çağın koşullarına uygun bir dönüşüm yaşarken, yaşam standartları, zihniyet dünyası, kültür vb. sosyolojik profiller de gelişen dünyanın gerçekleri ile paralellik arz etmektedir. Türkiye kendi özgün koşulları içinde kendisi ile kültürü ile ve küreselleşmenin getirileri ile barışık yaşamaktadır.

BÖLÜM 4: KONYA’NIN TARİHİ VE KÜLTÜREL DEĞERLERİ

4.1.Konya’nın Tarihi ve Medeniyeti

4.1.1.Konya’nın Önemi

Konya coğrafi konumu ve iklimi sebebi ile yüzyıllar boyunca uçsuz-bucaksız bozkırlarda yolcuların serinledikleri bir merkez ve İç Anadolu’nun transit güzergâhında önemli bir konaklama yeri olmuştur. Bu özelliğinden dolayı Konya, maddi ve manevi buhranlı dönemlerin sığınak merkezi olmuştur. Hem Müslüman Türk devletleri hem de Modern Türkiye tarihi bakımından bu özelliği taşıyan Konya, Kurtuluş Savaşının sırtını dayadığı bozkır şehridir.

Bundan dolayı, yüzyıllar önce Moğolların korkunç katliamlarına maruz kalarak Belh şehrini terk etmek zorunda kalan Mevlâna’nın babası Sultan’ul-Ulema Bahâeddin Veled, güzergâh üzerindeki birçok şehir ve kasaba (Şam ve Bağdat dahil) yöneticilerinin ısrarlarına rağmen ikamet için tercihini Konya’dan yana koymuştur.

Büyük mutasavvıf Mevlana Celaleddin-i Rûmi Konya için şunları söyler: “Konya, çok mes’ud ve mübarek bir şehirdir. Bizim mübarek türbemiz, büyük Mevlâna Bahaeddin Veled’in kemikleri, çocuklarımız, bizden sonra gelenler, muhiplerimiz ve arkadaşlarımız bu şehirde buldukça bu ülke zeval bulmayacaktır” (Özönder, 1980, 250).

Ahmet Hamdi Tanpınar’a (2000:90) göre, Konya, bozkırın tam çocuğudur. Onun gibi kendini gizleyen esrarlı bir güzelliği vardır. Bozkır kendine bir serap çeşnisi vermekten hoşlanır. Konya’ya hangi yoldan girerseniz girin sizi bu serap vehmi karşılar.

Karamanoğlu Mehmet Bey’in “bugünden sonra divanda, dergâhta, bargâhta, Mecliste ve meydanda Türkçe’den başka dil kullanılmayacaktır” fermanının 13 Mayıs 1277’de buyurmasıyla “Türkçe’nin Başkenti” dir (Küçükbezirci, 2009:19).

Konya, dini bakımdan da çok önemli bir anlama sahiptir. Eski kaynaklarda “belde-i emin”, “kutsal belde” ve “kutup şehir” olarak anılır. Konya “ikinci Şam-ı şerif” olarak da bilinir. Konya, Hazret-i Muhammed Mustafa (asm)’ya hicret için izin verilen “üç beldeden” biridir. Konya Önasya’da kurulan ilk Türk imparatorluğu’nun başkentidir. Konya Osmanlı’ya tuğ veren, hil’at giydiren şehirdir (Küçükbezirci, 2009:19).

Konya’da adları belli altı, mezarlıkları belli on bir olmak üzere toplam on yedi nebi bulunurken; yazma eserlere geçmiş sayısı ile de üç yüz seksen veli bulunmaktadır (Özönder, 1980:3).

4.1.2.Konya Tarihi

Konya en eski çağlardan beri adını koruyan şehirlerden biridir. Eskiçağ kaynaklarında şehrin adı “Conia veya Konia” olarak yazılmıştır. Bir kültür şehri olan Konya, insanlık tarihinin en eski yerleşim bölgelerinden biridir. Konya ve çevresi, prehistorik çağlardan beri bilinen bir yerleşime sahiptir. Konya ve çevresinde paleolitik, Neolitik, kalkolitik, erken bakır ve Tunç dönemlerine ait pek çok bulguya rastlanmıştır.

Konya sınırları içinde yer alan Çatalhöyük, dünyada ilk tarımın, vahşi hayvan saldırılarına karşı ortak savunmanın yapıldığı, ateşin ilk kullanıldığı, ilk yerleşik hayata geçildiği, yemek kültürünün ilk defa başladığı bir merkez olarak tanınır.

Konya her zaman medeniyetlerin merkezinde yer almıştır. Hititler ve Lidyalılar M.Ö. 6. yüzyılda; Persler M.Ö 4. yüzyılda, Büyük İskender, Selevkoslar, Bergama Krallığı M.Ö. 2. yüzyılda; Roma, M.S. 395’te Konya ve çevresine hâkim olmuşlar; 7. yüzyıl başlarında Sasaniler; yine aynı yüzyılın ortalarında Muaviye komutasındaki Emeviler; Konya’yı geçici olarak işgal etmişlerdir. 10. Yüzyıla kadar bir Bizans eyaleti olan Konya; Müslüman Arapların akınlarına maruz kalmış; Malazgirt zaferinden önce Konya’ya ilk gelen (1069) Türk akıncıları Selçuklular olmuştur.

Hititler Döneminde Konya bu devletin önemli şehirlerinden biri olduğunu Eflatunpınar, Fasıllar, Karahöyük, İvriz ve Hatıp kasabasında Hatıp suyu kaynağındaki Kuruntu kanıtlamaktadır (Ağaldağ, 2003:4).

Konya M.Ö. 333 yılında Büyük İskender’in ölümünden sonra onun generallerinden olan Lyisimakhos’un kurduğu devletin topraklarına katılmıştır. Romalılar zamanında Konya, Likaonya bölgesinin en büyük şehirlerinden biri haline gelmiştir. Konya’da Bizans dönemine ait mozaiklerden anlaşıldığına göre, Sille’de Karadağ üzerindeki manastır harabeleri Bizanslılara aittir.

İslamiyetin doğuşu ve yayılışı ile birlikte Müslümanlar, Bizans imparatorluğunun merkezi olan İstanbul’u ele geçirmek istemişler, böylece uzun zaman sürecek olan

Müslüman akınları başlamıştır. 7. yüzyıl başlarında Sasaniler, aynı yüzyılın ortalarında Muaviye komutasındaki Emeviler, şehri geçici olarak işgal ettiler.

10. yüzyıla kadar bir Bizans eyaleti olan Konya; Müslüman Arapların akınlarına maruz kaldı. Malazgirt Zaferi'nden önce Konya'ya ilk gelen, Türk akıncıları Selçuklular oldu (1069) (Konya Envanteri, 2000:19).

Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan, 1071'de Türklere Anadolu'nun kapılarını açtı. Sultan Alparslan, zaferden sonra komutanlarına Anadolu'nun tamamen fethedilmesi görevini verdi. Konya, Kutalmışoğlu Sultan Süleyman Şah tarafından fethedildi. Ardından Kutalmışoğlu Süleyman Şah, Konya'yı fethederek Batıya yönelmiş, merkez olarak İznik'i seçmiş ve Anadolu Selçuklu devletini 1074 yılında kurmuştur. I. Haçlı Seferi'nin sona erişinden sonra İznik'e çekilen I. Kılıç Aslan, Orta Anadolu'da merkezi bir yer olan Konya'ya başkentini nakletmiştir (Küçükdağ ve Arabacı, 1999:81). Fetihle birlikte Konya'da Türk İslam dönemi başlamıştır.

1074'te Anadolu Selçuklu devleti, Başkenti İznik olmak üzere kuruldu. İlk haçlı seferinden sonra Konya Anadolu (Rum) Selçuklu İmparatorluğunun başkenti oldu ve bu imparatorluğun sonuna kadar da öyle kaldı (Meyerovitch, 1998:47).

Böylece Konya'nın tarihinde yeni bir sayfa daha açıldı. Konya bu tarihten sonra günden güne gelişti, birçok mimari eserleri ile süslendi ve kısa zamanda Anadolu'nun en mamur şehirlerinden birisi oldu.

III. Haçlı Seferi'nde Almanya İmparatoru F. Barbarossa, Konya'yı kuşattıysa da II. Kılıçaslan'ın savunduğu kaleyi alamadı, beş gün sonra çekilmek zorunda kaldı. Selçukluların düşmesine kadar Konya Başkent olarak kaldı. Sonra Karamanoğulları Beyliği'nin büyük şehri olarak, Karamanoğullarınca yönetildi.

1387'de Osmanlı padişahı I. Sultan Murad, Konya'nın önlerine geldi. 1398'de oğlu Yıldırım Beyazıd, şehre girip Karaman devletine son verdi. Ancak 1402 Ankara Savaşı felaketinden sonra Karamanoğulları Beyliği yeniden kuruldu.

Konya Fatih Sultan Mehmet'in Karamanoğulları Beyliğini ortadan kaldırdığı 1465 yılına kadar Osmanlı-Karamanlı mücadelelerine sahne oldu. Fatih, 1470'de

İmparatorluğun Rumeli (Sofya), Anadolu (Kütahya), Rum (Tokat) Eyaletlerinden sonra 4. Eyalet olarak Karaman eyaletini, merkezi Konya şehri olmak üzere kurdu.

20. Yüzyılda ise, Mondros ateşkes antlaşmasından sonra İtalyan'lar, Antalya ve çevresinden başka Konya'yı da işgal ettiler. (Konya Envanteri, 2000:25). Akşehir'e kadar gelerek devriye görevi üstlenen İtalyan askerleri Konya kent merkezinde kayda değer bir faaliyette bulunmamışlardır.

Batı cephesinde Yunanlılar'a karşı İnönü savaşlarının kazanıldığı dönemlerde İtilaf devletleriyle anlaşmazlığa düşen İtalya, işgalden vazgeçerek 12 Mart 1920'de Türkiye'den ayrılmaya başlamıştır. 20 Mart 1920'de Konya işgalden tamamıyla kurtulmuştur.

4.1.3.Kültür Ve Medeniyet

Konya, üzerinde birçok kültür ve medeniyetin izlerini taşıyan açık bir tarih müzesi hüviyetindedir. Anadolu'nun önemli bir ilim merkezi olan Konya, başta Mevlana olmak üzere birçok bilge ve mütefekkiye ev sahipliği yapmış önemli bir kenttir. "Büyük bir medeniyetin devamı niteliğindeki Konya, binlerce yıllık bir tarihe sahiptir. Bu uzun süreçte pek çok kültürün uğrak yeri olmuş kimi kültürler belirgin izler bırakırken bazı kültürler de zamanla dönüşüme uğrayarak farklı bir tarz oluşmuştur" (Meriç ve diğ., 2006a:32).

Frigya, Lidya, Roma ve nihayet Selçuklu ve Osmanlı gibi ülkeler için önemli bir merkez konumuna sahip olan Konya, bu ülkelerin kültürlerinden, hayat tarzından izler barındırmaktadır. Konya kültür yapısını bu geniş perspektiften ele almak gerekir. Çünkü tarihinden ve geleneğinden bağımsız bir hayat tarzı imkânsızdır.

Yapılan kazılar neticesinde Hitit, Roma, ve Bizans kalıntıları bulunmakla beraber, Konya'da ayakta kalan abidelerin çoğu İslam dönemine aittir. Bu eserlerin başında Konya'nın sembolü sayılan Mevlâna Türbesi gelir. Alâeddin Camii, Sahip Ata Külliyesi, Karatay Medresesi, İnce Minareli Medrese ve Sırçalı Medrese Selçuklu dönemi eserlerindedir.

Konya 12. yüzyılın sonlarında Sultan Alaeddin Keykubat devri ve sonrasında, dünyanın ilim ve sanat merkezi özelliğini kazanmıştır. İslam dünyasının birçok bölgesinden gelen din, bilim ve sanat insanı Konya’da toplanmıştır.

Bahaeddin Veled, Muhyiddin-i Arabi, Mevlâna Celâleddin-i Rûmi, Sadreddin Konevi, Şems-i Tebrizi, Kadı Burhaneddin, Kadı Siraceddin, Nasreddin Hoca ve Umremi gibi bilgin, mutasavvıf ve filozoflar kıymetli eserlerini Konya’da hazırlamışlardır

Küresel turizm ekonomisine sunabileceği malzemeler açısından Konya’nın rezervleri çok zengindir ve onu küresel ekonomiye eklemek için çok elverişlidir. Sadece Mevlana etrafında oluşan kültür ve inanç turizmi bile başlı başına güçlü bir turistik sermayedir (Aktay, 2005:39).

Anadolunun ilk yerleşme yeri olma niteliğine sahip Konya (Konya Envanteri, 2000:13) M.Ö. 7. bin yılından beri birçok medeniyete beşiklik etmiştir. Yazının M.Ö. 3500’de kullanılmaya başlandığı hatırlanacak olursa, Konya’nın, ülkemizin en eski yerleşim merkezleri arasında yer aldığı söylenebilir. Çatalhöyük Neolitik devri, Erbaa ve Karahöyük Kalkolitik devri, Alaaddin Tepesi ise Eski Tunç devri merkezleridir.

Konya Anadolu Selçuklu devletine 1097-1318 yılları arasında başkentlik yapmıştır. Bu süre içinde Konya’nın çarşı ve ikametgâh alanları, sosyal, kültürel ve ekonomik durumu, idari yapısı, sağlık ve eğitim kurumları, şehircilik ve günlük yaşamı üzerinde durulmaya değerdir. XI. XII ve XIII. yy Konya’sı ile günümüz Konya’sının yapı ve işleyişi arasında önemli benzerlikler vardır

Konya Bir iskân yeri olarak tarihin hemen her devrinde önemini az çok koruyan şehirlerden birisidir. Konya bir büyük şehir olarak varlığını, bazı dönemler vasat, fakat bir dönemde olağanüstü bir şekilde devam ettirmiştir. Konya’nın devam edip gelen tarihinde gösterdiği bu olağanüstü canlılık, buranın sahip olduğu tabii, coğrafi değerleri kadar, bu canlılık döneminde hâkim olan devletin sahip olduğu hususiyetlerle de gerçekleşmiştir.

Baykara (1998:1) Konya’nın canlılık döneminin, Türkiye Selçukluları Devleti’nin payitaht olduğu devreye rastladığını söyler. Konya 12. yy’ın ilk yarısında Sultan Alaaddin Keykubat (1219, 1236) devri ve sonrasında dünyanın ilim ve sanat merkezi özelliğini kazanmıştır.

Bahaeddin Veled, Muhyiddin-i Arabi, Mevlana Celaleddin-i Rumi, Sadreddin Konevi, Şems-i Tebrizi, Kadı Burhaneddin, Kadı Siraceddin, Umremi gibi bilgin Mutasavvıf ve Filozoflar kıymetli eserlerini Konya’da hazırlayarak, dünyaya ışık tutmuşlardır. Konyanın altın çağı denilebilecek bu özelliği, 12.yy ortalarına kadar devam etmiştir (Konya Envanteri, 2000:25). Konya bir kent olarak, tarih öncesi devirlerden başlayarak Hititler, Frigler, Lidyalılar, Persler, Romalılar, Bizanslılar, Selçuklular, Karamanoğulları ve Osmanlı İmparatorluğu’ndan geçerek günümüze kadar uzanan süreç içerisinde birçok medeniyete, oluşuma ve kültüre tanıklık etmiştir (Gümüş, 2007:2-3).

Konya Selçuklu Devleti’nin “merkezi şehir” rolünü üstlenmiş ve ona başkentlik yapmış bir kenttir. Eğer bugün bir kent olarak Konya’dan bahsediliyorsa bu kentin varlığı Selçuklu Devleti’ne başkentlik yapmış olmasından kaynaklanmaktadır. Konya tarihinin her devrinde çok köklü yapı değişimleri yaşamış; farklı karakterler ve kimliklerle varlığını devam ettirmiştir. Bütün bunların yanında Konya, bir il olmaktan öte bir bölgeyi de ifade etmektedir.

Akademik alanda son zamanlarda tartışılan “küresel kent”, “dünya kenti” gibi kavramsallaştırmalar kentlerin birer cazibe merkezleri olduğunu göstermiştir. Konya, tarihi birikimiyle, güçlü sivil toplum yapısıyla, uluslar arası ticaretiyle, üniversitesiyle, yüksek toplumsal sermayesiyle bir dünya şehri olmaya adaydır.

Konya’nın küresel ve evrensel tanınmışlığının adı olarak Mevlana’nın bu kent ile özdeşleştirilmesi bir Konya modelini ve imajını da ortaya koymaktadır. (Gümüş, 2007:3) Konya, kentleşmenin geçirdiği dönüşümler ve küreselleşme sonucunda yaşanan toplumsal değişiklikler bağlamında incelenmesi gereken önemli bir Orta Anadolu kenti.

Konya’nın sanayi ve kültür şehri olarak küreselleşme sürecinde nasıl bir dönüşüm yaşadığı ve küreselleşmenin Konya’ya yansımaları oldukça önemlidir. Bir mikro çevre alanı olarak Konya’nın yaşadığı sosyal ve ekonomik dönüşümler incelenerek, küreselleşmenin Konya’daki yansımaları ile imkân ve alternatifleri üzerinde durulmalıdır.

4.2.Konya'nın Önemli Kültürel Değerleri

Konya'yı yerel ve sosyolojik anlamda tanımak için Konya'nın geleneksel değerlerini, inanç yapısını ve kültürünü bilmek gerekir. Öncelikle değer kavramı dini ve toplumsal boyutu ile teorik bir çerçevede analiz edilirse bu, Konya'yı tanımamızda kolaylık sağlar. Değerlerin mahiyeti açıklanırken onun din ile bağının kurulması gerekmektedir.

İnsan eylemlerinin, tutum ve davranışlarının gerisinde tek türden bir değer değil, bir değerler kümesi bulunmaktadır. Din insan davranışlarını yönlendiren değerler kümesinin önemli bir kısmını teşkil eder. Pek çok değer bizzat dinden doğuyor ve bağlantılarını sürdürerek gelişiyor. Gerçekten de bir toplumda din, sosyal değerlerin oluşmasında ve beslenmesinde önemli bir kaynaktır. Dini değerler sadece din alanının algılanmasında etkili olmakla kalmazlar, diğer dünyevi alanın kavranmasına da katkıda bulunurlar. Çünkü din, müntesiplerinin dünyaya özel bir gözlükle bakmalarını sağlayan metafizik bir hayat anlayışı verir. Bu durum bir dine süluk eden herhangi bir ferdin, kutsal dışı meselelere karşı belli bir tutum takınması ve mesela bir tabiat, tarih ve kültürü belli bir açıdan değerlendirmesi sonucunu doğurmaktadır (Aydın, 2010:21-32).

Din sosyolojisi çerçevesinde Konya'nın değerlerine baktığımızda bu değerlerin halkın davranış kalıpları üzerinde derin etkiler bıraktığını görüyoruz. Değerlere ait algılar zamanla değişebilmektedir. Modern ve geleneksel değerler arasında med-cezirler yaşanmaktadır. Fakat inançlar ve kabuller noktasında geleneksel inançların Konya halkına hâlâ büyük etki ettiği görülmektedir.

Gelenek soyut insan davranışlarına, topluluk ilişkilerine sinmiş bir fenomendir. Selefin üstünlüğünü ve itaati ifade eder (Aydın, 2010:37). Gelenek kavramı sosyolojik anlamda yabancılaşmaya karşı getirilmiş bir süreklilik bağına göndermede bulunur. Gelenek zihni ve soyut bir kavram olarak çok sayıda ve farklı manevi unsuru, davranış biçimini ifade eder.

Din ile gelenek elbette aynı şey değildir zıt şeyler de değildir. Büyük dinler geleneklerin üzerine oturdukları halde yeni ve farklı şeyler dile getirmişlerdir. Gelenekler ise izole olmuş dini gelenekleri ihtiva eder. Yani birbirlerini bütünüyle kapsamazlar ve dışlamazlar. Onun içindir ki İslam'da gelenek her haliyle ne emredilmiş ne de

yasaklanmıştır. Değerlerin her birisi aynı düzeyde etkide bulunmazlar, kendi aralarında ağırlık dereceleri farklı olup etki derecelerine göre bir hiyerarşiye sahiptirler.

“Dinde tevhid, sivil hayatta yurttaşlık, evlilikte monogami hiyerarşide yüksek değerlerdir. Sosyal hayattaki tevhid, adalet, hakkaniyet gibi yüksek değerlere “nihai değerler” de denir ve bunlar genellikle köken itibarıyla aşkın, dayanak itibarıyla toplumsallığın üst düzeyidir” (Aydın, 2010:40).

Küreselleşmenin yoğunlaştığı bir dünyada asıl problem küresel denebilecek boyutta bir değer standardının bulunabilmesidir. İşin gerçeği dünyaca benimsenen, kişileri ve toplumları bağlayan değerlere toplumların ihtiyaçları vardır. Bunlar, bir yerde çıkan ve evrenselleştiği düşünülen değerler olamaz.

Mustafa Aydın’ın Konya’da yaptığı bir alan araştırmasında geleneksel değerlere ait olgulara (dürüstlük, adalet..vb) üst düzeyde bir benimseme ortaya çıkmıştır. Araştırmanın sonuçlarında, geleneksel değerlerle ferdi önceleyen modern değerlerin çelişmediği görülmüştür (Aydın, 2010:78-81).

Sekülerleşme süreci içinde dini boşluğun bir realite olduğu biliniyor. Dinden boşalan yeri ahlakın dolduracağına dair özel bir gayret olsa da bir değer olarak dinin dünyada yükseliş trendini gösterdiği bilinmektedir. Modernitenin geleneğe karşı bir tavır içinde olduğu bilinmektedir. Hatta dindarlık geleneksel bulunarak dolaylı olarak ona karşı da olumsuz bir tutum içine girilmektedir.

Aynı araştırmada gençlerin tesettür, sıla-i rahim, kur’an-i kerim, dua, infak gibi değerlere üst seviyede sahip çıkması (Aydın, 2010:85-92) dini değerlerin toplumun derinlerinde varlığını devam ettirdiğini göstermektedir. Küreselleşme sürecinde Konya’nın dini inanç ve değerlerini hangi düzeyde muhafaza ettiğini net rakamlarla elde etmek mümkün değildir. Ancak gözlemler sonucunda belli kanaatleri dile getirmek mümkün.

Mustafa Aydın’ın yaptığı bu alan araştırmasında, somutlaşmış olgulardan olan İslami eylemsel değerlerin, toplumda önemli yer ettiğini ortaya çıkarmıştır. İslami eylemsel değerlerden örneğin namuslu olmak (iffet), hakkı gözetmek (adale), sözünde durmak (ahd), utanmak (haya), insanlara kolaylık göstermek (yusr), güvenilir olmak (emniyet), vb. İslami-kurumsal değerler, toplumda itibar edilen değerlerdendir (Aydın, 2010:98).

Özgürlük, kendine saygı ve insan hakları gibi kişiselliğe işaret eden modern değerler ile grubunda dürüstlük, adalet, sadakat, güven gibi geleneksel değerler arasında bir ayırım yapmak aslında zorunlu görünmüyor. Ahlak, oruç, mahremiyet ve tesettür gibi dini ve İslami eylemsel değerlerin tamamı Konya'da farklı seviyelerde yaşamaktadır. Dolayısıyla küreselleşme sürecinin Konya'ya etkisini değerlendirirken hatları belirgin şekilde ayırt edilmiş bir etki ve tepkiden bahsetmek zordur.

4.2.1.Mevlâna

Konya denince akla ilk gelen isim hiç şüphesiz Mevlâna Celaleddin-i Rûmî'dir. Mevlana, 30 Eylül 1207 tarihinde, bugün Afganistan'ın kuzeyinde bulunan Belh şehrinde dünyaya gelmiştir. Bu şehir, o zamanlar Horasan bölgesinin önemli merkezlerinden birisidir (Şafak, 2007: 9). Mevlana'nın babası seçkin din adamı ve vaiz olup "âlimlerin sultanı" lâkaplı Bahaeddîn Veled'dir.

1219 yılında Bahaeddin Veled, korku salan ve kısa bir müddet sonra da memleketini yakıp yıkacak olan Moğol istilasından kaygılanarak Belh'den ayrıldı ve ailesini sırayla Mekke, Nişabur ve Larende'ye yani eski Karaman'a götürür (Meyerovitch, 1998:81). Büyük İslam alimi Mevlâna, hayatını," hamdım, piştim, yandım" diye özetler. Hz. Mevlânâ dış görünüşü itibariyle sıradan bir insan gibiyse de, kendisinden asırlar sonra bile dünya insanların duygu ve düşünce ikliminde ufuklar açmış bir hazinedir.

Hz. Mevlânâ, hayatında Kur'an ve Sünnet'ten ayrılmamaya çalışmıştır. Mevlana, bu iki ana kaynağın dışında kendisine bir şey isnâd edilecek olunursa, bundan bizar olduğunu veya olacağını net olarak ifade etmiştir. Ayrıca; "Ben sağ olduğum müddetçe Kur'an'ın bendesiyim, Hz. Muhammed'in yolunun tozuyum " ifadesi de onun Kur'an-ı Kerim ve sünnete bağlılığının göstergesidir.

Mevlânâ'nın, Rûmî diye tanınması, geçmiş yüzyıllarda Diyâr-ı Rûm denilen Anadolu ülkesinin vilâyeti olan Konya'da uzun müddet oturması, ömrünün büyük bir kısmının orada geçmesi ve nihayet türbesinin orada olmasındandır (Hidayetoğlu, <http://akademik.semazen.net:2008>).

Mevlânâ, yüksek ilimlerde daha çok derinleşmek için, Seyyid Burhânedin'in izniyle Halep'e gitti. Halaviyye Medresesi'nde, fıkıh, tefsir ve usûl ilimlerinde üstün bir âlim olan Adîm oğlu Kemâleddin'den ders aldı. Mevlânâ, Halep'teki tahsilini bitirdikten

sonra Şam'a geçti. Burada, ilmî incelemeler yapmak için dört yıl kaldı. Bu zaman zarfında Şam'daki âlimlerle tanışıp, onlarla sohbet etti.

Mevlana Şam'da Şems-i Tebrîzî Hazretleri ile bir anlık görüşme yaptı. Eflakî'ye göre Mevlânâ, Şam'da Şemseddin-i Tebrîzî ile de görüşmüştür; fakat bu görüşme kısa bir müddettir ve şöyle cereyan etmiştir: Şemseddin-i Tebrîzî, bir gün halkın arasında, Mevlânâ'nın elini yakalayıp öper ve ona : "Dünyânın sarrafı beni anla." diye hitap eder ve kaybolur. İşte bu sohbet veya bir anlık görüşme tarihinden takriben sekiz sene sonra Şems, Konya'ya gelecek ve Mevlânâ ile içli dışlı sohbet edecektir (Hidayetoğlu, <http://akademik.semazen.net>, 2008).

4.2.2.Şems-i Tebrizi

Şems-i Tebrizi'nin adı Şemseddin Muhammed'dir. Tebrizi'nin doğumu 1186'dır. Tebrizli Melekdâd oğlu Ali'nin oğlu olan Şems, tahsilini bitirdikten sonra, zamanının yegâne şeyhi olarak gördüğü Tebrizli Şeyh Ebû Bekir Sellebâf'a (sele ve sepet örücüsüne) intisap etti ve onun terbiye ve irşadıyla yetişip olgunlaştı. Şems, ulaştığı manevî makama kanaat etmediğinden daha olgun müşidler bulmak arzusuyla seyahate çıktı. Senelerce takati tükenircesine birçok yerler dolaştı; zamanının arifleriyle görüştü. Bu arifler, mana âlemindeki uçuşundan kinaye olarak Şems'e, Şems-i Perende (Uçan Güneş) adını vermişlerdir.

Allah tarafından, istediğinin, Anadolu ülkesinde bulunan, Belh'li Sultânü'l-Ulema'nın oğlu Muhammed Celaleddin olduğu ilham edildi. Bu ilham ile Şems, 29 Kasım 1244 yılı Cumartesi sabahı Konya'ya geldi (Hidayetoğlu, <http://akademik.semazen.net>, 2008). 1244 yılında Konya'ya gelerek Mevlana ile görüşen Şems-i Tebrizi Mevlana'nın üzerinde şiddetli ve değiştirici bir etki yaptı.

Mevlânâ ile Şems, bu iki kabiliyet, bu iki nur, bu iki ruh, nihayet buluştular; görüştüler. Mevlânâ, Şems ile Konya'da buluştuğu zaman tamâmiyle kemâle ermiş bir şahsiyetti. Şems, Mevlânâ'ya ayna oldu. Mevlânâ, Şems'in aynasında gördüğü kendi eşsiz güzelliğine âşık oldu. Diğer bir ifadeyle Mevlânâ, gönlündeki Allah aşkını Şems'te yaşattı.

Mevlâna'nın Şems'e karşı olan sevgisi, Allah'a olan aşkının miyarıdır (ölçüsüdür); çünkü Mevlâna, Şems'te Allah cemalinin parlak tecellilerini görüyordu. İrfan ve sevgi

güneşi Mevlâna, 17 Aralık, 1273 Pazar günü gurup vakti, bütün parlaklığı ile bütün güzellikleriyle gülerek ebediyet âleminin asumanına doğdu. Mevleviler, o geceye Şeb-i Arûs derler.

4.2.3.Mevlana Törenleri

Büyük İslam mütefekkeri ve Mutasavvıfı Hz. Mevlana, Konya'nın kültür ve fikir hayatının gelişiminde sekiz asırdır etkisini sürdürmektedir. Mevlana'nın fikir, edep ve erkânı başta Konya olmak üzere Osmanlı devletinin bir çok illerinde dergâh ve semahaneler inşa edilerek uygulanmıştır. Mevlevi ayinleri (Semâ Törenleri) bu semahanelerde yapılmıştır.

Günümüzde ise her yıl 10-17 Aralık tarihlerinde Kültür Bakanlığı himayesinde Konya Valiliği, İl Kültür Müdürlüğü, Konya Büyük Şehir Belediyesi, Selçuk Üniversitesi ve birçok kurum ve kuruluşun katkılarıyla Sema gösterileri yapılmaktadır. Bu gösterileri yerli ve yabancı binlerce insan ilgi ile izlemektedir. Konya ile bütünleşen ve Konya'nın manevi atmosferine büyük etkilerde bulunan bu törenler, zamanla bütün Türkiye'de yankılar uyandırmış ve dünyaya doğru bir açılım seyri takip etmiştir.

Konya Büyük şehir Belediyesi son yıllarda bir başka uygulama başlatarak her Cumartesi günü Mevlana Kültür Merkezi'nde sema gösterileri tertiplemiştir. Belediye, herkesin izlemesine imkân sağlamak için "ücretsiz izleme" uygulaması başlatmıştır.

10-17 Aralık tarihlerindeki törenlere Cumhurbaşkanı, Başbakan ve muhalefet partilerin liderleri düzeyinde katılımların olması törenlere olan ilgiyi arttırmış ve adeta Konya'nın maneviyat şehri özelliğinin kuvvetlenmesine etkide bulunmuştur. Konyalı vatandaşlar bu vesile ile kendilerini Mevlana ve onun manevi dünyası ile bağ kurmaya yönlendirilmektedirler. Son yıllarda küreselleşme süreci ile birlikte meydana gelen değişimler Konya'nın bu manevi özelliğine etki edememiştir. Konya manevi anlamda derinleşmeye devam etmiş yerel değerler, bu manevi atmosfer üzerinde yükselmeye devam etmiştir..

4.2.4.Sema

Sema kemale doğru bir manevi yolculuğu (miracı), bir gidiş-gelişi temsil eder. Yedi bölümdür. Her bölümün ayrı bir manası vardır: 1-İlahi aşkı temsil eden peygamber

efendimizi (asm) metheden na't bölümü.2-Kudüm darbesi ile başlayan ikinci bölüm, Allah'ın (CC) kainatı yaratılışındaki "kün" emrini temsil eder. 3- Ney taksimi ile her şeye can veren "Nefesi" nefha-i ilahiye temsil eder. 4- Sultan Veled devridir.5- Dört selamdır:1-Allah'a kulluğu idrak, 2- Kudret karşısında hayranlık, 3-Hayranlığın aşka dönüşü, 4-Manevi yolculuğun tamamlanması ve kadere rıza gösterilmesi. 6-Meşrik de Allah'ındır, mağrub'de. Hangi tarafa dönerseniz, Allah'ın yüzü oradadır. Çünkü Allah Vasi'dir, Alim'dir. (Bakara, 115) ayeti okunur ve kur'an-ı kerim tilaveti ile devam eder. 7-Sema töreni, bütün peygamberlerin, şehitlerimizin ve bütün insanların ruhları için okunan bir fatiha ve davetlileri selam ile son bulur.

Sema töreni için hazırlanan dervişler tennurenin üzerine geniş bir yelek giyer, başlarına sikke denilen konuk silindir biçiminde başlık koyar, semahanedeki divan durarak şeyhi beklerler. Şeyhin sırtında hırka başında destan denilen yeşil ya da siyah sarık sarıllı sikke vardır (Büyük Larousse, C;20:10342). Şeyh geldikten sonra namaz kılınır ve Mesnevi'den bir ders okunur. Makam postuna oturan şeyh dua eder. Mutrib (saz heyeti) yerindeki dervişlerden biri ayağa kalkarak Divan-ı Kebir'den bir naat okur.

Neyzen başının ney taksiminden ve o gün için belirlenen makamda bir peşrev çalındıktan sonra şeyh ve semazenler ayağa kalkar, salat okuyarak sema yerinde ağır adımlarla üç tur dolaşırlar. Ardından mutribler yine divan-ı Kebir'den bestelenmiş Ayin-i şerif-i çalar, ayinhanlar da okurlar. Bu sırada semazenler hırkalarını çıkarır, bire birer şeyhin huzuruna gelerek niyaz ettikten sonra semaya başlarlar. Sema sırasında sağ avuçları yukarıya, sol avuçları aşağıya açılmıştır. Bu durum (haktan aldığı halka verme) anlamını taşır. (feyz-i akdes)

Sema bitiminde oturularak hırka giyilir, bir aşr-i şerif okunur; ardından duacı dede dua eder. Daha sonra ayağa kalkılır ve şeyh gülbank okur. Dervişler bir ağızdan yüksek sesle "Hu" çekerler. Şeyh ise sesli olarak (cehri) kendilerine selam verir; bu selamı aşçı dede yanıtlar, şeyhi postunda niyaz eder dervişler de bu niyaza katılırlar. Tören, şeyhin semahanedeki ayrılmasıyla son bulur.

Sûfilikte kâinatın bir daire şeklinde olduğu görüşü mevcuttur. Allah'ın Zat'ı bir nokta, dünya ve insan ise bu noktanın hareketiyle meydana gelen bir daire olarak farz edilir. Çizgi, dairenin çevresini oluşturur: noktanın sağında zahiri dünya, solunda Batıni dünya bulunmaktadır; onun tam karşısında bulunan noktaya "insanın mertebesi" denir.

Kur'an'da Enbiya Suresi 104. Ayet "O gün Semayı, kitap sayfalarını dürer gibi d reriz. Sonra onu, ilk yaratılıŖa nasıl baŖladıysak öyle iade ederiz" Ŗeklinindedir. Buradaki "iade ederiz" ifadesi "geri döndürürüz" manasında da algılanabilir. Ayetteki manadan hareketle temsili olarak sahneye çıkma ve noktaya geri dönmek üzere sahneyi terk etme" söz konusudur. EŖyalar özüne döner, gizli ve aŖik r her Ŗey bir olur. Sema, bir kulun hakikate yönelip, akılla-aŖkla y celip, nefsinin terk ederek, Hakk'ta yok oluŖu ve olgunluğa ermiŖ, kâmil bir insan olarak tekrar kulluğa d n Ŗd r.

4.2.5.Mevlevilik

Mevlevilik, Mevlana'dan sonra oğlu Sultan Veled tarafından ŖekillendirilmiŖ olan bir tarikattır. Tanpınar'a (2000, 111) göre Mevleviliğin teŖrifatı, nezaketi, terbiyesi, s luk n ve ayinin erkânı tıpkı musiki gibi daha sonraki zamanın, Osmanlı devrinin ve biraz da İstanbul'undur.

Derg hlerin kapanmasından kısa zaman önce kaldığı Konya'da Mevlevilerin ayinine katılan Ahmet Hamdi Tanpınar izlenimlerini BeŖ Ŗehir adlı eserinde Ŗ yle aktarır:

Mevlevi ayinini son defa derg hlerinin kapanmasından biraz evvel, bir Kadir gecesi, Konya'da g rmuŖt m. Bu kadar sembollerle konuŖan bir terkip azdır. Her duruŖun, tavrın, kımıldanıŖın ve adının manası vardır. O akŖam Sema'da gördüğüm insanların ertesini sabah  arŖıda, pazarda iŖlerinin baŖında ve bir talebemi ise lisede karŖımda görünce hakikaten ŖaŖırmıŖtım. Onları ben arkalarında esen Rast'ın sert r zg rlarında uçup gitmiŖ sanıyordum. Bu  len ve ertesini sabah dirilmenin sırrını bilen insanların arasına katılmadığıma, o neŖveyi bulamadığıma Ŗimdi bile içimde üzülen bir tarafı vardır (Tanpınar, 2000:111-112).

Tanpınar'ın anlattığı olayların benzerlerini bugün bile Konya'da herkesin görmesi ve yaŖaması mümkündür. Derg hlerin kapatıldığı 1920'lerden yaklaŖık bir asır sonra ModernleŖme, sanayileŖme ve k reselleŖmenin derin etkilerinin iz bıraktığı Konya'da Mevlevi kültürünün hem gençler hem de yaŖlı kuŖaklar arasında derin etkilerini hâlâ görmek mümkündür.

Mevlevilik, kültürümüzün en önemli unsurlarından biri olmuŖ ve medeniyetimize Ŗekil vermiŖtir. Mevlevilik terbiyeden nezakete, duyma ve konuŖma'dan d Ŗ nmeye kadar kültürümüzün her tarafında izlerini hissettirmiŖtir.

Mevlana ile ilgili unutulmaz hatıraların hem Ŗahidi hem de kahramanı olan Sultan Veled, babası Mevlana'nın türbesinin yapılmasında tesirli olduğu gibi, babasının yolunu

takip edenlerin geleneklerinin kaybolmaması için Mevlevilik tarikatını de kurmuştur (Özönder, 1980:99 - 100). Mevlevilik ne tevazu ve mahiyeti, ne de hangi mertebede olursa olsun itibarı kabul eder. Eşitlik sade tarikatın içinde değil, dışında da hükmünü sürer. Çünkü esas, bugünün felsefesinin çok sevdiği tabirle insanın kâinattaki yeridir (Tanpınar, 2000: 111).

Başlı başına bir terbiye, nezaket, nezafet, ilim, irfan, kültür ve sanat mektebi olan “Mevlevilik tarikatı” Türk-İslam kültür ve tefekkür tarihinde önemli bir enerji kaynağı olmuştur. Birçok âlim, fazıl, kâmil kişi yetiştiren; nice musiki-şinas, hattat, ressam ve sanatkâr hazırlayan bu mümtaz eşik, velud beşik, kuruluşunu Sultan Veled’e borçludur. Onun bu büyük hizmetlerin sahibi olacağını daha önceden gönül ekranında seyreden ve bilen Mevlana, ünlü “Mektuplar” ından beşincisini ona yazmıştır. Mevlevilik hareketi başta Türkiye olmak üzere Suriye, Mısır vb. birçok dünya ülkesinde “Mevlevihaneler”i ile temsil imkânı bulmuş ve binlerce insanın terbiyesinin önemli bir yolu olmuştur.

Diğer tarikatlerde şeyh, manevi derecesine göre müride, üzerinde tefekkür etmesi gereken Allah’ın isimlerinden birini öğretir. Fakat Mevlana Celaleddin-i Rum’nin dergâhında, çömez müride, gururunu yok etmek için yerleri süpürmek, tuvaletleri temizlemek, dervişlerin ayakkabılarını tamir etmek gibi yorucu ve bıktırıcı bir vazifeye verilir. Mürit bu görevleri itaatle, sadakat ve memnuniyetle yerine getirmek, memnun olsun veya olmasın, her zaman “Allah’a hamdolsun” demek ve dergâhtaki kendinden önce gelenlere büyük saygı göstermek zorundadır.

Çilekeş denilen bu halvete çekilmiş kişi bütün gün çalışır ancak akşam namazından sonra dinlenirdi. Kendine ait bir hücrede yatak ve yorgan olmadan uyurdu; çok soğuk olsa bile sadece üzerine bir hırka örtebilirdi, onu da giyemezdi. Dervişler arasında, Meydancı adlı, hücreden sorumlu bir ihtiyar dervişleri gün doğmadan bir saat evvel uyandırmakla görevliydi. Caminin şamdanlarını yakardı, daha sonra birlikte ezan okunurdu.

“Çiledeki bir mürit hata yaptığında ve kendinden üst birine karşı saygıda kusur ettiğinde şeyh diğer bütün dervişlerin huzurunda bacaklarına gururunu kırmak amacıyla acıtmadan on ya da yirmi soppu vurarak onu cezalandırırdı” (Meyerovitch, 1998, 109). Birlikte bir sofraya örtüsünün etrafında oturularak aşırı olmamak kaydıyla sade yemekler yenilirdi. Dervişler çok az bir yemekle yetinebilmek için fazla rahat olmayan bir oturma

pozisyonu alırlar ve hepsi aynı kaptan yemeklerini yerlerdi. Diğer birçok şeyhin aksine Mevlâna müritlerine dinlenmeyi yasaklıyordu. Bir dervişin üç gün aç kalmadıkça hiçbir sadakayı kabul etmemesi kuraldı.

4.3.İnanç Turizmi

Konya'nın Mevlana etrafında oluşan kültür ve inanç turizmi güçlü bir turistik sermaye oluşturmaktadır. Bunun yanında Konya'nın başka tarihsel ve kültürel rezervleri de vardır. Mevlana ile birlikte Muhyiddin-i Arabi, Sadreddin Konevi, Seyyid Burhaneddin Tirmizi, Sultan Veled gibi manevi şahsiyetler de Konya ile özdeşleşmiştir. Bunlar Konya'nın düşünce dünyasına kaynaklık etmişlerdir. Konya bu anlamda düşünce dünyasında ekol şehirler olan Viyana, Paris ya da Chicago'ya benzetilebilir. Fakat esas sembolik sermaye Mevlâna Rûmi'dir. Dünyada Rûmi olarak bilinen ve hakkında yazılmış eserlerin yok satıldığı bir şahsiyet olan Mevlana, sadece Konya'nın değil Türkiye'nin de sermayesidir.

Rûmi'nin bu kadar çok gündeme gelmesi, küreselleşme sürecinin ürettiği ve tedavüle soktuğu yeni tüketim kalıplarıyla yakından alâkalıdır. Bugünkü dünyada insanlar, turizm ideolojisinin etkisi altında tüketecek bir şeyler ararlar. Bu şeylerin yeni ve egzotik bir şeyler olması, tüketimde aranan unsurlardır (Aktay, 2005:55)

Mevlana gibi Türkiye'nin de sembolü olan bir figürü bünyesinde barındıran Konya, turizm açısından Mevlâna ile birlikte birçok değeri içinde barındırıyor. Konya'nın Anadolu'nun merkezi konumunda derin bir tarihi ve kültürel mirasa sahiptir. Konya'nın dünyanın düzenli ve güvenli şehirleri arasında sayılması ve ulaşım imkânlarının gelişiyor olması turizmin gelişmesine önemli katkılar sağlamaktadır (Kabakçı, 2008:14).

Anadolu Selçuklu döneminde Konya'da vücuda getirilen birçok altyapı tesisi bugüne kadar varlığını sürdürmüştür. Bu anlamda Konya'da birçok tarihi kervansaray, cami, türbe ve hamam göze çarpmaktadır. Bu anlamda Sille, Kubat-Abat Sarayı, Eşrefoğlu Külliyesi, Gülyurt (Kilistra), Akmanastır, Karahüyük, Eflatunpınarı Hitit Anıtı ve Alaaddin Camii vb. birçok tarihi eser bunların en başta zikredilebilecek tarihi yapılardır.

Mevlana Müzesi

Konya'nın kalbi hiç şüphesiz Celaleddin-i Rumi'nin türbesidir. Sırlanmış kiremitten yapılmış olan ve "gökyüzüne yansıyan canlı turkuaz renkli" koni şeklindeki bu kubbe şehri manevi hayat vermektedir (Meyerovitch, 1998:71).

Bugün müze olarak kullanılmakta olan Mevlâna Dergâhı'nın yeri, Selçuklu Sarayı'nın Gül Bahçesi iken bahçe, Sultan Alâeddin Keykubad tarafından Mevlâna'nın babası Sultânü'l-Ulemâ Bâhaeddin Veled'e hediye edilmiştir. Sultânü'l-Ulemâ 12 Ocak 1231 tarihinde vefat edince türbedeki bugünkü yerine defnedilmiştir. Bu defin gül bahçesine yapılan ilk defindir.

Mevlevî Dergâhı ve Türbe 1926 yılında "Konya Âsâr-ı Âtîka Müzesi" adı altında müze olarak hizmete başlamıştır. 1954 yılında ise müzenin teşhir ve tanzimi yeniden gözden geçirilmiş ve müzenin adı "Mevlâna Müzesi" olarak değiştirilmiştir (www.konyalife.com, 2011).

Karatay Medresesi

Karatay Medresesi, Sultan İzzeddin Keykavus II. Devrinde Emir Celaleddin Karatay tarafından, 649 Hicri (1251 Miladi) yılında yaptırılmıştır. Mimarı bilinmemektedir. Osmanlı devrinde de kullanılan Medrese, XIX. Yüzyılın sonlarında terk edilmiştir (Konya Envanteri, 2000:67).

Anadolu Selçuklu devri çini işçiliğinde önemli yeri bulunan Karatay Medresesi 1955 yılında "Çini Eserler Müzesi" olarak ziyarete açılmıştır. Kur'an'a dayalı bir dini eğitim veren bu medrese, hayranlık uyandıran giriş kapısı ve her şeyden önce süslemesinin tarifsiz zerafetiyle dikkat çeker.

Helis biçiminde iki sütun ve beyaz renkli geometrik motiflerle süslenmiş bir tonozla destek verir. Bu kalanların üst kısmında yaprak kabartmaları ihtiva eden sarkıtlar asılıdır. Kapısının iki yanına Kur'an ayetleri nakşedilmiştir; kapının üzerinde, tıpkı Selçuklu sultanlarının soy ağacı gibi, kurucusu Abdullah oğlu Karatay'ın soy ağacı olduğu tahmin edilen bir yazı mevcuttur. 1251 yılında yapılmış olan kubbesi, zarif çinilerle kaplıdır. Kubbenin eteğinde çepeçevre kur'anın Fatiha suresi yazılıdır. Kubbenin tam ortasındaki pencerenin altına yapılmış olan bir havuz astronomi çalışmalarına imkân tanıyordu.

İnce Minareli

Selçuklu Veziri Sahip Ata Fahreddin Ali tarafından “Hadis” ilmi okutulmak üzere 1254 yılında yaptırılmıştır. Mimarı Abdullah oğlu Kelük’tür. Selçuklu taş işçiliği şaheserlerinden olan taç kapısı üzerinde kabartmalı geometrik ve bitkisel bezemelerle birlikte Selçuklu sülüsüyle yazılmış “Yasin” ve “Fetih” sureleri vardır.

Binanın iç mekanları avlu, eyvan, dersane ve öğrenci hücrelerinden oluşur. Minare kaidesi kesme taşla kaplı tuğla malzeme kullanılarak yapılmış ve ön cephe akant yaprağı ile bezelidir. Yarı piramit formu üçgenle ve on iki köşeli, gövde köşeleri turkuaz mavi sırlı tuğladan yapılmış çift şerefelidir. 1901’de yıldırım düşmesiyle birinci şerefeye kadar yıkılmıştır.

Sırçalı Medrese

Bu tarihi medrese Selçuklu hükümdarı II. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında o devrin zenginlerinden Bedreddin Muhlis tarafından fıkıh ilimleri medresesi olarak yaptırılmıştır. Firuze renkli çinilerden dolayı Sırçalı medrese olarak tanınmıştır.

Konya’daki Selçuklu devri eski eserlerinden olan Sırçalı Medrese, çinilerle süslü açık (avlulu) medreselerden birisidir. Konya’da kamulaştırılan mezarlıklardan toplanan tarih ve sanat tarihi yönünden değerli mezar taşları Selçuklular devri, beylikler devri ve Osmanlılar devrine göre tasnif edilerek burada teşhir edilirler.

Alaeddin Camii

Konya’daki en eski ve ihtişamlı Selçuklu eserlerinden birisi de Alâeddin Camiidir. Sultan I. Mesut devrinde yapımına başlandığı halde bitirilmesi Alâeddin Keykubat’a nasip olduğu için onun adını almıştır. Cami mihrap önünde ortası kubbeli geniş bir mekâna sahiptir. Giriş kapıları, özellikle kuzey saray tarafı son derece ihtişamlıdır. Cami, mükemmel ahşap işçiliği, geniş avlusu ve içindeki türbeleri ile hemen dikkatleri çekmektedir. Düz Konya’ya hâkim yığma Alâeddin Tepesi üzerindeki bu tarih abidesi Selçuklu başkentinin en merkezi eseri durumundadır. Selçuklular fetihten sonra tepedeki eflatun kilisesini camiye çevirmişlerdi. Fakat ilk fırsatta, bugün olmayan o mescidin karşısına cami inşa ettirmişlerdi (Küçükdağ ve Arabacı, 1999:242).

Sanat tarihçilerinin tahminine göre ilk yapılan kısım doğusundaki sık sütunlu (altı sıra) bölümdür. Sonra batı bölümü avlu duvarları, kümbetler eklenmiştir. Alâeddin Camii zengin süslemeleri ile bezenen mimari özellikleri bir yana sanki kitabeler abidesi gibidir.

Konya Alâeddin Camiini Osmanlılar birçok defa tamir ettirerek günümüze kadar gelmesini sağlamışlardır. Avlusunda Selçuklu Sultanlarının yaptığı iki türbe vardır. Türbenin bulunduğu avlunun büyük kısmı mezarlıktır. Ayrıca halk dilinde “Alâeddin denizi” denilen yağmur sularının toplandığı sarnıç da buradadır.

4.4.Konya'nın Yemek Kültürü

Klasik dönemden Selçuklu, Osmanlı dönemlerine ve Anadolu halk kültürüne uzanan bir mutfak kültür yolculuğunun birikimi, Konya'nın yemek ve mutfak alışkanlığını oluşturur. Konya'nın mutfak kültürü sadece yemek yeme ile sınırlı değil. Sofra ahlakından mutfağa, ocağa, tandır ve kiler'e kadar hatta Konya Halk Edebiyatındaki mutfak izdüşümlerine kadar bu kültürün izlerini birçok yerde görmek mümkündür.

Konya mutfağı ve evi bir okul gibi eğitim verir, aile bireyleri eğitilir. Yemek ve mutfak, salt yaşamayı sürdürmeye yarayan bir gereksinim değil, aynı zamanda önemli bir kültür öğesidir (Işık, 2006:5). Mutfağı ve yemekleri üzerine en çok kitaplar yazılan şehirlerden birisi Konya'dır. Konya kültürünün önemli bir kolu olan mutfak, aynı zamanda bu kültürün eğitimini veren okuldur.

Konya'da doğup serpilip gelişen Mevleviliğin eğitim mekânı da matbah (mutfak)'tır. Mevlevilikte mutfak büyük önem taşır. Hz. Mevlana; meclislerinde Ateş-baz-ı Veli'ye her zaman sağında yer vermek sureti ile aşçısına ve mutfağa verdiği önemi göstermiştir. Mutfağın Mevlevilik için öneminin bir diğer göstergesi de; eğitimin ve terbiyenin mutfaktan başlamasıdır. Mevleviliğe ilk adımın mutfakta atılması, mutfak ile ilgili bir takım yazılı kurallar konulması, bu kurallar içerisinde görülen mutfakta ekipleşme ve bir aşçı için anıt mezar yaptırılması, Anadolu'da 13. yüzyılda mutfağa verilen ayrıcalığın göstergesidir.

Konya mutfağı çok geniştir; bayramların baklavası, düğünlerin zerdesi ve etli pilavı, kandillerin helvası bu zenginliği gösteren birkaç örnektir. Konya mutfağının on “en”ini seçme zorunluluğuna düşüldüğünde yazılacak ilk isim “etli ekme” olmalıdır. Etli

Ekmeğin yanında sayılabilecek diğer önemli Konya yemekleri ise Su Böreği, Bamya Çorbası, Fırın Kebabı, Yoğurt Çorbası, Saç Böreği, Sacarası, Kamış Baklavası ve Höşmerim'dir. Konya'da öğün yemekleri yer sofrasında yenilir. Yer sofrası, yere serilen bir sofraya bezinin (sofra çiti) üzerine konulan kırmalı sini altı veya ters çevrilmiş ufak bir masa, sehpa üzerine konulan yemek sinisi, yemeğe oturanların sayısına göre büyük veya küçük olur.

4.5.Düğün Pilavı

Konuksever bazı Konyalılar, önemli etkinliklerde misafirlerini yemek şölenleriyle ağırlarlar. Konya geleneğinde buna "pilav dökme" denir. Pilav dökmek genel bir deyimdir. Şölene verilen isimdir. Konuklara sade pilav verilmez. Pilavın yanında diğer bazı Konya yemekleri sunulur (Odabaşı, 2001:83). Hacı pilavı, sünnet pilavı, küşat (açma) pilavları ve anma günlerinde dökülen pilavlar Konya pilavlarından bir kısmıdır. Fakat Türkiye kamuoyunda meşhur olanı ve en geniş anlamda popüler olanı "düğün pilavı"dır.

Konya mutfağının farkı, dışarıdan gelen moda ve bazı yeniliklere kapalı olmasından kaynaklanmamaktadır. Zira Konya'da evlerindeki günlük hayat, yüzyıllar boyunca oluşmuş geleneklerin uygulanmasıyla devam eder. Bu gelenek davranış kalıbı mutfak kültürünün kalıcılığında en önemli etkidir. Hızlı şehirleşme, modernleşme ve küreselleşme Konya'nın sosyal hayatına önemli etkiler yapmıştır. Bu değişim, mutfak kültürüne de etkilemiştir. Eski mutfak mekânları, mutfak ilişkileri ve mutfak kültürü toplumsal değişimlerden hissesini almıştır. Fakat, Selçuklu geleneklerinin yaşatıldığı eski Başkent Konya'da küreselleşme süreci elbette kültürü ortadan kaldıracak derecede çok kalıcı etkiler bırakmamıştır. Küreselleşme süreci ile birlikte Konya yemek kültürü "hızlı ve çabuk karın doyurma" şekline dönüşmeye başladı. Yani fast food ve döner kültürü yavaş yavaş Konya'da etkisini kısmen hissettirmeye başlamıştır. Buna rağmen Konya'da düğün yemeği ve kültürü çok egemen olup Küreselleşme sürecinin etkilerini çok fazla hissettirmemiştir.

BÖLÜM 5:KÜRESELLEŞMENİN KONYA KÜLTÜRÜNE ETKİSİ

5.1.Küresel Kentleşme

Tarihçilerin ve arkeologların şehirlerle ilgili olarak topladıkları bilgiler çok geniştir. Zaman zaman tarihteki şehirlerin nüfus bakımından büyüklüklerinin muazzam sayıları bulunduğu bilinir. “Dünyanın ilk kentleri yaklaşık M.Ö. 3500’de, Mısır’da, Nil Nehri vadisinde şimdi Irak olan Dicle-Fırat’da ve bugün Pakistan olan İndüs’te görüldü. İmparator Augustus’un yönetimi altındaki Roma, Çin dışındaki en büyük eski kentti ve üç yüz bin nüfusu vardı”(Giddens, 2000a:500). Sonraki dönemlere baktığımızda nüfusun miktarının zaman içinde değiştiğini görüyoruz.

Yunan şehirlerinin nüfusu çoğu zaman yüz bini geçirdi. Kartaca’nın nüfusu bir dönem yedi yüz bini bulmuştu Roma ise genelde yarım milyonu geçirdi. Ortaçağ Avrupa’sında ise şehirlerin büyüklüğünden ziyade sayısı dikkat çeker. Şehirlerin bu uzun ve eski tarihine rağmen bahsedilen şehirler sosyolojik bakımdan modern şehirlerin aynı özelliklere sahip değildir (Kıray, 2007:9).

Büyük çoğunluğu köylerde yaşayan tarım toplumları, nasıl oldu da, kentlerde veya büyük kentlerde yaşar duruma geldiler? Kent tarihçileri ile kent plancıları ve şehirciler bu olayları kentlerin devrimi olarak adlandırmaktadırlar. Kent devrimleri, üretim ekonomisinde gerçekleşen iki büyük teknoloji devriminin sonucu olarak ortaya çıkmışlardır.

Birinci kent devrimi, günümüzden binlerce yıl önce gerçekleşen neolitik devrimidir. İkinci kent devrimi ise, 1750’lerde Britanya Adalarında görülmüştür. Kentleşen nüfus, işbölümü yoluyla farklılaştı, uzmanlaştı; bilimde, teknolojiye, sanatta ilerledi; sağlık ve eğitim alanlarında büyük atılımlar yaptı (Güvenç, 1997:21-23).

Modern şehirlerse gene modern toplumların bir parçası olarak kendilerine has özellikler göstermektedirler. Modern sınıai toplumlarda şehirler sanayi, toplama-dağıtma, ve mali-idari merkez fonksiyonuna sahiptir (Kıray, 2007:9-10).

Küreselleşme süreçleri kentleri doğrudan etkilemiştir. Kentsel mekânda farklı kültürlerin etkili olmasına ilişkin görüşler, küreselleşme teorileri çerçevesinde

tartışılmaktadır. Tanımların bir kısmı dünyanın sıkışması ve tek bir yer olarak algılama bilincinin artışı noktasına odaklanmaktadır.

Küresel ilişkileri mekân metaforlarına (coğrafya, harita, ağlar, örgüler, doku vb.) başvurmadan anlatmak mümkün değil. Küresel dinamikleri ele alanların üzerinde durdukları ortak tema, dünya yüzeyinde sermaye, ticaret, nüfus, tüketim malları, kültür ürünleri vb. akışkanlığının ve dolaşımının giderek hızlanması, artması, çeşitlenmesi.

Bu akışkanlık ve hareketliliği tanımlamak için kullanılan “zaman-mekân sıkışması” “zaman-mekân ayrışması” “mekân kesişmeleri” ifadelerin hepsinde ”mekân” kilit sözcük olarak karşımıza çıkıyor (Öncü ve Weyland, 2007:13-14). Küresel süreçlerin kentler üzerindeki etkisi, çeşitli “yerler” arasındaki farklılıkları gündeme getirdi. Bu durum paralelinde kentli kimliklerin tanımlanması da esnek bir zemin oldu. “Küresel süreçlerin çeşitli alanlarda etkili olduğu kentlerde, kimlikler gündelik hayat içinde yeniden kuruldu. (Aslanoğlu, 2000a:11).

Kentler ve küresel süreç arasındaki etkileşimin sosyo-kültürel ve ekonomik boyutlardaki analizi için yeni perspektiflerin kurulması zorunludur. Kentin dünya ekonomisine eklemlenme biçimi ve bu süreçteki mekânsal fonksiyonlar kentte oluşan yapısal değişiklikleri etkilemektedir.

Sanayi toplumundan sanayi sonrasına geçilmesi mekânsal alanda değişikliklere yol açmaktadır. Sanayi toplumuna geçiş şehir yapılarında değişiklikler meydana getirmiştir. Sanayi toplumundan sanayi sonrası topluma geçiş de benzer sonuçlara yol açmıştır.

Yeni iletişim teknolojilerinin gelişmesi ve elektronik araçların üretimde kullanılmasıyla şehir yapısında bazı değişiklikler oluştu. Kentler daha önceki dönemlerde siyasi ve idari bir pozisyonda iken giderek ticari kentler ile sanayi kentler ortaya çıkmıştır. Zenginlik artışı ile birlikte sayfiye kentler oluşmuştur. Yakın zamanlarda ise bu fonksiyonların tamamını içine alan büyük anakentler veya megapol şehirler ortaya çıktı (Yılmaz, 2004:194).

“Kent, zaman içinde farklı anlamlar kazanmıştır ve küreselleşmenin mekânı metropol alanlar olmuştur. Küresel kentler, kentsel yoğunlaşmanın belirli bir doygunluk noktasında ortaya çıkan yeni bir mekânsal örgütlenme olmaktadır” (Gümüş, 2007:26).

Kentler, sosyal dinamik bir bünye olması sebebiyle sürekli değişim içerisinde; fonksiyonları, eylemleri ve dış dünyayla olan bağlantıları sürekli değişen bir yapıdadır. Kente zaman içinde anlam katan değerler katmanı vardır. Kentler bu değerler katmanında belli bir zaman dilimi içerisinde dinamik bünyesinin sergilediği denge durumu ile yeni bir sosyal oluşumun çıkış noktası konumunda olmaktadır. Küresel kentleşme ile birlikte toplumsal yapıyı oluşturan bütün faktörler değişmektedir. Küreselleşme sürecinde kentlerdeki bu yeni sosyo-ekonomik yapılanmalar bir kentsel dönüşümü de beraberinde getirmektedir. Küresel kent ve dünya kenti gibi kavramlar kentlerin bu yeni yüzünü anlatmak için ortaya atılmaktadır.

Dünyada şehirlerarasındaki rekabetten farklı olarak kentler arasındaki işbölümünün esas haline geldiği konuşuluyor. Dünya sisteminde ülkeler arasında var olan işbirliği, işbölümü veya hiyerarşiler bu sefer kentler arasında paralel şekilde kurulmaktadır.

Dünyanın yeni siyaset ve iktisat sahnesinde kentlerin belirleyici rol olarak ortaya çıkmasıyla artık ülkeler veya uluslar arası ilişkiler yok olmaya değilse bile iyice zayıflamaya yüz tutmuştur. Çünkü kentler arasındaki ilişkilerde ittifak veya rekabetler ön plana çıkmaktadır. Bu kentlerin ön plana çıkması ile birlikte artık kentlerin kendi özel siyasi yörüngelerini, kendi kaderlerini kendileri tayin edebilecekleri yeni bir duruma gelmiş bulunuyor. Küreselleşme bütün dünya devletlerini geri plana atıp, kentleri ön plana çıkarmış ve bütün dünyayı coğrafi anlamda birbirine eşit kılmıştır.

Kentleşmenin bir sonucu olarak ortaya çıkan şehirlerdeki aynılaşma, benzeşme, özellikle şehirlerin bir tüketim mekânı olarak her yerde aynı imkânları sunabilmesi anlamına geliyor. Ortaya çıkan kent planlama modellerinin bilgisi küreselliğin en önemli kanallarından biri olan üniversitelerin şehir mimari ve planlamalarınca büyük ölçüde üretilmekte olduğundan, şehir mimarisi ile ilgili küresel yaygınlık kazanan modeller aynı zamanda evrensel bilimin ölçütlerince meşrulaşmakta ve aklilik kazanmaktadır.

Bütün dünya kentlerinin bulvarları, cadde genişlikleri, kaldırımları, konut tipleri iş merkezlerinin tasarımları, park ve bahçe düzenlemeleri, meydan dizaynları ve meydana kullanılacak temsili anıt ve sair süslemelere kadar hep aynı standartları yakalamaktadır (Aktay, 2005:36-37).

Bu anlamda Konya'nın şehir standartları Türk ve dünya kentlerinden çok farklı değildir. Kentlerin fiziki yapıları dünyanın her tarafında aynıdır. Şehir mimarileri ve planlamalarında aynılaşıma ve benzeşme göze çarpmaktadır. Küreselleşme bu benzeşmeyi derinleştirerek arttırmıştır.

Şehirlerdeki bu benzeşmelere karşı her bir şehri ötekilerden ayıran “özgün” bir tarafı mevcuttur. Bir kısım şehirlerin bu özgünlüğü daha da belirgindir. Bu özgünlük bazen tarihi bazen dini bazen coğrafi ve kültürel bazen de bilimsel ve teknolojik farklılıklardan kaynaklanabilir.

İçduygu ve Keyman (2000:183) küreselleme ve kent ilişkilerine baktığımızda Türk toplumunun yoğun bir değişim süreci içinde olduklarını söylemektedirler. Artık kentsel bir toplum olmuştur; insanların yaşamlarını kazandığı alanlar artık tarım alanları değildir, kentlerdeki sanayi ve servis sektörlerinde çalışmaktadırlar; eğitim düzeyleri hızlı bir şekilde büyümüştür; aile yapıları değişmiştir, yaşama biçimleri, kültürleri değişmiştir; dünya ile farklı kültürler ile iletişimleri artmıştır; globalleşen dünya ile paralel değişiklikler yaşamaktadırlar; kısacası toplumsal kimlikleri kökten değişikliğe uğramıştır.

Küreselleşme süreci ile birlikte birbirleriyle eklemlenen dünya kentleri daha kolay iletişime geçebilme özelliğine sahip olmuşlardır. Bu durum dünyanın her tarafında standart bir şehir yapısı ortaya çıkarmıştır. Konya bu standart yüzü ile ortaya çıkan bir şehirdir.

Dünyanın her tarafında meydana gelen bu standart durum bir “yersizleşme/yurtsuzlaşma” çağrışımı yapmakla birlikte bu durum, insanların hayatlarını “gerçek” yerelliklerden kopardıkları anlamına gelmemektedir. Bu durum toplumsal ilişkileri bir derece esnek yapmakta ve alıştığımız tarzları ve ona ait yerelliği bir derece etkilemektedir. Mesela alış-veriş yaptığımız mağaza her kentte rastlanabilecek mağazalar zincirinin standart bir parçasıdır. İnsanlar benzer tasarımlı çok sayıda alışveriş merkezinin başka yerlerde de bulunduğunun farkındadır.

Yerel bölgesinde yaşayan alıcı konumundaki birey, daha önce alışveriş yaptığı dükkân, bakkal vb. yerlerden daha farklı bir standart ilişki ile karşı karşıya kalmaktadır. Dünya standartlarına paralel mahalli bir alışveriş merkezine giren birey bir parça yerelliğin

dışında ve küresel benzerlikleri ve davranış kodlarını içinde barındıran bir sosyal ilişki ile çevrelenmiş olmaktadır.

Konya'da bu durum çok açık bir şekilde göze çarpmaktadır. MAKRO (Daha önce AFRA), ADESE, SİNCAP, AKÇAOĞULLARI, OSMANLI vb. marketler zincirine giren herhangi bir Konyalı dünya standartları ile uyumlu bir mekânsal durum ile karşılaşmaktadır.

Küreselleşme sürecinde ulusal ve yerel kültürler zayıflarken toplum tüketim toplumu haline dönüşmektedir. Zevkler ve tadlar tek biçimleşmekte, ulus ötesi şirketlerin ürünleri bütün insanlık ölçüsünde yaygınlık kazanmakta, standart ürünleri yeryüzünün her yanında bulabilmek mümkün hale gelirken, dünyanın Mcdonaldlaştırılması, Coca colalaştırılması gibi nitelemeler yapılmaktadır.

Ancak bir taraftan tek düze bir tüketim kültürü ile belirli malların hâkimiyeti dünyaya egemen olurken yerel zevklerin ve tadların canlanması hamburgere karşı bizde dönerin ve lahmacunun direnmesi gibi uygulamalar da yaşanmaktadır. Yani tek düze bir kültür yayılırken buna tepkiler de paralelinde gelişmektedir.

Küreselleşme Batı toplumlarından diğer toplumlara geçerken hazcı bir etki bırakmaktadır. Küreselleşmenin Epiküryen yansıması tüketim kültürünün yaygınlaşmasıdır. Batı, kürenin her tarafına sıçrama yaparken fikirleri ile birlikte sembollerini taşıyarak ön plana çıkmaktadır. Küreselleşme ile kastedilen fikirler ile birlikte sembollerin de küreselleşmesidir. (Davutoğlu, 2002:51).

Küreselleşme karşı konulması çok zor bir realite olup dünyanın hiçbir şehri kendini küreselleşmenin dışında tutamaz. Semboller düzeyinde küreselleşmenin etkilerinin hissedildiği Konya'da, fikri düzeyde bir içselleştirmenin mevcut olmadığı ifade edilebilir. Küreselleşmenin Konya'nın tefekkürüne ve idrakine taşınmadığı söylenebilir. Konya küreselleşmeyi toptan reddeden bir şehir olmadığı gibi, küreselleşmenin tüm değerleri ile uzlaşan bir şehir de olmamıştır. Konya ortalama bir seyir izleyerek negatif etkileri olan küreselleşmeye karşı direnmiş, insani değerleri yaygınlaştıran küreselleşmenin yanında olmuştur.

5.2.Konya'nın Kimliği: Tarihi ve Kültürel Değerler

Tarih, mekân, din ve kültürel değerler bir kentin hayat tarzını belirleyen ve küreselleşme sürecini doğrudan belirleyen etkenlerdir. Konya'nın hayat tarzını anlamak için onu şekillendiren özgün şehir yaşamına, kültürünün üretildiği sosyal zemine, geleneklerini şekillendiren zihniyet kalıplarına ve bunlar kadar önemli olan tarihine bakmak gerekmektedir. (Meriç ve diğ., 2006a:19) Konya'nın küresel kentleşme alanında zararlarından çok kazanımlarından bahsetmek mümkündür. Çünkü Konya'nın bu alanda ciddi rezervleri bulunmaktadır. Selçuklu medeniyetinin izlerini barındıran Konya; bu medeniyetin ulaştığı olduğu toplumsal, ekonomik ve kentsel birikimi taşıya gelmiştir (Aktay, 2005:6).

Konya tarihi, dini ve kültürel değerlerine bağlılığını devam ettiren bir kenttir. Konya'nın hayat tarzı bu bağlılığın önemli göstergelerindedir. Konya'nın aile ilişkileri, eğlence kültürü, sünnet ve düğün merasimleri, hacı ve asker uğurlama merasimleri ile doğum ve ölüm ilişkileri bu değerlerin canlı olarak yaşatıldığı alanlardır. Örneğin dini bayramlar Konya'da çok canlı geçmektedir. Ramazan ayı ve kandil geceleri çocukların en çok eğlendikleri zamanlardır. Çocuklar bu gecelerde ateş yakarak üstünden atlar, yerel dilde “şivlilik” olarak adlandırılan kandillerini yakarak eğlenirler. Kandil gecelerinde caddeler ve sokaklar geç saatlere kadar çok canlıdır.

Konya'nın dini ve kültürel değerlerini canlı olarak yaşatanların başında kadınlar gelmektedir. Konya kadınlarının kendi aralarındaki ilişkileri daha çok dini motiflidir. Komşuluk ilişkilerinin çoğu ve oturmaların büyük bölümü “dini sohbet” kalıbındadır. Kadınlara ait özel merasimlerde “ilahi söyleme” bir sektör haline gelmiş ve binlerce kadın bu sektörde rol alarak kendine bir sosyal statü sağlamaktadır.

Konya tarihi ve kültürel değerlerini anlamada önemli bir ölçüt ise Konya gençliğidir. Konya gençliği Konya kültürünün bugünü anlamlandırmada önemli katkılar sağlamaktadır. Hem küresel hem de yerel kültürün önemli ve ortak bir taşıyıcısı olan Konya gençleri, küreselleşme sürecindeki Konya'nın geldiği aşamayı en iyi şekilde temsil etmektedirler. Konya gençliği giyimi, konuşma şekli, eğlencesi, aile içi ilişkisi ve davranış kalıbı ile hem küreseli hem de yereli bir arada yaşatmaktadır.

Konya gençliği profil olarak tek parçalı değildir. Konya gençliği oturduğu mahalleye, eğitim seviyesine, sosyal statüsüne ve çalışma koşullarına göre pozisyon almaktadır. Örneğin sanayi ve ticarete düşük ücretle çalışan ve küresel dünya ile fazla bağlantılı olmayan Konya gençleri konuşma şekllinden aile içi ilişkilerine ve giyimine kadar geleneksel Konyalı imajı vermektedir. Bu kısım gençlerin sayısı çok fazladır. Konya'nın ilçelerinden merkeze göçmüş ailelerin çocukları ile merkez Meram, Selçuklu ve özellikle Karatay ilçelerinde ikamet eden yerli ve düşük gelirli ailelerinin gençleri bu kategoride yer almaktadır. Bu kategorideki gençler geleneksel ilişkileri sıklıkla devam ettirmekte, mahallelerindeki din adamları ile irtibatlı olmakta ve belli başlı cami imamlarının geleneksel eğitimlerinin gönüllü muhatabı olmaktadır.

Buna karşılık merkez Selçuklu ve özellikle Meram ilçelerinde ikamet eden yüksek gelirli ailelere mensup gençler daha farklı davranış kalıpları sergilemektedirler. Genelde üniversitede okuyan, medyayı takip eden, bilgisayar internet ve sinema gibi küresel kültürün taşıyıcısı unsurlara muhatap olan bu gençler diğerlerinden farklı ilişki sistemleri geliştirmektedirler. Bu gençlerin konuşmaları geleneksel Konya şivesinden farklılık göstermektedir. Giyimleri hem küreselin hem de yerelin izlerini taşımaktadır. Bu gençlerin dini geleneklerine bağlılıkları ise ötekilerle aynıdır. Bu gençlerde zihni ve fikri anlamda bir farklılaşma ve kayma görülmemektedir. Örneğin saç modeli ve kot elbisesi son moda tasarımlarına uygun olan gençlerin çoğunu üzerindeki ile birlikte Cuma namazlarında, Ramazam teravihlerinde ve dini cemaatlerin faaliyetlerinde görmek mümkün. Gençlerin çoğu bu ritüelleri inanarak ve severek yerine getirmektedir.

Dolayısıyla eskiyi ve yeniyi, modern ve gelenekseli dolayısıyla küreseli ve yereli düşünce ve davranış düzeyinde bir arada yaşatabilmektedir. Fakat askerlik ve evlilik bu süreci geleneksele ve yerele doğru kaydırmaktadır. Evlenen ve aileye karışan kişi geleneksel ilişki kalıplarının içine girmektedir. Küresel etkilerden uzak olmayan Konya insanı aynı zamanda dünyasını şekillendiren kuvvetli adetlerin de etkisindedir. Asker ve hacı uğurlama törenleri, sünnet, nişan ve evlenme törenleri; hastalık, doğum ve ölüm törenleri Konya'da yaşayan bireyleri kuvvetli bir şekilde geleneksel kalıplara doğru çekmektedir.

Konya gençliğinin değişimden etkilenme oranına bakarak küresel değerlerin yerel değerler üzerindeki etkisini görebilmek mümkündür. Küreselleşme sürecinde Konya

gençliği önemli bir değişim yaşamaktadır. Geleneksel Konya gençliğinin tutum ve davranışları ile günümüz gençliğinin tutum ve davranışları arasında önemli farklar vardır. Eski gençlerin senli-benli ifadelerle konuşmadıkları ve büyüklerin bulunduğu evde başköşede oturamadıkları bilinmektedir.

Yüksek sesle babalarının duyacağı şekilde şarkı söyleyemeyen ve onların yanında traş olamayan genç erkekler bugün babalarının yanında hem küpe takabilmekte hem de “top sakal” bırakabilmektedir. Dindar bir babanın oğlu olan ve kulağındaki küpesi ile dikkat çeken Konya Selçuklu Anadolu Ticaret Lisesi öğrencisi Hasan Can Güven, “Dindar bir babanın oğlu olarak nasıl rahat küpe takabildiği” ile ilgili sorumuza, “Beş yıl önce buna cesaret edemezdim ama şimdi kendimi daha rahat hissediyorum. Örneğin benim rahatlığım abimde yok. Aramızda on yaş var. O benim gibi rahat davranamıyor” şeklinde cevap vermişti.

Konya gençlerinin eski dönemlerde en büyük eğlencesi, akranların oluşturdukları arkadaş toplantılarında (barana) saz çalıp türkü söylemektir. Ermenek asıllı kömür işletmecisi işadamı Hurşit Akpınar yıllar öncesinde gençlerin bu tür eğlenceler tertip ettiklerini ve saz çalıp türkü söylediklerini dile getiriyor. Bugüne gelindiğinde ise gençlerin eğlence öncelikleri değişmiştir. Müzik zevkleri çoğunlukla değişime uğramıştır.

Konya üzerine araştırmaları olan Sefa Odabaşı'na göre yirminci yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren Konyalı genç portresi değişime uğramıştı (Akt. Meriç ve diğ., 2006a:43). Bu çerçevede geleneksel eğlence kültüründen farklı eğlence kültürüne, geleneksel eğlence anlayışından modern tarz bireysel bir hayata, geleneksel kıyafetlerden modern tarz bir giyim kuşama geçişler yaşanmıştır. Bu geçişler gözle görülür olduğu halde keskin değildir. Örneğin müzik zevkindeki değişime baktığımızda geleneksel müzik özellikle dini müzik Konya gençliği üzerindeki etkisini devam ettirmektedir. Konya'nın mahalli radyo ve televizyonlarında ağırlıklı müzik dini müziktir. İlahi ve ney, Konya'da büyük bir sektördür.

Küreselleşme sürecinin etkisinde olan genç nesiller pop türü batı müziklerine gösterdiği büyük ilgiyi geleneksel müziğe de gösterebilmektedirler. Dernek ve vakıf gibi dini organizasyonların mensupları dini müziği ön plana çıkarırken bunların herhangi birisine

mensup olmayan gençler ise diğer tür müziklere ilgi gösterebilmektedirler. Bireysel düzeyde her iki müziği bir arada dinleme de söz konusu olabiliyor.

Küreselleşmenin etkisi eski kuşaklara nisbetle yeni kuşaklar üzerinde daha çok egemendir. Gençler üzerindeki etkisi hem düşünsel düzeyde hem de şekil ve sembol düzeyindedir.

Küreselleşme sürecindeki Konya gençleri tüketim kültürlerinde geleneksel yapıyı korumaktadırlar. Örneğin Konya'nın merkez Zafer bölgesinin en işlek caddesinde açılan McDonald, Konya dışından gelen üniversite öğrencilerinin dışında yerli genç müşteri bulamamaktadır. Buna karşılık Konya'nın hemen her bölgesinde açılan binlerce "etli ekme" mekanları daha çok rağbet görmektedir.

Postmodern tüketim kültürü Konya'da var olmakla beraber çok egemen olmamıştır. Giyimde markayı takip etmenin düzeyi çok yüksek değildir. Konyalı halk geleneksel giyimi tercih etmektedir. Gençlerin giyimde markayı takip etmeleri gözle görülür şekilde hissedilmektedir. Kule Site'deki alışveriş merkezlerine gidildiğinde genç kuşaktaki moda takibi rahatlıkla görülebilir. Üst gelir gruplarına mensup oldukları belli olan ailelerin de modağa bağılı olarak yaptıkları alışverişler göze çarpmaktadır. Fakat büyük kitlenin geleneksel tarzı değişmemiştir.

Dini giyimin ön planda olduğu moda akımı ise kendi içinde farklı bir süreç takip etmektedir. Konya'nın üst gelir sahibi dindar ailelerin kız çocukları genelde dini modayı takip etmektedirler. Bu anlamda Tekbir giyim ve Altınoluk eşarp ilk dikkat çeken mekânlardır. Yüksek gelire sahip ailelerin kız çocukları bu ve buna benzer yerlere rağbet etmektedirler. Modayı takip eden bu tarz dini giyim mekânları küresel moda tasarımlarının etkisinden çok uzak değildir. Fakat hitap edilen kitle Konya'nın ağırlıklı kitlesi olmadığı için etkisi de bu kitle eli sınırlı kalmaktadır.

Günümüzde yaşanan küreselleşme süreci Türk toplumunun yaşam standartlarında ve bakış açılarında belli farklılıkları meydana getirmiştir. Fakat toplum bu değişikliklere zorlanmadan adapte olmuştur. Çünkü toplumun tarihi hafızası sürece olumlu yönde katkılar sağlamıştır. Küreselleşme,/yerelleşme, din/modernite bağlamında yaşanan süreçlerin farklı yansımaları Konya'da da yaşanmıştır.

Avrupa'nın taklidi ya da Avrupalılaşıma, Tanzimat sonrası süreçte Osmanlı toplum yapısında ve hayat tarzında daha sonra da Cumhuriyet Türkiye'sinde birçok yapısal değişimlere neden olmuştur (Meriç ve diğ., 2006a:34). Bu değişim toplumsal yapının tarihi-toplumsal sürekliliğinde problemlere neden olmuş geleceğin şekillenmesini olumsuz etkilemiştir. Avrupalı gibi görünmek ya da batılılaşmak adına başlayan toplumsal değişme Avrupalı olamayan ama kendileri de olma şansını kaybeden bir toplum hayatına dönmeye başlamıştır. Yöneticilerin genel kabulüyle başlayan bu değişim, toplumdaki muhtemel yansımaları düşünülmeden gerçekleştirilmiş ve bu durum toplumu büyük bir tehlikeye sürüklemiştir.

Sonuç olarak toplum besleneceği köklerden uzaklaşırken toplumun kültürü hayat tarzı ve geleceği açısından da sert bir kırılmaya neden olmuştur. Bu değişim dolaylı olarak Konya'nın da hayat tarzını etkilemiştir. Ama köklü bir geçmişe sahip Konya'nın bu tarihi kırılmalar karşısında daha dirençli olduğunu gözlemlenmiştir. Konyalı bir genç hem Hollywood yapımı son sinema filmini izleyebiliyor hem de kandil gecesinde ateş yakarak üzerinden atlayabiliyor ve bu iki eğlenceyi bir arada yaşatabiliyor. En son moda elbiseyi giyen Konya genci düğünlerdeki "kına gecesi" ne veya "çetnevir" e de katılarak yerel zevklerini yaşamaya devam edebilmektedir. Yani küreselleşme sürecindeki Konya gündelik yaşamında herhangi bir çatışma yaşamamaktadır. Küreselleşmeye ait birçok şey dini bir biçime büründürülerek toplumun inanç, yaşam ve değerleri ile barışık hale getirilmektedir.

Bununla birlikte küreselleşmenin toplumun inanç ve değerlerine ait bir zıt bir tutumu ile karşılaşılırsa Konya'da takınılan tavır hemen değişmektedir. En azından bir "dayatma" hissedildiği anda her düzeyde tutumlar değişmektedir. Bu eskiden beri toplumumuzda dayatmaya karşı verilen bir tepki türüdür.

Küreselleşme sürecindeki Konya'nın küresel ve yerel değerleri bir arada yaşatmasını mümkün kılan bir özelliği güçlü bir "sivil toplum kültürü"ne sahip olmasıdır. Konya, sivil toplum kuruluşlarının kolayca örgütlenmesini mümkün kılan bir sivil toplum kültürüne sahiptir. Sivil toplum kuruluşları kitlelerin davranış kalıplarını etkiler ve ortak değerler oluşturur. Bu gerçeği Konya'da gözlemlenmek mümkündür.

Güveni sağlayan önemli toplumsal sermaye, güçlü bir sivil kültürdür. Konya güçlü bir sivil topluma sahiptir. Sivil toplumun varlığı sadece sivil toplum kuruluşlarının sayısı

ile ifade edilemez. Fakat Konya’da sivil toplum teşekküllerinin standardına uygun yüzlerce kuruluş faaliyet gösteriyor. Bu sayı fazlalığı bile başlı başına Türkiye’nin diğer şehirlerine nisbetle yüksek bir sivil toplum oranına işaret eder (Aktay, 2005:60).

Bünyesinde yüzlerce sivil toplum kuruluşunu barındıran Konya Sivil Toplum Platformu bunun en iyi örneğidir. Platform Başkanı ile 05.05.2011 tarihinde yaptığımız görüşmede bu durumu gözlemledik. Platform Başkanı Latif Selvi bize Konya’nın değerleri, inançları, kültürü ve geleneği ile bunların küreselleşme sürecinde yaşadığı değişim hakkında bilgiler verdi. Selvi, küreselleşme sürecinde yaşanan değişimin sancısız geçmesi için Konya Sivil Toplum Kuruluşlarının birçok faaliyet yaptığını anlattı.

Platform Başkanı Latif Selvi, Konya’nın geleneksel kültürü küreselleşmeyi bir arada yaşattığını ve bu iki durum arasında bir çatışmanın olmadığını ifade etmektedir. Selvi’ye göre, “Konya geçmişten bugüne kendi simgesel kültürünü yaşatmaya devam etmektedir. Konya değerleri ile barışık yaşayan bir şehirdir. Bu barışın devam etmesinde sivil toplum kuruluşlarının büyük katkıları olmuştur”.

Özellikle ekonomik, toplumsal ve dini boyutlara dikkat çeken Selvi, Konya’nın ‘komşusu aç iken kendisi tok yatan bizden değildir’ Hadis’ini en canlı şekilde yaşayan ve yaşatan bir şehir olduğunu dile getirmektedir. Konya’nın en büyük değerinin din olduğunu ve dinin emri gereği imkânları olanların mağdur olanları gördüklerini ifade eden Selvi bu duruma örnek olarak aş evlerini vermektedir. Selvi, Konya aşevlerinin üç öğün yemek verdiğini ve sivil toplum kuruluşlarının gönüllü olarak mağdur olanların imdadına koştuklarını ifade etmektedir.

Geleneksel kültürü sonraki nesillere aktarmayı kendilerinin misyonu olarak gördüklerini dile getiren Selvi, kültürel, tarihi, dini ve milli geleneklerin yalnız örgün eğitim yolu ile aktarılmadığını söylemektedir. Selvi Konya’da örgün eğitimin ötesinde, yaşayan ve canlı bir geleneksel yapının mevcut olduğunu ifade etmektedir. Latif Selvi’ye göre Konya sivil toplum kuruluşları bu canlı kültürün yaşatılmasında önemli katkılar sağlamaktadır.

Platform Başkanı Selvi, toplumda dayanışma bilincini açık tutmaya gayret ettiklerini söylemektedir. ‘Mü’min, mü’min için bir evin tuğlaları gibidir’ mealindeki Hadis’in kendileri için ölçü olduğunu ifade eden Selvi, “Derneklerimizin, vakıflarımızın ve

kuruluşlarımızın müntesipleri ve yandaşları bu paydaşmaya katılmaktadırlar. Hiç kimse dışarıda kalmamaktadır. Geçmişten bugüne Konya bireyseliği toplumsal olanla dengelemiştir” şeklinde konuşmaktadır. Selvi, böylece kitlesel dengeyi muhafaza ettiklerine dikkat çekmektedir.

Ekonomik anlamdaki dayanışmanın bir başka örneğini veren Selvi, bireysel ihtiyaç sahiplerinin kendileri için öncelikli olduğunu fakat ihmal etmedikleri diğer bir kesimin ise ticaret sahipleri olduğunu anlatmaktadır. Konya sivil toplum kuruluşları ticaret sahiplerinin ödeme kolaylıkları için gerekli tedbirler almaktadırlar. Konya özelindeki bu çalışma ‘karz-ı hasen’den öteye bir durum olarak bilinmektedir. Bu faaliyetle ticaret mensuplarının kredi çekmekten ziyade yardımlaşma ile ayakta durmaları hedeflenmektedir. Sivil Toplum Platformu bu durumu kurumsallaştırarak ‘yardım sandıkları’ oluşturmuş durumdadır.

Konya’nın modern ve küresel dünyaya kendi değerlerini taşıdığını ve kendi değerlerini yaşayarak dünyaya örnek olduğunu ifade eden Latif Selvi, “Konya Mevlâna şehridir. Mevlana barış insanıdır. İslamın barış ve kardeşliğini Mevlâna üzerinden dünyaya tanıtmaya hedefindeyiz. Konya Sivil Toplum Kuruluşları yaptığı platform, konferans ve seminerlerle bu çalışmalarını hem Türkiye hem de dünya kamuoyu ile paylaşmaktadır. “ şeklinde konuşmaktadır.

5.3.Konya’nın Kimliğini Oluşturan Mekân Değerleri

“Mekân kavramı felsefenin, metafiziğin olduğu kadar, kent sosyolojisinin de konusu olmuştur. Kent sosyolojisinde mekân, sosyal ilişkiler tarafından kurulan bir sosyal mekân, sosyal yer niteliği taşır. Bu bakımdan mekân anlam yüklü bir yerdir” (Meriç ve diğ., 2006b:25). Mekân bize kimliğimizi verir, bizler mekânlar bazında farklı tecrübeler oluşturarak mekân tahayüllerimizce kurgulanmış farklı toplumsallıklar üretiriz. Bu bağlamda şehirler ve evler, bir toplumun kimliğinin mekâna bürünmesidir. Anadolu Müslüman yaşayışının ve yerleşim kültürünün önemli örnekleri kendini şehir ve ev mekânlarında gösterir.

Ev kelimesi Türkçe’de barınak, çadır, yurt, geceleme, yuva kurmak anlamında kullanılmaktadır. “Ev en yalın hali ile bir yuvadır; çoğunlukla insanın ailesiyle birlikte

huzur ve sükun içinde yaşadığı, yeni nesiller edindiği, yeni nesilleri eğittiği ve topluma dâhil ettiği bir ana mekândır” (Alver, 2007a:70).

Bir barınak olan ev insanı olumsuz dış faktörlere karşı korur. Turgut Cansever’in ifadesi ile “evi sadece barınma ile eş tutmak büyük yanlışlıktır” (Akt.Alver, 2007a:72). Çünkü ev, toplumun insan münasebetlerini düzenleyen en önemli ögesi olup bütün çağlarda bu fonksiyonunu yerine getirmiştir.

İslam mimarisinde şehir ve ev modeli, sade bir yaşamın sürdürüldüğü mekânlar ve binalardır. Sokaklar ve caddeler bu yaşam sadeliğinin yansıdığı yerlerdir. Ev içi yapılanma şekilleri ve o yapılanmadaki ilişki şekilleri toplumun inanç, değer ve ilişki biçimlerini yansıtır.

“Ev insanın dünyadaki yer tutuşudur diyebiliriz. Ev en basit düzeyde işlevsel bir yapı ile insanın doğal koşullarda kendini korumaya aldığı, güvenli bir alan oluşturduğu yerdir. Ama evin bunun ötesinde anlamları da vardır” (Meriç ve diğ., 2006c:19).

“Ev çoğunlukla hayat tarzı, değerler dünyası, kültürel yapı gibi kavramların tartışılmasını, en azından ev ile bağlarının belirlenmesini zorunlu kılmaktadır” (Alver, 2007a:75). Ev sadece bir ihtiyaç karşılamaya dönük bir araç değil belli ilişkilerin, belli bir toplumsal yapılaşmanın aracı ve göstergesi durumundadır.

Yirminci yüzyılın ortaları ile bugünün Konya’sını ev, mekân ve küreselleşme bağlamında karşılaştıran Konya Eski Büyükşehir Belediye Başkanı Mustafa Özkafa, eski dönemde Konya’da altyapı ve ulaşım hizmetlerinin günümüze göre daha geride olduğunu fakat bugün bu alanlarda yakaladığımız gelişmelerin birçok şeyimizi beraberinde götürdüğünü şöyle dile getirmektedir: “Keşke, komşuluk ilişkilerimizi o günlerdeki şekliyle koruyabilseydik. Keşke, sofralarımızda o üzüm bağlarından devşirdiğimiz bereket daimi olsaydı. Tek katlı, iki katlı, tahtaboşlu, düz damlı Selçuklu evlerinde komşular, akrabalar birbirleriyle daha sıcak şekilde kaynaşırlardı” (Turgut, 2003:5).

Türkiye’de olduğu gibi Konya’da da tarihsel süreçte farklı ev tipleri inşa edilmiştir. “Tarihsel süreç içerisinde Konya evleri, mekânsal kurgudan, yapım teknolojisine kullanımdan içerisindeki ekipmana kadar pek çok fiziki değişim geçirmiştir” (Alver, 2007a:146). Konya’da ev yapıları tüm Türkiye’de olduğu gibi, geleneksel sistem ve

modellerin dışına çıkmış, hızla apartman modeline doğru evrilmiştir. Yatay kentleşmeye en müsait kentlerden biri olan Konya’da çok katlı apartmanlar kentin merkezi yerlerinde dikkat çekmektedir.

“Bugün insanların beton apartmanlar içinde, üst üste kafeslenmiş bir halde yaşadığını, refah seviyesinin arttığını fakat eski günlerin bereketinin kalmadığını” belirten eski Belediye Başkanı Mustafa Özkafa, “Konya’daki sosyo-kültürel değişimin medeniyetimizden ve şehir kültürümüzden çok şeyi alıp götürdüğünü” dile getirir. “Sofralarda, teravihlerde, camilerde, yolda, çarşıda, insanlar daha fazla kaynaşır, kırgınlıklar giderilir, çıkar ilişkilerine dayanan münasebetler bertaraf edilir, sevginin kardeşliğin, birlik ve beraberliğin hâkim olduğu bir ortam kurulurdu. Konya’da sevgiye, dostluğa, kardeşliğe endekslenmiş bir hayat vardı” (Turgut, 2003:5).

Tarihsel sürece baktığımızda farklı din ve inanç yapılarına göre kentlerin farklı kimliklere ve kültür yapılarına büründüğünü görüyoruz. Mesela İslam kültür ve medeniyetinin izlerini taşıyan şehirlerde cami, medrese vb. yapılanmalar karşımıza çıkar. Şehirlerin mimari özellikleri ve inancın etkilediği kültürel yapıya göre ilişki biçimleri ortaya çıkar.

Gannam (2007:180-181) Müslümanların önemli kentlerinin başında gelen Kahire’de bir mahalle’de küreselleşme üzerine araştırma yaparken caminin farklı bir mekân olarak merkezi önemini vurgular ve caminin bir topluluğun parçası olma, cemaate bağlı olma duyguları ile birleştiğini ifade eder. Sosyal tarihçiler tarafından kent kuramları içinde “İslami Kent” modeli geliştirilmiştir.

“Ortadoğu’daki kentleri geleneksel İslam kenti olarak ele alan bu kuramlar, kentin dinsel işlevinin mekânsal yapıyı belirlediği ve caminin kültürel, eğitimsel, dinsel işlevleri dolayısıyla, kenti belirleyen en önemli öge olduğu ileri sürülmektedir” (Aslanoğlu, 2000a:46).

Çağdaş ve küresel metropolün toplumsal hayatında İslam dininin dile getiriliş biçimi ve bu dile getirilişin insanların birbirleriyle ilişkilerini etkilediği (Öncü ve Weyland, 2007:34) görüşü, Konya ve küreselleşme özelinde test edilebilir. Konya Müslüman halkının küreselleşmeye uyum sağlama sürecini anlamak için halkın ve küresel dünya ile iletişimi sağlayan eşrafın “küresel olan ile” ilişki tarzını bilmek gerekmektedir.

Konya bu anlamda kendine özgü şehir yapısı, benlik düzeyi, bağlılıkları, tutumları, renkleri ve şekilleri ile küreselleşme sürecine girmiştir.

Camiler, dini mekânlar, sembolik mimari (Selçuklu) ve mezarlıklar Konya'nın bu özgünlüğünün önemli örneklerindedir. Türbe, islami motiflerle süslenmiş müze vb. mekânlar da Konya'nın tarihsel ve dini özüne bağlılık ve kendini ifade ediş biçiminin izlerini taşır. Konya bu yönü ile belirgin İslami özelliklere sahiptir. Mevlana türbesi, Üçler Mezarlığı ve Musalla mezarlıkları bu anlamda sembolleşmiş dini mekânlardır. Konya'nın büyük evliyalarının da bu mekânlarda metfun olması günün hemen her saatinde insanları bu mekânlara çekmektedir.

İslami şehir ve Türkiye bağlamında bir değerlendirme ise Yusuf Kaplan'a aittir. İstanbul'un yeni tip şehirleşmelerinden olan "Başakşehir" ile İslami şehir arasında bir bağ kuran Yusuf Kaplan şunları kaydeder: "İslâmî kesimler, Başakşehir türü kentleşme biçimleriyle modernliği dönüştürüyorlar mı, yoksa modernlik tarafından dönüştürülüyorlar mı? Vakti kuşanamadığımız sürece, vaktin bizi nasıl da fenâ hâlde kuşattığına ve her şeyimizi "kuşa çevirdiğine" tanık oldum Başakşehir'de" (Kaplan, <http://yenisafak.com.tr:2011>).

Sosyoloji mekân kavramını çok yönlü bir şekilde ele alarak mekân ile toplumsal ilişkiler arasında bir bağ kurar. Sosyolojide toplum aynı zamanda bir mekânsal organizasyon olarak görülür.

"Mekân kavramı, toplumsal ilişkilerin kavranması açısından merkezi bir öneme sahip olmasından ötürü sürekli tartışmaların odağında yer almış, bu manâda çok değişik betimlemelerin ve algıların ortaya çıkmasına yol açmıştır" (Alver, 2007a:25). "Geçmişte mekân ve onun içindeki nesnelere insanı kendine dâhil ediyor ve onun hayal kurmasının imkanı oluyordu. Hatta insan mekânın ruhu haline geliyordu. Bu ruh geçmişte sanatı, edebiyatı besleyen ve onu belirleyen bir olgu oldu" (Meriç ve diğ., 2006c, 19). Her mekânı başka bir mekândan ayıran kendine özgü özellikleri mevcuttur. İnsan, bulunduğu mekâna inançlarını, fikirlerini ve ruhundaki kimliği aksettirir.

"Müslüman şehrin merkezinde câmi vardır: Cami, toplaşılan yer değil, buluşulan yerdir. Bir kozmik merkezi vardır Müslüman şehrin. Bu merkez, en yüce kaynakla kurulan

irtibatın, şehrin ve insanların her ânlarına, bütün zamanlarına ruh üfleyen ulvî bir estetiğe sahiptir”(Kaplan, <http://yenisafak.com.tr>:2011).

İslam tarihinde ve Osmanlı’da şehirler ve mekânlar bir idari birim olmakla beraber, aynı zamanda toplumun kolektif kimliğini aksettiren birimdir. İslami şehirler “biz” kavramının ön planda olduğu, kardeşliğin, diğer gamlığın ve ahlâkın her çeşidinin canlı olduğu mekânlardır. Osmanlı şehirlerinde ve mahallelerinde derin bir ahlâki içselleştirilmişlik hâkimdir (Meriç ve diğ., 2006c:23). Ahlâki olarak insanlar herkese karşı sorumludur.

Bir yaklaşıma göre; küresel seküler kent monolojiktir, Müslüman şehirler ise diyalojiktir. Modern kent sadece size konuşur hâlbuki Müslüman şehirde insan şehirle konuşur. Müslüman şehir, monolojik değil, diyalojiktir, nesneleştirici değil özneleştiricidir. Bu gerçeği gören çağımızın düşünürlerinden Deleuze durumu şöyle formüle etmiştir: “Modern kent, garnizon’u andırır: Müslüman şehirse, galaksi’yi; yani şehirler ağını andırır” (Akt. Kaplan, <http://yenisafak.com.tr> 2011).

Peygamber efendimiz (sav), kendisini "ilmin şehri" diye tarif etmişti. Yani, âlemin özü ve özetidir. Bu anlamda Müslüman şehir de, Müslüman insan da âlemin özetidir. Yaratılışın, varoluşun ve hakikatin bütün rahmet, merhamet, nezâket, nefâset, sevgi, muhabbet, ulvî aşk, aşkınlık, ahlâk ve estetik şifreleri yalnızca Müslüman şahıs'ta değil, Müslüman şehir'de de tecellî eder (Kaplan, <http://yenisafak.com.tr>:2011).

Modernlik yıkıcı yenileme ile istikrarı bozunca, bundan en büyük darbeyi insan ilişkileri aldı. Modernlik, insanı evsizleştirip mekânsızlaştırmakta, ıssızlaştırmakta, parçalayıcı akıntısı ile aileyi ve cemaati yok etmekte. Gelişmiş sanayi toplumlarının hemen hepsinde karşımıza bu manzara çıkmaktadır. Geçmişle günümüz arasındaki derin ayrılığın kaynağında bu soğuma vardır. Günümüz kentleri bu derin ayrılığı çoğaltmaktadır (Meriç ve diğ., 2006c:25-26).

Denilebilir ki, modernlik kendini geleneğin reddi üzerinde konumlandırdı ama kendisi her zaman bir gelenek olarak var oldu. Modernliği kendi içsel dinamikleri ile tamamlayamayan toplumlarda kesintiler yolu ile ithal edilen kültürel unsurlar yerel unsurlar ile çatışmalar yaşadı. Küreselleşme süreci de modernitenin devamı olarak benzer patolojik durumu üretmektedir.

Bu bağlamda Konya'nın küreselleşme sürecinde bu "patolojik" veya "anomik" durumun yaşanmadığı söylenebilir. Konya küresel ile yereli bir arada yaşatan bir şehir özelliği taşımaktadır Konya modernite ve küreselleşme ile birlikte geleneği yaşatan muhafazakâr bir şehir özelliği göstermektedir. Bu muhafazakârlık aslında geleneğin, modernlik içinde kendine bir yol bularak modernliğin etkilerini gelenek lehine yumuşatmayı amaçlayan bir düşünce tarzıdır.

"Konya'da yapılan sosyal doku araştırmaları Konya'luların köksüzleştirici küresel etkilerden ve değişimden pek etkilenmedikleri ve toplumsal hayatın getirdiği yüzeysel derinsizlikliğe karşı, derin bir kültürel kimlikle yanıt vermekte olduklarını ortaya koyuyor" (Meriç ve diğ., 2005:18). Konya'nın muhafazakârlığı sonuçta bir İslami muhafazakârlıktır. Çünkü Konya bir Müslüman kentidir. Mimarisi, şehir planı, mekâna şekil veren ilişkiler biçimi ve içinde yaşayan değerleri ile Konya bir Müslüman kentidir.

"Konya'da var olduğundan bahsettiğimiz derin toplumsal yardımlaşma ve dayanışma ağları, başkalarının derdiyle dertlenmek, komşusu açken tok yatmamaya dair İslami bir duyarlılığın güçlü bir biçimde üretilmiş olduğunun altı çizilebilir" (Aktay, 2005:57).

Konya'nın İslami kentsel mimarisine, kentte yaşayan insanların ilişki biçimlerine, doğan çocuklara verilen isimlere ve belediyelerin açtıkları cadde, sokak, park ve mahalle isimlerine bakıldığında kimliği hakkında bilgi sahibi olunur. Küçük esnafın işyeri isimleri ve firmaların şirketlerine verdikleri isimlere bakıldığında sembolik düzeyde bile "İslam kültürü" nün Konya'da çok işlevsel olduğu ortaya çıkar. Halkın giyim şekli, konuşma tarzı, karşılıklı iletişim şekilleri ve hatta vücut dili bile Konya'da İslami kimliği belirgin kılmaktadır. Örneğin ezan okunduğunda yerli halk belirgin bir saygı pozisyonu almaktadır. Bu durum halkın dini hassasiyetlerini gösteren bir davranış biçimidir.

5.4.Konya Kültürünü Oluşturan Tarihi Değerlerin Günümüzdeki Tezahürleri

5.4.1.Küreselleşme Ve Konya Hayat Tarzı

Konya uzun toplumsal ve tarihi tecrübelerin yaşandığı bir şehirdir. Konya'nın toplumsal hafızasında Orta Asya Türklerinin hayat tarzından Selçuklu ve Osmanlı hayat tarzına kadar birçok kültürün kodları mevcuttur. Küreselleşme bu mevcut kodların bir kısmını değiştirmiş ve hayat tarzını kısmen etkilemiştir. Din, kültür ve tarihten gelen bir kısım

gelenekler küreselleşme süreci ile birlikte değişmiştir. Kültürün maddi kısmı büyük değişim yaşamış, manevi, sanatsal ve dini anlamdaki kültürel kodlar kendini muhafaza ederek yaşamaya devam etmiştir. Dini ritüeller, inanca ait bağlılıklar, itikadî anlamdaki kutsallar Selçuklu ve Osmanlı geleneği ile benzerliğini koruyarak devam etmektedir. Dini ibadetler, aile içi davranış biçimleri ve kadın erkek ilişkileri Selçuklu ve Osmanlıdaki şekli ile varlığını korumaya devam etmiştir.

Evlenme, sünnet ve nişan düğünleri de geleneksel şekilde devam etmektedir. Düğün salonları yerine genelde ‘ düğün pilavı dökme’ tarzı devam etmektedir. Kız isteme yöntemi, akrabalık ilişkileri geleneksel tarzı ile devam etmektedir. Bu ilişkilerin tamamı İslami usullere göre yürütülmektedir. Kısa bir süre Konya’da ikamet eden ve kısmen halkın içine karışan herkes gözlemleri ile Konya halkının büyük oranda kendi geleneklerini yaşattığını ve küresel kültüre çok yakın olmayı istemediğini görecektir.

Bu yönde yapılan bir alan araştırmasında Konya halkının gelenekler ve ibadetler ile ilgili tutumları bu duruma örnek olmaktadır: Konyalı bireylerin ramazan ayında oruç tutma oranları yüzde 99, her gün namaz kılma oranı yüzde 51, bayram namazına gitme oranı yüzde 94, düzenli olarak Cuma namazına gitme oranı ise yüzde 82’dir (Meriç ve diğ., 2006a:103).

Buna benzer bir örnek ise Konya’daki alkol kullanımı ve satış yerlerinin sayısı ile ilgilidir. Konya şehir merkezinde alkol satış noktaları alkol kullanma oranına paralel olarak çok düşüktür. “Konya bin kişi başına düşen kapalı alkollü içki satıcısı sayısı yönünden iller bazında 64. sırada, bin kişi başına düşen açık alkollü içki satıcısı sayısı yönünden ise 48. sıradadır” (<http://wownturkey.com/forum/viewtopic.php?t=103140>, 2011). Bunun sebebi geleneksel mahalli tutumlardır. Kumar, toto ve loto gibi şans oyunlarının oynanma sıklığı da Konya’da düşüktür. Bu bağlamda Konya’da sinema ve tiyatroya gitme oranları çok fazla değildir.

Buna karşılık Ramazan şenlikleri çerçevesinde Konya Büyükşehir Belediyesi’nin ev sahipliğini yaptığı ilahi ağırlıklı konserler büyük rağbet görmektedir. Anadolu Gençlik Derneği’nin uluslar arası düzeyde tertip ettiği ve dünyada en güzel kur’an okuyanların davet edildiği “Kur’an okuma ziyafetleri” kapalı spor salonlarını doldurmaktadır. Yine Risale-i Nur Enstitüsü’nün ve Hayrat Vakfı’nın 2011 yılı içinde Mevlana Kültür merkezinde tertip ettikleri ulusal düzeydeki dini faaliyetler Konya halkı tarafından

büyük bir rağbetle karşılanmıştır. Bu anlamda her dini faaliyet üst düzeyde bir karşılık bulmaktadır.

Benzer bir örneği Konya kadını özelinde vermek mümkün. Konya kadını genelde mahremiyet kültürü ile yetişmektedir. Günlük hayatta kadın erkek ilişkileri bu mahremiyete göre şekillenmektedir. Buna rağmen Konya tarihinde olduğu gibi bu gün de kadın her zaman eve bağımlı olmamıştır. Çoğu zaman ev işlerini yürüten kadın, aynı zamanda ev için bir şeyler üretendir. Konya merkezinde “kadınlar pazarı” ismi ile bilinen pazaryerinde genelde kadınlar pazarcılık yapmaktadır. Önceki kuşaklardan devredilen bu gelenek hala canlı bir şekilde devam etmektedir.

Küreselleşme süreci toplumsal hayatı yeniden şekillendirirken Konya kadınına da doğrudan veya dolaylı olarak etkilemiştir. Örneğin kadınlar pazarında geleneksel rollerini devam ettiren kadınların çocukları küresel dünya ile eklemlenmiş haldedir. Bu anlamda küresel ve yerel ilişkiler Konya’da aynı mekânda ve bir arada yürüyebilmektedir. Kız çocukları üniversitede okuyan ve küresel şirketlerde çalışan bu kadınların erkek çocukları internet cafe işletebilmekte, yayıncılık yapabilmekte ve uluslar arası ticari şirketlerde çalışabilmektedir.

Dolayısıyla romantik duygular ve nostaljik kaygılarla yapılan “iyimserlik” vurguları (Meriç ve diğ., 2006a:40-41) reel anlamda kısmen zeminini kaybetmiş olabilir. Konya’da muhafazakârlık, gelenekçilik ve hatta Konya milliyetçiliği sosyal hayatta ne kadar karşılığını bulmuşsa küresel dünyanın kabulleri ve maddi sembolleri de aynı oranda karşılık bulmuştur. Yani Konya’nın kültür ve inancına sahip çıkan yüzü ne kadar dışa kapalı ise küreselin uyumlu unsurlarına sahiplenen yüzü de o kadar dışa açıktır.

Konya halkının tarihten devraldığı inançlarına sahip çıktığını gösteren başka örnekler de mevcuttur. Örneğin medrese şehri olan Konya’nın ilim geleneği kitap okuma alışkanlığı ile devam etmektedir. Kitap okuma Konya’da ortanın üstünde iyi bir düzeyde seyretmektedir. Konya’da okunan kitapların çoğu dini ağırlıklıdır. Akademik ve popüler kitapların dışında satılan kitapların büyük bir yüzdesi dini ağırlıklıdır. En çok kitap dini kitapçılarda satılmaktadır. Enes, NT ve Kitap Dünyası bunların başında gelmektedir.

Öte yandan küreselleşme sonrası ortaya çıkan toplumsal düzende muhafazakârlığın ve geleneğin ortadan kalktığını söylemek çok bilimsel olmamaktadır. Muhafazakârlık ve

gelenek statü değiştirerek varlıklarına devam ettirmekteler. Muhafazakârlığı ve geleneği her zaman küreselleşme ile çatışma içinde görmek doğru değildir. Küreselleşme, geleneğin dengesini bozduğu halde geleneğin etkisi toplumda güçlü bir şekilde var olmaya devam etmektedir.

Bu süreçte Konya'nın geleneksel ve muhafazakâr değerlerinin sürdürülmesinde fikri yönde Mevlana figürü etkili olduğu gibi, hayat algısını şekillendiren sembolik kültürel değerler ve sanatlar da bu değerlerin sürdürülmesinde önemli katkılar sağlamıştır. Hat, tezhip, minyatür ve mest gibi sanat değerleri canlılığını korurken künekâri gibi önemli sanatsal gelenekler de bu güne kadar varlığını canlı bir şekilde devam ettirdi.

Türkiye'de ve dünyada künekâri sanatının canlı olduğu tek yer Konya'dır. Künekâri, delik zıvana ile örülen geometrik iskeletin içine kinişle tutkalsız ve çivisiz bir şekilde tablaların kakılması sanatıdır. Geriye kalan oyma, sedef, bağa, fildişi gibi malzemelerin kakılması ve tabla üzerine yapılan oymalar ise yüzeysel süsleme sanatlarıdır. Künekâri sanatını İşlam dini ile bağlantılı kılan özelliği üzerindeki geometrik şekillerin Allah'ın doksan dokuz ismine veya Kur'an'da ismi geçen yirmi sekiz peygamber sayısına veya benzer sayılara denk getirmektir. Buna benzer dini semboller künekâride esastır.

Konya'da künekâri sanatını ayakta tutan önemli sanatkârlardan Mevlüt Çiller ve kalfası Ahmet Yılçay bu sanatı canlı bir şekilde yaşatmaya devam ediyorlar. Konya'nın inançlarına, geleneklerine ve değerlerine bağlı olan kültürel yönü Osmanlı ile birlikte tarihe karışan bu sanatın tekrar doğmasına ve yaşamasına kaynaklık etmiştir. Konya'da Selçuklu döneminden beri ayakta duran yedi yüz yıllık künekâri sanat eserleri mevcuttur.

Osmanlı Devletinin yıkılması ile birlikte tarihe karışan bu sanat, bir doğrama ustasının yanında kalfa olarak çalışan Mevlüt Çiller tarafından tekrar canlandırılmıştır. Çiller, 1950'li yıllarda Mevlana Müzesi'nin künekâri kapısının tamir ihtiyacından hareketle, önceki modeller üzerinde senelerce çalışarak bu sanatı 1980 yılında tekrar canlandırmıştır. 16.09.2011 tarihinde kendisi ile yaptığımız röportajda Çiller, Konya'nın manevi ve mütevazi bir şehir olduğunu bundan dolayı bu sanatı bünyesinde yaşattığını anlattı. Çiller'e göre bu sanatın İstanbul, İzmir veya Antalya yerine Konya'da canlanması buradaki dini ve sosyal atmosferin etkisi ilelerdir.

Japonya Tokyo Camiinden Almanya Berlin Şehitlik Camiine, Kudüs Mescid-i Aksa'nın yanan mimberinden Mevlana Müzesinin giriş kapılarına kadar birçok esere imza atan Mevlüt Çiller, şu anda İstanbul Ataşehir'de yapımına başlanan padişah camilerine benzer bir caminin bütün ahşap ve künde-kâ işlerini yapmaktadır.

Sanatın değerinin giderek daha iyi anlaşıldığını söyleyen Mevlüt Çiller, Konya'da pakpen, pimapen veya Amerikan panel kapıları ucuzluktan dolayı tercih edilmekle beraber ahşap ve sanat içerikli yapıları tercih edenlerin de sayısının giderek arttığını söylemektedir.

İnsanların inançları, değerleri, yerleşik alışkanlıkları ve kültürel davranışları onların hayat tarzlarını oluşturan genel öğelerdir. Küreselleşme, insanların hayat tarzlarına etki etmiş onları geleneksel kalıplarından çıkararak kendi etkisinde bir kalıba girmeye zorlamıştır. Küreselleşme ve onun kaynağı olan modernleşme kendini radikal bir değişim olarak empoze etti. Küreselleşme süreci ile birlikte yerel kültürel davranış kalıpları ve hayat tarzları zayıfladı. Bu bağlamda Konya da bu süreçten hissesini aldı. Fakat Konya'nın modernleşme ve küreselleşme sürecinde "kendine muhafazakâr ve geleneksel" bir yol açtığı bilinmektedir.

Küreselleşme gelenek sonrası bir toplumsal düzen ortaya çıkardı. Fakat geleneğin bütünüyle ortadan kalktığını söylemek mümkün değildir. Öte yandan küreselleşme gelenek her zaman çatışmak zorunda değildir. Bir arada yaşayan unsurları fazladır. Birçok toplumda moderliğin ve küreselliğin karşısına çıkan geleneksellik toplumsal düzenin sağlanmasında önemli rol oynadı. Bugün küreselleşmenin karşısında ortaya çıkan yerel oluşumlar toplumsal düzenin sağlanmasında önemli katkılar sağlamaktadır. Mikro milliyetçilik ve din gibi yerel tepkiler bu tür oluşumlardır.

Bu bağlamda Konya, küreselleşmenin olumsuz etkilerine karşı yerel dinamiklerin geleneksel, dini ve kısmen de muhafazakâr kimlikli milli tepkilerine sahne olmaktadır. Küreselleşmenin olumsuz etkilerine karşı bireylerin hayat tarzlarına yansıyan davranış kalıpları ve onlara sıkı sıkıya bağlılık, toplumsal düzeni sağlamaya dönük önemli katkılar sağlamaktadır.

Konya'nın şehirlilik tecrübesi, kültürel birikimi, dini kimliği ve diğer şehirlere kıyaslandığında incelikli, esnek ve dışarıdan gelen kültürel unsurları içeride eritme

tecrübesine sahip özelliği onu kendine özgü kalmaya devam ettirmektedir. Bu anlamda Konya, modern dünyayla, küreselleşmeyle ve küreselleşmenin gerisindeki aktörlere eşit güçte diyaloga girebilmektedir. Konya küreselleşme karşısında dışlayıcı, toptan reddedici ve toptan kabul edici olmamıştır.

Konya hayat tarzını anlamak için onun dini, ahlaki, kültürel ve zihniyet kalıpları ile gelenekselcilik olgusuna ve bunun modern ve küresel dünyadaki konumlanışına dikkat etmek gerekir.

Büyükşehir Belediye Başkanı Akyürek'e göre, modernleşme denilen süreç nedeniyle her yer birbirine benzetilmeye başlanınca da taşra doğal olarak kendi hayat biçimine yani içe kapanıklığa yöneldi. Dolayısıyla modern metropoller, yeniliğin ve gelişmişliğin simgesi olarak görülürken diğer kentler gelişmemişliğin ve geri kalmışlığın beslediği aşırı muhafazakâr bir hayat tarzının simgesi olarak öne çıkarıldı. Artan iletişim imkânlarıyla bu görüntünün gerçeği yansıtmadığı, taşra olarak tabir edilen Anadolu kentlerinin aslında modernleşme ve onun devamı olarak küreselleşmenin sağlıklı halini yansıtan ve onun olumsuz yönlerinden uzak kalmayı başaran yerler olduğu ortaya çıktı. (Meriç ve diğ., 2006a:6)

Dolayısıyla Konya aslında mahrumiyetin adresi olmaktan çok özgün Türk modernleşmesi ve küreselleşmesinin bir modeli olarak karşımıza çıkmaktadır.

Konya'da Küreselleşme karşısında özgün yapısını koruyan sosyal kurumların başında aile gelmektedir. Aile Konya hayat tarzının temelini teşkil eder. Konya'nın aile yapısını bilmek toplumsal hayat tarzını anlamamıza katkı sağlar.

Türk aile yapısının İslam'ın etkisi ile şekillendiği bilinmektedir. İslami esaslar Türk aile yapısını, ilişkilerini şekillendirmiştir. Konya aile yapısı da bu anlamda sağlam kalmış toplumsal kırılmaların yaşandığı bunalımlı dönemlerde insanların sığındığı bir liman olmuştur. Aile'deki karşılıklı saygı ve sevgi, dini emirlere riayet, edep ve terbiye düsturlarını gözetme gibi aile içi davranış kalıpları genişleyerek toplumun tamamına yayılmaktadır.

Küreselleşme sürecindeki Konya'da aile yapısı çok değişmemiştir. Konya'daki aile içi ilişkilere ve davranış kalıplarına ilişkin yapılacak kısa bir gözlem bu hükmün doğruluğunu ortaya çıkaracaktır. Anadolu'nun birçok bölgesinde görüldüğü gibi,

Konya’da da babalar, çocuklarını aile büyüklerinin yanında sevebilmektedirler. Konya’da bu âdet geçmişe dayanmakta olup büyük oranda devam etmektedir. Fakat, Konya’ya göçlerin artması, televizyonun yaygınlaşması özellikle son dönemlerde internetin yaygın kullanımı birçok gelenek gibi bu geleneği de kısmen etkilemiş fakat ortadan kaldırmamıştır.

Yapılan alan araştırmaları Konya’nın kendi “hayat tarzını” küresel sürece kolayca “adapte” ettiği; buna karşılık kendi geleneklerini de sıkı sıkıya devam ettirdiğini ortaya çıkarmıştır. Örneğin küreselleşmenin bir göstergesi olan teknoloji ürünü “mobil telefon” kullanımı kısa zamanda Konya’da hızla gelişmiş ve yüzde 78 gibi bir orana yükselmiştir. Buna karşılık, geleneğin bir göstergesi olan ve dini, kültürel sebeplerle tercih edilen “yer sofrasında yemek yeme” geleneği Konya’da yüzde 85 oranında (Meriç ve diğ., 2006a:90-93) devam etmektedir.

Konya’nın hayat tarzına ait bu durum, bütün ilişki şekillerinde aynı oranlarda devam etmektedir. Konya’daki ev hanımlarının, erkeklerin ve gençlerin aile içi rolleri küreselleşmenin etkisi ile büyük değişikliğe uğramakla beraber temel tutumlar pek değişmemiştir. Konya yaşlı kuşağı ile yaptığımız sohbetler durumun bu yönde olduğunu göstermiştir. Örnek olarak, Konya Karatay’da ikamet eden yaşlı kuşaktan Mustafa Demirci’nin evinde yaptığımız gözlem ve kendisi ile yaptığımız sohbetle bu duruma şahit olduk. Erkek egemenliğine dayalı ataerkil aile yapısı ve babanın mutlak otoritesi geleneksel Konya aile yapısını yansıtmaktadır.

Hayat tarzının küreselleşmesi ve kullanılan teknolojik aletlerin değişime uğraması Konyalıların aile içindeki ilişkilerine, değerlerine, inançlarına ve kültürüne olumsuz etki yapmamıştır. Çünkü Konya eski ve köklü bir kültüre sahiptir. Konya’nın sakinleri iki üç bin yıllık bir geleneği temsil ettikleri için mazilerinden tecrübeler getirmişler ve küreselleşmenin negatif etkilerini bertaraf etmişlerdir. Konya’nın geçmişten getirdiği bu tecrübî yaşam tarzı aynı zamanda Konya’nın asli değerlerini korumuştur.

5.4.2.Küreselleşmenin Komşuluk İlişkilerine Etkisi

Küreselleşen toplumların ve kentlerin komşuluk algısı ile geleneksel toplumların ve kentlerin komşuluk algısı arasında elbette önemli farklılıklar mevcuttur. Modern öncesi toplumlarda komşuluk, aileden ve cemaatten sonra en güçlü sosyal bağdı. Tüm büyük

dinlerde ve inanç sistemlerinde komşuluk ilişkilerine önem verilir. Hazreti Muhammed (asm) “Her kim Allah’ın ve peygamberinin kendisini sevmesinden mutlu olursa, komşularına ikram etsin. Onlarla iyi geçinsin” demektedir.

Komşuluk kavramının sosyolojide “ikincil gruplar içinde geliştirilen birincil ilişkiler” veya “cemiyyet içindeki cemaat ilişkileri” olarak değerlendirilir. Bir kentteki komşuluk ilişkilerinin sıklığı ve yönü o kentin sosyal dokusunu anlamamıza büyük katkılar sağlar.

Küreselleşme ile gelenekseli bir arada yaşatma başarısı gösteren Konya’da komşuluk ilişkileri, kentin küreselleşme sürecinde geldiği noktayı anlamamıza katkılar sağlayacaktır. Küreselleşme süreci ile birlikte kentlerde kan akrabalıkları ağırlığını hemşeri ve komşuluk gruplarına bırakmış durumdadır. Dolayısıyla günümüzde “sosyal akrabalıklar” ön plana çıkmış durumdadır.

Konya’da komşuluk ilişkileri çok canlıdır. Komşuluk ilişkilerinin iyi olmasının temelinde dini ve ahlaki kabuller yatmaktadır. Geleneklerin egemen olduğu komşuluk ilişkilerinde mahremiyet genelde ön plandadır. Merkez Meram, Selçuklu ve Karatay ilçelerinde ikişer olmak üzere seçtiğimiz altı aileye yaptığımız ziyaretlerde bu durumu gözlemledik. Meram ilçesinde Mustafa Eralp ve Adem Yayla, Selçuklu ilçesinde Mustafa Çeroğlu ve Mehmet Ali Çelik, Karatay bölgesinde ise Nazif Coşkun ve Ebubekir Bozkır ziyaret ettiğimiz ailelerdir.

Aile ilişkilerinde ilk dikkati çeken şey mahremiyettir. Ziyaret ettiğimiz ailelere komşuluk ilişkilerini sordüğümüzde komşuluk ilişkilerinde geleneklerin ve mahremiyetin önemli olduğunu ve mahremiyetin ilişkilerin devamını sağlayan birinci unsur olduğunu ifade ettiler. Bu aileler, yardıma muhtaç olan komşu ailelere hep öncelik verdiklerini, Ramazan aylarında fitre ve zekâtlarını mümkün mertebe bunlara verdiklerini, haftanın belli günlerinde onlara yemek götürdüklerini dile getirdiler.

Komşuluk ilişkilerinin belirginleşmesinde kadınların rolü erkeklerden daha fazladır. Kadınlar genelde “gün” adı altında bir araya gelmektedirler. Sohbet günü, altın günü, yeni doğan çocuklar için bir araya gelme günü bunlardan sayılabilir. Kadınların ilişkileri beraberinde erkeklerin ilişkilerini sıklaştırmaktadır.

Osmanlıdan bugüne modernleşme ve küreselleşmenin dip akıntıları toplumun kolektif bilincini yoğurmuş ev hayatında mahremiyet ve samimiyet dengesi içinde komşuluk

ilişkileri sağlamlaştırılmış ve mahalle, aile, komşuluk gibi sosyal tamponlar ile modernleşmenin ve küreselleşmenin olumsuzlukları bertaraf edilmiştir.

Konya, derinlerdeki güçlü ahlaki ve inançsal yapısı ile küreselleşmenin olumsuz taraflarını elimine etme başarısını göstermiştir. İnançlar, değerler, ahlak ve davranış kalıpları her ne kadar zarar görmeye başlamışsa da, son yıllarda dinin ve ahlâkın tekrar keşfedilmesiyle normal mecrasında akmaya başlamıştır. Büyükşehirler küreselleşmenin avantajları kadar dezavantajlarıyla da karşı karşıyadırlar. Aşırı kentleşmenin beraberinde getirdiği sonuçlardan birisi komşuluk ilişkilerinin tarihe karışma tehlikesidir.

Konya’da yapılan bir sosyal araştırmada komşuluk ile ilgili olarak şöyle denilmektedir: “Eskiden bütün mahalle birbirini tanırdı, herkes birbirleriyle selamlaşır hal hatır sorardı, zor gününde mahalleli birbirine destek olurdu. Artık kimse kimsenin yüzüne bile bakmıyor” Bu yakınmalar biraz geçmişe özleme dayanıyor olsa da acı bir gerçeğe dayanıyor (Meriç ve diğ., 2006c:27).

Bizim gözlemlerimiz yukarıdaki yakınmalara benzer derecede keskin bir dönüşümün olmadığı yönündedir. Komşuluk ilişkileri küreselleşme süreci ile birlikte bir derece değişmiş olmakla beraber eski homojenliğini kısmen koruduğu görülmektedir.

Daha önce “homojen bir yapı içinde herkesin birbirini tanıdığı, oldukça yerel bir hayatın sürdüğü ve herkesin birbirine çok yakın olduğu küçük dünyalar” (Akt.Albrow, 2009:282) tanımlamasına giren Konya’nın birçok yerel bölgesi, şimdi heterojen bir sosyal çevre görünümündedir. Merkez Selçuklu ilçesi yeni konut yapılaşmasından dolayı; Meram bölgesi ise yönetici elitin ve varlıklı insanların mekânı olması itibarı ile bu heterojenliğe Karatay bölgesinden daha önce geçmişti. Homojen yerel bölge olan merkez Karatay ilçesi on yıl içinde belediye öncülüğünde bir dönüşüm yaşamış ve Konyalı olmayan binlerce insan bu ilçeye yerleşmeye başlamıştır.

Bu yerel bölgeye yerleşen farklı ailelerin çocukları mahalle aralarında inşa edilen parklarda eski mahallelinin çocukları ile bir araya gelerek yakın temasa geçmiştir, Aynı sosyal atmosferin paylaşımı zamanla anne ve baba düzeyine çıkmış ve sıkı ilişkilere dönüşmüştür. Bu durum aile profilinin ve mahalle ilişkilerinin kısmi değişimini beraberinde getirmiştir.

Merkez Karatay ilçesine komşu olan ve bu ilçe ile aynı sosyal manzaraya sahip Meram Uzunharmanlar Mahallesi'nde de kısmi bir dönüşümden bahsetmek mümkün. Bu mahallede oturan Fatmanur Karakuş, kendisi ile yaptığımız görüşmede mahalledeki bu değişimin kısmi yansımaları hakkında bilgi verdi. Uzunharmanlar Mahallesi'nde bulunan Dr. Ahmet Özcan Caddesi üzerinde inşa edilen lüks konutların sakinleri ile eski mahalleli arasındaki ilişki hakkında bilgi veren Fatmanur Karakuş, iki kesim arasında kısmi farklılıkların bulunduğunu fakat bu farklılığın ilişkilerin devamını engellemediğini söyledi. Karakuş, "Daha önce mahalle kadınları mahalle aralarında sık sık bir arada oturuyorlardı, yeni konutların inşa şekilleri bu sık oturmaları engelleyici şekilde olmuştur. Bu durum önceki yakın teması ve günlük ilişkileri engelledi" şeklinde konuştu.

Uzunharmanlar mahallesi ile benzer özellikler taşıyan Gazanfer mahallesinde de sosyal ilişkiler bu anlamda kısmi değişime uğramıştır. Bu mahallede ikamet eden Ziya Pekmezci ve çocukları ile yaptığımız görüşmede sosyal değişime ait bilgiler aldık. Aile içinde eski ve yeni kuşağın değerlerinin kısmen karşı karşıya geldiğini söyleyen Pekmezci ailesi, gençler ile yaşlılar arasında belli mesafelerin ortaya çıktığını dile getirdi. "Mahallede yapılan yeni konutların aile ve komşuluk ilişkilerini nasıl etkilediğini" sorduğumuzda ise şu cevabı aldık:"İlişkilerimiz daha önce çok iyi idi. Gelir farkları karşılıklı ilişkileri etkiliyor. Daha önce bir aile gibi olduğumuz çevremizdeki insanlarla samimi ve sıcak diyalogumuz şimdi yok. Herkes kendi emsalleri ile oturup kalkıyor"

Konya'nın birçok bölgesinde, tamamen kapalı ilişki sistemi ile tüm hayatını sürdüren ve çok iyi tanıştığı mahalleli arkadaş grubunun dışına hiç çıkmayan birçok insan, kısa zamanda tanımadığı, Konyalı olmayan, sosyal statüsü ve yaşam standardı farklı birçok insanla bir arada yaşamak durumunda kaldı.

Yaptığımız gözlem ve görüşmelerin sonuçları şöyledir: Konya şehir merkezindeki gözle görülür değişime rağmen, bazı bölgelerdeki akraba ilişkileri, kasaba ve köydeki gibi birincil düzeyde devam etmektedir. Şehir merkezinin belli mıntıklarında bu yönde bir sosyal irade mevcuttur. Bu iradenin varlığı, mahalle içlerinde "alt kültür grupları" şeklinde kendini açığa vurmuştur. Örneğin Karatay ilçesi Çimenlik Mahallesi'nde bu

durumu gözlemlemek mümkündür. Karatay'daki büyük değişim ve dönüşüme rağmen bu kenar mahalle değişimin izlerini üzerinde pek hissetmemiştir.

Karatay ilçesi Çimenlik Mahallesi'nde oturan Bozkır asıllı Nazif Güven, kendisi ile yaptığımız görüşmede, 1960'lı yıllarda geldiği bu mahallede ilişki biçimlerinin ve uğraş alanlarının bugünkünden kısmen farklı olduğunu fakat çok da değişmediğini söyledi. Konya içinde başka bir bölgeden gelerek kendi mahallelerine yerleşenler olduğu halde değişimin çok etkili olmadığını dile getiren Güven, “Televizyonların evlere girmesi ve mahalle aralarında internet kafelerin açılması gençlerin giyimine, sosyal ilişkilerine ve mahalli konuşma şekillerine etki ettiği halde genel anlamda köklü ve etkileyici bir değişim meydana gelmemiştir” dedi.

Metropoller sosyal hayat bakımından dağılmanın eşiğine gelmiş durumdadır. Metropolün bazı lokâl bölgelerinde samimi aile ilişkileri, seviyeli komşuluk bağları kısmen sürüyor olsa da metropolün diğer bir bölgesinde birbirinin varlığından habersiz komşuluk ilişkileri ve selamlaşmadan birbirlerinin yanından geçen insan yığınları bulunabilmektedir.

Fakat Konya'da bu durum farklıdır. Konya, modernlikle muhafazakârlığı konumuz itibarı ile küreselleşme ile yerelliği bir arada yaşatmaktadır. Konya'da bu sentezi görmek mümkündür. Konya'da toplumsal değerler anlamında yazısız ahlâki kurallar toplumun bütün düzeylerinde işlevseldir. Konya toplumsal değer olarak hedonist olmayan ve dünya nimetlerinden faydalanmayı içeren bir davranış kalıbını benimsemektedir.

Konya ahlâk, değer ve geleneklere bağlı olarak mahremiyeti ön plana çıkaran bir toplumsal yaşantı ve komşuluk ilişkisi ön plana çıkarmıştır. Konya'nın eski ve yerli mahallelerinde yaptığımız gözlemler yerli Konya insanının kendini en çok komşusunun yanında rahat hissettiğini göstermiştir. Dolayısıyla Konya'da komşuluk ilişkileri, küreselleşmenin dayattığı sanal komşuluklardan çok uzak, kendi zemininde sağlam, geleneksel ve dini atmosferle devam etmektedir.

Konya'nın komşuluk ilişkileri güven esasına dayanmakta, derin dostluklara dönüşmekte, dayanışma ve yardımlaşmalar ilerledikçe kız istemeleri yolu ile kan

akrabalıklarına kadar ilerlemektedir. Bu durumun Konya’da oldukça yaygın olduğu gözlemlerimizle tespit edilmiştir.

Bir araştırmada Konya’daki samimi ve sıcak komşuluk ilişkilerin varlığının yüzde 84 gibi çok yüksek oranda devam ettiğini ortaya çıkarmıştır. Araştırmada komşuluğun “din ilişkisi temelinde olduğu” gerçeği de yüzde 92 gibi son derece yüksek bir rakamla ortaya çıkmıştır. Araştırmada komşuluk ilişkilerinde “ahlak”, “ahlâki değerler” ve “mahremiyet” e atfedilen önem yüzde 100’e çıkmaktadır (Meriç ve diğ., 2006c:42-44).

Aynı şekilde “geleneklere bağlılık”, “yemek ikramı” “beraber alış-verişe gitmeler” mahalle değiştirdikleri zaman “eski komşularını ziyaret”, bir yere gittiğinde “çocuklarını komşulara bırakma” “borç alıp verme” “çocuklarının evliliğini isteme” davranışları üst düzeyde seyretmektedir (Meriç ve diğ., 2006c:45-91).

Konya’da menfaat esasına dayanmayan kolektivist tutuma dayalı sıcak komşuluk ilişkilerinin varlığı, hedonist değerleri dayatan Batı merkezli küresel değerlere karşı yerel ve geleneksel değerlerin “kendini yeniden var ettiğini” gösteren canlı bir örnektir. Bu anlamda Türk modernleşmesi “bire bir taklit yerine özgün bir sentez oluşturmalı” hedefi için Konya Anadolu’nun diğer kentlerine bir “değer ölççeği” olabilir.

5.4.3.Mekân: Ayrışma ve Dayanışma

Kadim Yunan’dan günümüze kadar bütün dönemlerde filozoflar mekân kavramı üzerinde durmuşlardır. Mekân, sosyal bilimlerde ilişkilerin anlaşılmasına katkı sağlayan bir kavramdır. Mekân aynı zamanda sosyolojinin üzerinde önemle durduğu bir kavramdır.

“Mekân sosyolojisi mekân kavramını onu yapılandıran, oluşturan, belirleyen, biçimlendiren dönüştüren, farklılaştıran, toplumsal, siyasi, ekonomik ve kültürel etmenlerle birlikte analiz etmektedir” (Alver, 2007a:26).

Kent toplumsal, politik, kültürel olanlar ile düşünsel imgelerin sindiği ve vücut bulduğu bir mekânsal gerçekliktir. İnsan ilişkilerinin girift bir pozisyon aldığı yaşam alanlarının başında kent kavramı gelir. Kent insan türünün hayatını devam ettirdiği, eğitimden kültüre, sanattan ticarete kadar ilişkilerini devam ettirdiği mekânsal biçimlerin başında

gelir. Kent üretimin, tüketimin ve her türden ilişkinin devam ettiği vazgeçilmez alanlardır.

“Kent, özgürlük, farklılık demektir. İnsanların birlikte yaşamasının sonuçlarından ve insanı tanımlayan niteliklerden biri olan farklılığın hayat bulduğu oluşum ve organizasyonların başında kent gelir” (Alver, 2007a:49). Farklılıkların bir arada bulunduğu mekânlar olan kentler bazen pozitif anlamda kültürel zenginleşmeyi bazen de negatif anlamda bir mekânsal ayrışmayı doğurabilmektedir. Küreselleşme toplumsal katmanlaşmalar doğurarak yeni ayrımlaşmaları ortaya çıkarmış ve toplumsal ilişkileri derinden etkilemiştir.

“Kentsel mekânda hayat, semt ve mahalleden ayrı olarak insanların belli bir yerde toplanıp hemen hemen türdeş bir şekilde toplu hayat üretip sürdürdükleri bazı mekânlarda da akıp gitmektedir” (Alver, 2007a:63).

Mekânsal ayrımlaşma, günümüzde kentlerin önemli bir niteliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki, kentsel mekânı düzenleyen kurallar toplumsal farklılaşma ve ayrımlaşma yapılarına dayanmaktadır. Çeşitli faktörler sonucu oluşan bu mekânlar, üzerinde iskân edenlere farklı kimlikler sunmaktadır. Bu mekânlardaki hayat “anonim olma” özelliği ile ön plana çıkmaktadır. Gecekonular, gettolar ve uydu kentler bu anonimliğin ön plana çıktığı mekânlardır. Küreselleşme süreci, merkezden uzaklaşarak farklı fonksiyonlar üstlenen “halka”lar halindeki örgütlü kent modelleri ortaya çıkarmıştır. Çalışanların oturduğu mahalleler, göçmen semtleri ve “alt kentler” (suburb) bunlardan bazılarıdır. Kentlerde yaşanan bu gelişmeler, yeni sınırlar, ayrışma biçimleri, yeni yerleşim alanları geçmişte olmadığından daha fazla ayrışmalara muhatap olmaktadır (Gümüş, 2007:94-95).

Küreselleşmenin meydana getirdiği sermaye akımı, toplumsal yapıda gelir adaletsizliğini artırıcı bir etki yapmıştır. Sermaye sahipleri ile alt gelir grupları arasında görünür farklılıklar ortaya çıkmıştır. Şehirli esnafın kendi şehrinin insanlarını bir tüketim makinesi olarak görmesi vahşi bir ticari yatırım kapitalizm manzarası çıkardı. Bu kapitalizmin kâr hırsı karşısında şehrin hiçbir değerinin ve otantik var oluş tarzının tutunma şansı kalmamıştır (Aktay, 2005:40).

Kent zenginleri genellikle kentlerde kendine çok izole yerler edinmektedir. Bunlar bu mekânları oluşturmakla kent halkıyla aralarına mesafeler koymaktadır. Bu mesafeler kentli ile kent eşrafını birbirinden büyük ölçüde ayırmaktadır.

Dolayısıyla bir kentlilik bilincinin gelişmesinin önünde ciddi bir engel oluşmakta, kentlilik bilincinin gelişmesine öncülük etmesini beklediğimiz eşraf, küresel kent modeli içerisinde kendi rolünü oynamaktan kaçınmakta ve başka rollere soyunmaktadır (Aktay, 2005:42). Eşraf kentle özdeşliğini bitirmiş oluyor ve yaşadığı mekânlar itibarıyla aidiyetsizlik duygusunu besleyecek bir konforu önceliyor. Zamanla, eşraf dediğimiz bu sermaye sahipleri ile alt gelir grupları arasındaki ekonomik fark giderek büyümüş ve bu durum mekâna dolaylı olarak yansımıştır. Varlıklı aileler daha lüks, güvenli ve hijyenik olan güvenlik sitelerinde yaşarken, alt gelir gruplarının yaşadığı yerler sıradan ve kenar mahalleler olmaktadır.

Bütün bu olumsuzluklar paralelinde Konya'ya baktığımızda, Konya'da aynı durum gözle görünür şekilde mevcuttur Fakat Konya'da bu durum ayrışma ve çatışma doğuracak derecede değildir.

Gümüş'e (2007, 95-96) göre bu ayrışma, varlıkların kent merkezine daha yakın yerleşim yerlerinde ikamet ettiklerini, yoksulların ise kentin dışında kalan yerleşim yerlerinde ikamet ettiklerini göstermektedir. Özellikle varlıkların ikamet ettikleri yerlerde toprak geliri oldukça yüksektir.

Küreselleşme süreci ile birlikte ortaya çıkan mekânsal ayrışmanın bir başka boyutu ise "güvenlikli siteler" dir. Güvenlikli sitelerin ortaya çıkışı klasik çağlardaki mekânsal ayrışmasının modern zamanlardaki bir görünümü ve uzantısı olarak kabul edilebilir. Bu sitelerin ortaya çıkışında ekonomik faktörler belirgindir (Alver 2007a:103-105). "Güvenlikli lüks siteler ve benzeri yeni yerleşim modellerini talep eden yeni zenginler yahut yeni mekânsal seçimler yapan geleneksel zenginler, küreselleşmenin tüketime getirdiği yeni boyutun ana aktörleridir" (Alver, 2007a:105).

"Güvenlikli siteler, temelde evin tarihsel süreçte geçirdiği dönüşümlere denk gelen, küreselleşme çağına özgü yeni bir ev ve mekân örgütlenmesidir." (Alver, 2007a:93) Daha çok metropollerde kendine yer bulan güvenlikli siteler, bilinen sitelerden farklı bir

“sosyal pozisyon” almaktadırlar. Bu siteler kentin geleneksel mekânlarından ayrılarak hem mekânsal uzaklık hem de hem de hayat tarzında bir farklılık ortaya koymaktadır.

Güvenlikli siteler, mekânsal ayrışmanın somut bir şekilde görüldüğü ve evin idealize edildiği en önemli mekânlardan biridir. Toplumsal değişimin mekândaki izdüşümlerinden biri olan güvenlikli siteler, sürekli gelişme trendi gösteren Konya’da kendine yer bulmuştur.

“Farklılaşma, ayrışma, mesafe gibi mekanizmalar güvenlikli siteleri etrafındaki hayatlardan ayırmakta ve özel bir konuma yerleşmektedir. Sitelerin yer aldığı bölgeden ve mahalleden ayrılışını simgeleyen iki önemli kavram/metafor kapı ve duvardır” (Alver, 2007a:97). Bugün Konya’da birçok site, yüksek duvarlarla çevrili, güvenlik kameraları ile gözetlenen ve siteyi koruyacak güvenlik elemanlarının bulunduğu bir yapıya yönelme eğilimindedir. Konya’da Beyzade konutları ile MÜSİAD konutları güvenlikli siteler olarak bilinmektedir (Gümüş, 2007, 96).

“Son yıllarda sosyo-ekonomik yönden gelişen ve kentleşme düzeyi hızla yükselen Konya, geleneksel özelliklerinin yanı sıra modernleşmeye de açık bir kent özelliği göstermektedir. Bundan dolayı Konya’daki gelişme diğer Anadolu kentleri açısından da ilginç olacaktır” (Alver, 2007a:139).

Konya’da MÜSİAD ve Beyzade sitelerinden sonra inşa edilen “Meram Yeniyol Konakları” da bu anlamda en çok dikkat çeken güvenlikli sitelerin başında gelmektedir. Estetik ve konforun son derece ön planda olduğu Meram Yeniyol Konakları standart Konya yaşamının dışında yeni bir yaşam alanı olarak göze çarpıyor. Yeniyol Konakları’nda yaptığımız gözlemlerde konakların modern mimarisi, tasarımı, oyun alanları, yeşil alanı, güvenliği, otoparkı ve sosyal alanları hemen dikkat çekiyor.

Meram Yeni Yol Konakları’nın mimarı Mustafa Mermer, 14 Eylül 2011 tarihinde kendisi ile yaptığımız röportajda bize Konya’nın küreselleşme sürecinde konut, mimari ve yaşam şekilleri ile ilgili yaşadığı değişimi anlattı. Türkiye ve yurtdışında Dedeman oteller zincirinden birçoğuna imza atan Mustafa Mermer, küresel dünyadaki değişimin Konya’daki yerel değişime etkisi hakkında bilgiler verdi.

“Küreselleşme süreci Konyalı’nın evle ilgili taleplerini değiştirdi mi?” sorumuza Mustafa Mermer şu şekilde cevap verdi: “Evet değişti. Gelir seviyesi yükseldikçe, lüks

konutlara ve güvenlikli sitelere talepler aynı paralelde arttı. İnsanlar daha çok konfor talep ediyor. 2000’li yıllardan sonra özellikle 2005-2006’lı yıllar bu açıdan bir kırılma dönemidir. Kalite çok öne çıktı. Daha önce Meram bölgesinde yayılan lüks konutlar şu anda Selçuklu bölgesine doğru hızla yayılmaya başladı. Belediye öncülüğünde eski ev yapıları sitelere doğru kaydı. Mesela Hoca Fakih, Alavardı ve şeker fabrikasının civarları hep güvenli sitelere dönüşüyor. Otuz-kırk aile bir araya gelerek birkaç blok yapıyor, hem kendisi oturuyor hem de talep edenlere satıyor. Belediye de imar noktasında kendilerine yardımcı oluyor. Konya yeni konutlaşmada İstanbul ve İzmir’in belli bölgeleri kadar yüksek kalitede değilse bile eskiye oranla kalite çok arttı. Konya’da son yıllarda fabrika sayısı hızla arttı, fabrika sahipleri ve fabrika çalışanları da buna paralel olarak konfora doğru kaydı”.

Lüks konutları talep eden insanların sosyal profillerini sorduğumuzda Mimar Mustafa Mermer şöyle cevap verdi: “Profiller çok belirgin değil, yerli halk, dindar insanlar özellikle de üniversite hocaları çok talep ediyor. Konya’da yakın zamana kadar bir tane üniversite varken şu anda dört üniversite mevcut. Bu sayı talepleri direk olarak yukarıya çekti. Daha önce ‘Ev alalım mı?’ diye tereddüt edenler şimdi ev alıyor. Finans kurumlarının da bu yükselişte önemli etkisi oldu. Dini hassasiyeti ön plana çıkan insanlar dini finans kurumlardan kredi almaya başladılar. Bu durum talebi çok yükseltti. Hatta üniversite hocaları yeni açılan üniversitelere yakın alanlarda çok sayıda arsa aldılar. Bu yönde bir yatırım göze çarpıyor”.

“Sizden dini unsurların egemen olduğu ev şekilleri ve mimari tarzları talep ediliyor mu?” sorumuza ise Mermer şu cevabı verdi: “Evet çerçevesini ona göre belirleyerek istiyorlar. Konyalı dini ve geleneksel endişelerden dolayı geniş ev talep ediyor. Örneğin İstanbul ve İzmir’de talep 60-70 m2 ise bu rakam Konya’da 170-180m2’dir. Konya yerlisi geniş mekân istiyor. Haremlik ve selamlığın bunda çok önemli etkisi var. Dini unsurlar Konya’da hala çok egemen”.

Küreselleşmenin mimari tarzına ve ev şekillerine etkisini sorduğumuzda Mermer şunları dile getirdi: “Küreselleşme kendine göre bir yol açıyor, fakat gelenek de varlığını aynı şekilde devam ettiriyor. Mesela Konya’da 1+1 veya 2+1 tipi stüdyo daireler son zamanlarda çok talep edilmektedir. Üniversite öğrencilerinin talepleri bu yöndedir. Biz de çerçevemizi ona göre çiziyoruz. Ama diğer taraftan küresel dünyanın pazarladığı

kalite malzemeleri kullanarak dini hayata uygun mimari ortaya çıkarıyoruz, bizden bu isteniyor biz de evlerimizi dini taleplere göre şekilleniyoruz. Ev sahipleri bize Küresel dünyanın kaliteli malzemesini kullanıyor ama eski ev şekillerini modern kalıplar içinde yeniden istiyor. Malzeme değişiyor ama kullanım mantığı aynı. Yerel unsurlar daha çok ağırlıkta. Küresel etkiler önce İstanbul, Marmaris, Bodrum ve Fethiye'ye uğrar, üç-dört sene sonra Konya'ya gelir. Biz küresel kalıpları kendi dünyamıza uyarlayarak alıyoruz veya almak zorunda kalıyoruz çünkü talepler o yönde”.

“Küresel moda tasarımlarını biz daha çok iç dekorasyonda kullanıyoruz. Mesela şu anda duvar kâğıdı yeniden dekorasyon olarak kullanılmaya başlandı. Geleneksel Konya evlerinin önemli bir unsuru olan ‘yükçük’ kavramı yeni moda tasarımda ‘gömme dolap’ olarak karşımıza çıkıyor. Konya insanı, misafirini, akrabasını, anne ve babasını hesaba katarak ev istiyor. Ataerkil aile yapısının gerekleri taleplerde önemli yere sahiptir. Yer sofrası devam etmekle birlikte yüksek gelir sahipleri mutfak masası istiyor. Daha önce mutfaka koyduğu minderi kaldırıp yerine masa koyuyor ama illaki haremliği-selamlığı hesaba katarak talepte bulunuyor. Bu talep yıllardır hiç değişmedi”

“Güvenlikli siteler, “kapanma” ve özel alan üretme eğiliminin bir sonucudur. “Seçkin ve ayrıcalıklı yeni yaşam tarzları, yeni dönemin zenginlerinin statü arttırma aracı haline gelmektedir”(Alver, 2007a:98). Fakat bu seçkin kapanma yaklaşımı Konya özelinde çok karşılık bulmamaktadır. İki kesim arasındaki negatif ayrışmayı engelleyen sosyal bağ ise yardımlaşma ve dayanışma ilişkileridir. Bu yardımlaşma ve dayanışma ilişkileri sivil toplum kuruluşları yolu ile sağlanmaktadır.

Konya'daki sivil toplum kuruluşlarının birinci ve yakın hedefi sosyal çatışmaların önüne geçmek ve sınıflar arasındaki farkın çatışmaya dönüşmesini engellemektir. Bu yakın hedef ve faaliyetlerin yanında Konya'daki dini cemaat, vakıf, dernek ve odalar yılın belli periyotlarında bir araya gelerek Türkiye ve dünya meselelerini müzakere etmektedirler. Yapılan görüşmelerde bu türden sosyal problemler birinci gündem maddesi olarak ele alınıp müzakere edilmekte ve çözüm yolları aranmaktadır.

Öte yandan son yıllarda Konya'da değişen bir kültür coğrafyası karşımıza çıkmaktadır. Uluslar arası piyasalarda iş yapan Konya şirketlerinin üst düzey yöneticileri ve yüksek gelir sahipleri, artık küresel iş muhiti kültürünün parçası olmuş durumdadır. Şirketlerinin bünyesi artık bilgisayar ağlarıyla donanımlıdır. Şirketlerin İngilizce bilen

çok sayıda elemanları var ve bu elemanlar küresel iş gücü ile aynı gazete, dergi ve benzeri kitle iletişim araçlarını takip ediyorlar.

Fakat Konya'nın bu durumunun diğer küresel şehirlerden önemli bir farkı var: Şirket sahipleri içinde yaşadığı toplumun yabancısı değiller. Şirket sahipleri sosyal ilişki tarzlarını, giyimlerini hatta ayakkabı markalarını bile değiştirmişlerdir. Örneğin uluslar arası düzeyde iş yapan Atiker Otogaz Sistemleri'nin sahibi Mehmet Ali Atiker'in yaşam şekli bu durumun önemli bir göstergesidir.

Konya Ayakkabı Sanayisinin üretici firmalarından olan Bağcı Kundura'nın sahiplerinden Mevlüt Bağcı ile yaptığımız görüşmede durum ile ilgili bilgi sahibi olduk. Ayakkabı üreticisi Mevlüt Bağcı yaptığımız görüşmede, Mehmet Ali Atiker'in yıllardır kendisinden ayakkabı giyindiğini ve ayakkabı markasını hiç değiştirmedini ifade etti.

Konya'nın zengin esnaf ve üreticilerine bakıldığında büyük çoğunluğu hayat tarzını, aile ilişkilerini ve hatta oturduğu evi bile değiştirmemiştir.

Öncü ve Weyland'ın (2007:17) bu bağlamdaki yorumları şöyledir: “Metropollerdeki kentsel mekânların küreselleşmesi, kapitalist piyasa entegrasyonunun ürünüdür. Bu aynı zamanda yerel halkın küresel akışları, kendi yerel kentsel, toplumsal coğrafyalarına dönüştürmelerinin de sonucudur.”

Küresel kent ve metropollerin özelliklerinden sayılan çeşitli sınıfların ve kültürel zümrelerin farklı biçimlerde fakat aynı mekânda küresel dolaşım ağlarının içinde yer alması bütünsel/homojen Konya kültürünün dünya küresinde kendine “temsil edilebilir bir zemin bulması” şeklinde algılanabilir. Küresel kentlerin özelliklerinden birisi yoğun insan dolaşımına ev sahipliği yapmalarıdır. Bu insan dolaşımı klasik göç kategorilerinin kapsamı dışında kalan (Öncü ve Weyland, 2007:16) yeni olgulara gönderme yapıyor. Bu akışın içine turizmi dahil etmek mümkün. Konya'nın bu anlamda dünya ile entegre olmuş bir küresel şehir olduğu söylenebilir

Metropoller, küresel/yerel ekseninde yeniden şekillenen iktidar ilişkilerinin merkezleridir. Küreselleştirmenin çapraşık ve çok yönlü iktidar ilişkileri metropollerde düğümleniyor, kendini yeniden üretiyor, derinleşip yayılıyor, Kent dokusunu yarıp yükselen cam gök-kulelerin dünya coğrafyasına dağılımı bunun en bariz göstergesidir. Çok değil yirmi yıl öncesine kadar dev sermayenin bu görkemli anıtları, sadece kuzey yarımkürede, küresel

ekonominin başkentleri sayılabilecek birkaç büyük metropolde boy gösteriyordu. Şimdilerde, fakir-zengin, güneyde-kuzeyde, tüm metropollerde art arda cam gök-kuleler inşa ediliyor (Öncü ve Weyland, 2007:9).

Konya’da son yıllara kadar bu anlamda cam gök kuleler inşa edilmemişken, Kombassan Holding ile başlayan ve Kule Site ile devam eden bu yeni yapılaşma tipleri küreselleşmenin şekilsel izlerini taşımaktadır. Konya’daki cam gök-kuleler, uluslar arası oteller zinciri ile sayısını giderek arttırmaktadır.

Küreselleşmenin simgesi haline gelen cam gök-kulelerin ayrıcalığı, “akıllı” korunma sistemleriyle donanmış cam yüzeyleri ayna gibi yüzeyleri yansıtan-ama içini göstermeyen- “kilitli” binalar olması. Bu binaların kokudan, sıcaktan, soğuktan, gürültüden yalıtılmış ikliminde çalışanlar, çok uluslu bankaların, pazarlama şirketlerinin, borsa ve finans kurumlarının uzman kadroları, pencerelerinden yaşadıkları kenti ayakları altında serilmiş bir manzara fotoğrafı gibi seyredebilirler.

Cam gök-kulelerin sun’i olarak aydınlatılan en tepedeki müstakil odadan şehri seyreden yönetici ve elit kısımdan en dipte bütün gününü paravanlar ardında bilgisayar ekranına bakarak geçiren elemanlara kadar uzanan hiyerarşide aynı mekânı paylaştıkları halde farklı dünyanın insanları olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Konya’da bu durum belki çok net ve keskin değildir, fakat bunu çağrıştıran ve etkisini ikinci derecede gösteren durumlar söz konusudur. Kule Site’nin üst katlarında ofisler tutarak Türkiye ve dünya ekonomisi ile bağlantılı çalışan zengin elitler, Kule Site’nin en alt katında bulunan ADESE’de sabah yedi’den akşam on’a kadar durmadan para sayan tezgâhtarlar aynı mekânı paylaştıkları halde aynı dünyanın insanları değildirler.

Benzer manzaraları farklı bir bakış açısıyla gözlemlemek de mümkün. Meram ve Havzan mahallelerinde aynı mekânı paylaşmalarına rağmen birbirinden çok farklı dünyaları temsil eden aileler ve sosyal sınıflar mevcut. Havzan’da bulunan MÜSİAD konaklarında yaşayan insanlar belki ileri düzeyde zengin ve büsbütün halktan kopuk insanlar olmasa da yakın çevresinde ikamet eden insanlarla aynı standartları paylaşmadıkları bilinen bir gerçektir.

Daha alt düzeyde yaşanan bir değişim sürecine ise Dr. Ahmet Özcan Caddesinde rastlamak mümkün. Son üç-dört yıl içinde Dr. Ahmet Özcan Caddesi üzerinde yeni

konutlar inşa edildi. Bu yeni konutlar çok lüks olmamakla beraber ana caddenin hemen altında ve üstünde bulunan Uzunharmanlar, Kalfalar, Kurtuluş, Ulurmak, Mehmet Vehbi vb. mahallelerdeki konutlarla büyük farklılıklar göstermektedir. Bu cadde üzerindeki yeni evlerde yaşayan insanlar ile önceki mahalle sakinleri arasında yaşam standartları bakımından önemli farklılıklar mevcuttur. Fakat bu farklılık hiçbir zaman çatışmaya dönüşmemiştir. Farkın psikolojik boyutu çok pozitif olup negatif sonuçlar doğurmamaktadır. Bu pozisyon ve özgünlük Konya'nın küreselleşme sürecinin ipuçlarını ele vermektedir.

Konya'nın küreselleşme karşısındaki tavrı “hem yanında olma hem de olmama durumu” dur. Yani, küreselleşmenin menüsü içinde sunulanlardan iyi olanları almak iyi olmayanları almamak (Aktay, 2005:9).

Konya'nın küresel kentleşme pazarında bir yer kapabilmesi için çok zengin rezervleri vardır. Öncelikle Selçuklu devletinin ve uygarlığının merkezidir. Selçuklu uygarlığı ise dünyanın kaydettiği en önemli uygarlıklardan bir tanesidir. Selçuklu devleti medeniyete ait başarılarını ve kentsel ve toplumsal başarısını Konya'da icra etmiştir. Bugün Konya diye ayırt edilebilecek bir şehir varsa, bu şehir varlığını büyük ölçüde bu medeniyetin izlerini, genlerini taşımasına borçludur. Konya'nın Selçuklu ve Osmanlı mirasından devralarak küreselleşme sürecine evirdiği bir uluslar arası ticaret merkezleri mevcuttur. Büyük alış veriş merkezi olan Bedesten bunun örneğidir.

Konya'nın özel durumu açısından değerlendirilmesi gereken diğer bir konu ise Ahilik Teşkilatı'dır. Bir esnaf ve Lonca sistemi olan Ahilik, İslam tarihinde esnaf dayanışması ile devlet dışı bir meslek dayanışması ve organizasyonudur.

Ahilik, Konya ve küreselleşme arasında dolaylı bir bağ kurmak mümkün. Çünkü Türkiye'de “Anadolu kaplanları” olarak bilinen ve Konya'da karşılığı bulunan küresel yeni müteşebbis sınıfın kültürel ve toplumsal özellikleri irdelendiğinde Ahi kültüründen önemli unsurların devralınmış olduğu tespit edilebilir (Aktay, 2005, 46). Dolayısıyla Konya kendine özgü bir modernleşme çizgisi çizmiştir. Batı'da yaşanan kalkınma veya modernleşme Türkiye tarafından izlenmeye çalışıldığı zaman genellikle din ile çatışmadan bunun başarılamayacağı düşünülmüştür. Türk modernleşmesinin bir evresinde bu faraziye güçlü bir kabul görmüştür. Oysa Max Weber'in Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin ruhu arasında kurduğu ilişki bu durumun Avrupa'da bile doğru

olmadığı sonucunu ortaya çıkarmıştı. Türkiye’de Konya bu durumun örneği olarak dile getirilebilir.

Konya Türkiye’nin diğer illerine nazaran gözle görülen bir gelişmişlik seviyesi kaydetmiştir. Bu durum Konya muhafazakârlığı sayesinde gerçekleştirilmiştir. Bunun sebepleri arasında dayanışma, güven, israfsızlık ve haksız kazancın önüne geçecek manevi barikatların var olmasıdır. Bu durum esnafa, tüccara ve hatta belediyeye de yansiyarak zenginleşmenin ve şehir içi huzurun ortaya çıkmasını netice vermiştir. “Konya’da insanların birbirlerine olan güvenleri, köklü bir esnaf kesimine sahip oluşu, Konya’da bir sermaye gelişiminin rasyonel bir şekilde işletilmesini ve dünyanın yeni gelişmelerine akılcı bir ruhla intikal edecek bir tabanın oluşmasını sağlamıştır” (Aktay, 2005, 48).

Konya’nın dindar bir kültür ve bundan kaynaklı bir imajı vardır. Bazı bakış açıları bu durumu mutaassıp, gerici, dinci, bağnaz olarak yorumlarla., Konya’nın bir model olma potansiyeli varsa tam da bu imaja konu olan özelliklerden dolayı olabilecektir. Eğer Konya’nın bir başarısı varsa o da bu özellikleri sayesinde (Aktay, 2005, 64). Sonuç itibarı ile Konya modeli, siyaset, demokrasi, sivil toplum, kentleşme, modernleşme, din, kültür, güven, toplumsal sermaye ve bütün bunların birbirleriyle ilişkisi üzerine dünyada var olan tıkanmalar ve sorunlar üzerinde tekrar düşünmeyi ve bu konuda fikirler yürütmeyi ve çıkmazlara çözüm olmayı mümkün kılan bir tecrübe olarak düşünülebilir.

SONUÇ

Küreselleşme nihai bir durum olmaktan ziyade karmaşık ilişkileri olan bir süreçtir. Kültür, ekonomi ve siyaset gibi toplumsal hayatın bütün alanları küreselleşmenin etkisi altındadır. Küreselleşme sürecini anlamak bu etkinin mahiyetini bilmeye bağlıdır.

Küreselleşmenin insanları uzun yıllar boyunca yaşadıkları yerel kimliklerden koparabildiği bilinmektedir. İstense de istenmese de küreselleşme hızla devam etmektedir. Küreselleşme bir veridir ve bu veriyi kabul ederek yaşamak durumundayız. Küreselleşmeye karşı veya yandaş olmak yerine bu gerçeği kabul etmek ama, ona göre yerel kültürel değerlerin sürdürülebilmesi için yeni yollar aramak esas olmalıdır.

Küreselleşme temel önermeleri ve iddiaları olan bir süreçtir. Küreselleşmenin toplumlar üzerinde meydana getirdiği dönüşümün yönünü ve derecesini kesin olarak belirlemek mümkün değildir. Çünkü küreselleşmeyi tek yönlü okuyup bu çerçevede değerlendirmek çok anlamlı görünmemektedir. Belirli bir yönde ilerleyen küreselleşme sürecinden ziyade, birbiri ile örtüşen, çelişen ve çatışan küreselleşmelerden bahsedilebilir. Dolayısıyla tek biçimci süreçler veya tanımlamalar yerine çok faktörlülüğe ve geçişliliğe vurgu yapmak daha doğru olacaktır.

Küreselleşme sürecinde dünyaya maddi ve teknolojik anlamda egemen olan kültürler yerel kültürlerle etki edebilmektedir. Bu anlamda küreselleşme, güçlü Batılı devletlerin kendi kültürlerini diğer kültürlerle zorla empoze etme ve onları tek eksenle birleştirme çabaları olarak görülmüştür. Bu durum tepki olarak yerel kültürel hareketleri canlandırabilmiştir.

Küreselleşme sürecinde milli kimliklerin yok olup olmayacağı ve yerel değerlerin varlığını koruyup koruyamayacağı tartışılmıştır. Bu bağlamda küresellik ve yerellik eş zamanlı ve karşılıklı bağımsallık ilişkisi içindedir. Küreselleşme bütün toplumları dönüştürürken aynı zamanda insanları yerel değerlerini hatırlamaya ve keşfetmeye doğru yönlendirebilmektedir. Küreselleşme dalgasının karşısında insanlar, sarılacak yeni bir şey arayabilmektedirler. Bu arayış dünyada ve Türkiye’de birçok kültürel, milli ve dini hareketi ön plana çıkarabilmiştir. Toplumlar kendi milli kimliklerini kaybetmemek, gelişen ve küçülen dünya içinde yok olmamak için ya etnik ya da dini kimliklerine sarılabilmektedirler.

Küreselleşme ve yerelleşme süreçlerinin karşılıklı bağımsallık ilişkisi sonucu ortaya çıkan bu yeni durumu melezleşme olarak ifade etmek mümkündür. Bu yaklaşım aşırı küreselleşme veya aşırı yerelleşme söylemlerinin ötesinde üçüncü bir duruma işaret etmektedir. Bu üçüncü durum yabancı ve yerli kültür öğelerinin bilinçli bir sentezine göndermede bulunmaktadır.

Uzun toplumsal ve tarihi tecrübelerin yaşandığı bir mekân olan Konya bu üçüncü duruma örnek bir şehirdir. Toplumsal hafızasında Orta Asya Türklerinin hayat tarzından Selçuklu ve Osmanlı hayat tarzına kadar birçok kültürün kodları bulunan Konya, küreselleşme sürecinde bu mevcut kodların bir kısmını değiştirmiş bir kısmını da aynen muhafaza etmiştir. Konya kültürünün maddi kısmı büyük değişim yaşamış, manevi, sanatsal ve dini kısmı ise değişmeden yaşamaya devam etmiştir. Konya'nın küreselleşme sürecinde bu iki kültürün adaptasyonu sağlanmıştır. Dini ritüeller, inanca ait bağlılıklar, itikadî anlamdaki kutsallar, aile içi davranış biçimleri ve kadın erkek ilişkileri Selçuklu ve Osmanlı geleneğine benzer şekilde varlığını korumuştur.

Muhafazakârlık, gelenekçilik ve hatta Konya milliyetçiliği sosyal hayatta ne kadar karşılığını bulmuşsa küresel dünyanın kabulleri ve maddi sembolleri de aynı oranda karşılık bulmuştur. Yani Konya'nın kültür ve inancına sahip çıkan yüzü dışa ne kadar kapalı ise küreselin belli unsurlarına sahiplenen yüzü de o kadar dışa açıktır. Çalışmamızda bu sonuçların varlığı somut örneklerle ortaya konulmuştur.

Küreselleşmeyi her yönü ile olumlu gören yaklaşımlar ile küreselleşmeye şiddetle karşı çıkan yaklaşımlar Konya yerelinde karşılığını bulmazken yerel ve küresel öğelerin sentezine göndermede bulunan tezler Konya'da karşılığını bulmuştur. Çalışmada bu ilk iki ekolün keskin iddialarını yumuşatarak dile getiren bu üçüncü durumun örnekleri dile getirilmiştir.

Farklı kültürlerin etkili olduğu mekânlar olarak kentler küresel süreçlerden etkilenmişlerdir. Küreselleşme, kentler üzerinde anlamını bulmaktadır. Küresel süreçlerin kentler üzerindeki etkisi, çeşitli “yerler” arasındaki farklılıkları gündeme getirmiştir. Küresel süreçlerin ekonomik, siyasal ve kültürel olarak etkili olduğu kentlerde, kimlikler gündelik hayat içinde yeniden kurulmaktadır.

Sanayi toplumundan sanayi sonrası topluma geçiş mekânsal alanda değişikliklere yol açmıştır. Sanayi toplumuna geçiş şehir yapılarında değişiklikler meydana getirmiştir. Sanayi sonrası küresel topluma geçişte yine benzer sonuçlar ortaya çıkmıştır. Küreselleşme süreci Türkiye’de önemli mekânsal değişimlere sebep olmuştur. Bu değişimlerin başında güvenli siteler gelmektedir. Güvenli siteler nitelik olarak mekânsal ayrışmaları ortaya çıkarmıştır. Öyle ki, kentsel mekânı düzenleyen kurallar, toplumsal farklılaşma ve ayrışmalara sebep olabilmıştır. Bu olumsuz sonuçları doğuracak mekânsal şartlar Konya’da olduğu halde ayrışma ve çatışma ortaya çıkmamıştır. Konya bu özelliği ile de küresel ve yereli çatıştırmadan bir arada yaşatabilmiştir. Çalışmada bunun somut örnekleri dile getirilmiştir.

Küresel kentleşme ile birlikte toplumsal yapıyı oluşturan bütün faktörler değişmiş ve dünyanın yeni yüzünde kentler belirleyici rol oynamışlardır. Farklı coğrafyalardaki kentler arasında ilişkiler, ittifaklar veya rekabetler ön plana çıkmıştır. Küresel kentler kendi sosyal yörüngelerini tayin edebilecekleri duruma gelmişlerdir.

Küreselleşme belli bir kent, ticaret, yerleşim ve yaşam tarzı formatı ortaya çıkarmış ve bir aynılaşma, benzeşme süreci başlatmıştır. Bütün dünya kentleri bir tüketim mekânı olarak aynı imkânlara sahip olmuştur. Bütün bulvarlar, cadde genişlikleri, kaldırımlar, konut tipleri iş merkezlerinin tasarımları, park ve bahçe düzenlemeleri ve meydan dizaynları hep aynı standartta olmuştur. Bu anlamda Konya’nın şehir standartları küresel kentlerden farklı değildir. Konya, New York, Londra ve Tokyo aynı standartları paylaşmaktadırlar.

Şehirlerdeki bu benzeşmelere rağmen her şehri ötekilerden ayıran “özgün” bir tarafı mevcuttur. Bir kısım şehirlerin bu özgünlüğü daha da belirgindir. Bu özgünlük tarihi, dini, kültürel veya bilimsel olabilmektedir. Konya, Mevlana etrafında oluşan kültür ve inanç özgünlüğüne sahiptir. Bunun yanında Konya’nın başka tarihi ve kültürel özgünlükleri de vardır. Şems-i Tebrizi Muhyiddin-i Arabi, Sadreddin Konevi, Seyyid Burhaneddin Tirmizi ve Sultan Veled gibi manevi şahsiyetler de Konya ile özdeşleşmiş ve Konya’nın düşünce dünyasına kaynaklık etmişlerdir. Konya bu anlamda düşünce dünyasında ekol şehirler olan Viyana, Paris ya da Chicago’ya benzetilebilir. Fakat esas sembolik özgünlük Mevlâna Rûmi’dir. Dünyada Rûmi olarak bilinen ve hakkında

yazılmış eserlerin yok satıldığı bir şahsiyet olan Mevlana, sadece Konya'nın değil Türkiye'nin de özgünlüğüdür.

Konya'da gelenek, küresellik içinde kendine bir yol bularak küreselliğin etkilerini gelenek lehine yumuşatmıştır. Bu durum, birbirlerini iten ve birbirini dışlayan iki farklı kavram kümesinden ziyade bir arada yaşayabilen bir birlikteliğe işaret etmektedir. Geleneksel İslami kültür ve küresel maddi hayat Konya'da kaynaştırılabilmektedir. Konya gençliğinde küresel rüzgârın etkisindeki moda ile dindarlığın bir arada tutulabilmesi, ev mimarisinde küresel etkiler ile yerel ve dini taleplerin bir arada yaşatılabilmesi bu kaynaştırmanın örnekleri olarak ortaya çıkmıştır.

Konya'nın şehirlilik tecrübesi, kültürel birikimi, dini kimliği ve diğer şehirlere kıyaslandığında incelikli, esnek ve dışarıdan gelenleri içeride harmanlayabilme tecrübesi onu kendine özgü kılmaktadır. Bu anlamda Konya, modern dünyaya adapte olabilmekte ve küreselleşmenin gerisindeki aktörlere eşit güçte diyaloga girebilmektedir. Konya küreselleşme sürecinde dışlayıcı, toptan reddedici ve toptan kabul edici olmamıştır.

Konya hayat tarzını anlamak için onu şekillendiren din, ahlak, kültür, gelenek ve bunları şekillendiren zihniyet kalıplarına ve tarihine bir bakmak gerekir. Konya'nın kendi geleneğini küresel ölçekte yaşatabilmesi güçlü sivil toplum becerisine bağlıdır. Güçlü bir sivil toplumun varlığı kuruluşların sayısı ile değil, bu örgütlenmeyi mümkün kılan sivil toplum kültürü ile ilgilidir. Konya güçlü bir sivil toplum kültürüne sahiptir. Bu kültürün temelinde İslam dini ve özelden Mevlana vardır. Konya Mevlâna şehridir. Mevlana ise Konya'nın küreselleşme sürecindeki özgün ve sembolik sermayesidir.

Küreselleşmenin yerel kültürler üzerindeki etkisi Konya özelinde ele alınırken, tamamen küresel veya tamamen yerel gibi kesin bir durumun yaşanmadığı bu araştırmada ortaya çıkmıştır. Küreselleşme bir süreç olarak Konya'da geleneklerin ve değerlerin sonunu getirmemiş ve ayrılıklar üzerine bir kimlik oluşturmamıştır. Konya'nın küreselleşme süreci farklılıkları zenginlik kabul eden ve ötekileştirmeyen bir yeni kimlik oluşturmuştur. Konya'nın bu sosyal dokusunun oluşturulmasında sivil toplum kuruluşlarının önemli katkısı olmuştur.

Konya küreselleşme sürecinin güçlü etkilerine karşı din, tarih ve değerlerin kaynaklık ettiği güçlü bir yerel kültürle cevap vermiştir. Konya küresel değerleri yerel değerlerini reddetmeksizin sancısız bir şekilde bünyesine uydurmuştur. Konya’da küreselleşme ile yerelliğin sentezi mevcuttur. Bu değerler, ne tam küresel ne tam yerel, ne çileci ne hedonist olup kendi anlam haritasında özgün bir hal almış ve Konya halkının davranışlarına yansımıştır. Dolayısıyla Konya küreselleşme sürecinde kendine “küresel, muhafazakâr, dindar ve geleneksel” bir yol açmıştır.

KAYNAKLAR

- AĞALDAĞ, Sebahattin (2003), *Osmanlı Döneminde Konya'nın Siyasi Tarihi*, Osmanlı Döneminde Konya, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Yayın No:45, Konya.
- AKGÖNENÇ, Oya (1998), *Küreselleşme, Etkileşim ve Dış Politika Oluşumu*, Milli Kültürler ve Küreselleşme, (Konya, 16-18 Ekim 1997) Tebliğler, Tartışmalar, Konya.
- AKTAY, Yasin (2005), *Küresel Kentleşme Konya Örneği*, Konya Büyükşehir Belediyesi, Sosyal Araştırmalar Merkezi Müdürlüğü, Damla Ofset, Konya.
- ALANKUŞ, Sevda (2000), *Yerellik(ler), Yerelliğin İmkanları Ve Yerel Medya*, Global/Yerel Ekseninde Türkiye, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- ALBROW, Martin (2009), *Yerel Kültürlerin ötesine Yolculuk* (Çev. Hakan Arıkan) Küreselleşme Temel Metinler, Orion Kitabevi, Ankara.
- ALVER, Köksal (2007a), *Steril Hayatlar Kentte Mekânsal Ayrışma ve Güvenlikli Siteler*, Hece Yayınları, Ankara.
- ALVER, Köksal (2007b), *Siyasal Eylem Alanı Olarak Kültür*, Kültür Sosyolojisi, Hece Yayınları, Ankara.
- AMİN, Samir (1999), *Küreselleşme ve Kapitalizm*, (Türkçesi: Vasıf Erenus) Sarmal Yayınevi, 1999.
- ARIBOĞAN, Deniz Ülke (1997), *Globalleşme Senaryosunun Aktörleri*, DER Yayınları, İstanbul.
- ASLAN, Adnan (2002), *Küreselleşme Ve Din*, Köprü Dergisi, Sayı:77, Küreselleşme Krizi, İstanbul.
- ASLANOĞLU, A. Rana (2000a), *Kent Kimlik ve Küreselleşme*, Asa Kitabevi, Bursa.
- ASLANOĞLU, A. Rana (2000b), *Bir Kültürel Karışım Olarak Küreselleşme*, Global/Yerel Ekseninde Türkiye, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- ATASOY, Fahri (2005), *Küreselleşme ve Milliyetçilik*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- AYDIN, Mustafa (2010), *Gençliğin Dini ve sosyal Değerler*, Çizgi Kitabevi, Konya

- BAYKARA, Tuncer (1998), *Türkiye Selçukluları Devrinde Konya*, Konya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü, Arı Ofset Matbaacılık, Konya.
- BECK, Ulrich (2009), *Küreselleşme Nedir?*, (Çev. Kudret Bülbül), Küreselleşme Temel Metinler, Orion Kitabevi, Ankara.
- BERNER, Erhard (2007), *Metropol İkilemi: Küresel Toplum, Yerellikler ve Manila'da Kent Arazisi İçin Yürütülen mücadele*, Mekân, Kültür, İktidar, Küreselleşen Kentlerde Yeni Kimlikler, İletişim Yayınları, İstanbul.
- BERGER, L. Peter (2003), *Küreselleşmenin Kültürel Dinamikleri*, Bir Küre Bin Bir Küreselleşme, Çağdaş Dünyada Kültürel Çeçişlilik, Kitap Yayınevi, İstanbul.
- BİLİCİ, Mücahit (2004), *Küreselleşme ve Postmodernizmin İslamcılık Üzerindeki Etkileri*, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, İslamcılık, Cilt 6, İstanbul.
- BÜLBÜL, Kudret (2009a), *Küreselleşmeler ve Sonrası: Bir Dikotomiler Dizgesi*, Orion Kitabevi, Ankara.
- BÜLBÜL, Kudret (2009b), *Kültür ve Medeniyet Tartışmalarına Türkiye'den Bakmak*, Orion Kitabevi, Ankara.
- BÜYÜK LAROUSSE, CİLT 20, İnterpress Basın Yayıncılık A.Ş., İstanbul.
- CANBAY TATAR, Hüsniye, *Dinen Dönen Ya da Dinden Dönen Küre*, Kürenin Halleri, Sosyoloji Doğu Kütüphanesi, İstanbul.
- ÇAKIRCI, Emin, (1998), *Son Yüzyılda Dünya Ekonomisi ve Türk Dünyası*, Milli Kültürler ve Küreselleşme, (Konya, 16-18 Ekim 1997) Tebliğler, Tartışmalar, Konya.
- ÇİFTKAYA, Murat (2002), *Küreselleşme, Hayaller, Mitler, Kavgalar*, Köprü Dergisi, Sayı:77, Küreselleşme Krizi, İstanbul.
- DAVUTOĞLU, Ahmet (2002), *Küresel Bunalım, 11 Eylül Konuşmaları*, Küre Yayınları, İstanbul.
- DEMİRCİ, Rasih (1998), *Küreselleşme ve İktisat*, Milli Kültürler ve Küreselleşme, (Konya, 16-18 Ekim 1997) Tebliğler, Tartışmalar, Konya.

- DİCKEN, Peter (2009), *Yeni Jeo-Ekonomi*, (Çev. Ahmet Ağca), Küreselleşme Temel Metinler, Orion Kitabevi, Ankara.
- DURALI, Ş. Teoman (2000), *Çağdaş Küresel Medeniyet: Anlamı, Gelişimi, Konumu*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- DURSUNOĞLU, Abdülkadir (2010), *Küreselleşme: Pratiksel ve Teoriksel Yaklaşım*, Çizgi Kitabevi, Konya.
- ELTEREN, Mel Van (1999), *Amerikan Popüler Kültürünün Etkisinin Global Bir Yaklaşım İçinde Değerlendirilmesi*, Popüler Kültür ve İktidar (Der: Nazife Gügör), Vadi Yayınları, Ankara.
- ERBAY, Yusuf (1998), *Kavram Olarak küreselleşme*, Milli Kültürler ve Küreselleşme, (Konya, 16-18 Ekim 1997) Tebliğler, Tartışmalar, Konya.
- ERDOĞAN, İrfan (1999), *Popüler Kültür: Kültür Alanında Egemenlik Ve Mücadele*, Popüler Kültür ve İktidar (Der: Nazife Gügör), Vadi Yayınları, Ankara.
- EROĞLU, Nazmi (2002), *Küreselleşmenin İki Yüzü*, Köprü Dergisi, Sayı:77, Küreselleşme Krizi, İstanbul.
- FRIEDMAN, Jonathan (1996), *Küresel Sistem, küreselleşme Ve Modernitenin Parametreleri*, Postmodernizm Ve İslam Küreselleşme Ve Oryantalizm (Derleyenler, Abdullah Topçuoğlu, Yasin Aktay), Vadi Yayınları, Ankara.
- FUKUYAMA, Francis (2002), *Sosyal Sermaye*, (Çeviren, Samiye Durmaz), Kültür ve Az Gelişmişlik, Türkiye Günlüğü Dergisi, Ankara.
- FUKUYAMA, Francis (2009), *Tarihin Sonu mu?*, (Çeviren, Yusuf Kaplan), Küreselleşme Temel Metinler, Orion Kitabevi, Ankara.
- GANNAM, Fahra (2007), *Küreseli Yeniden Tahayyül Etmek: Kahire'de Yeniden İskân ve Yerel Kimlikler*, Mekân, Kültür, İktidar, Küreselleşen Kentlerde Yeni Kimlikler, İletişim Yayınları, İstanbul.
- GIDDENS, Anthony (2000a), *Sosyoloji*, (Yayına Hazırlayanlar, Hüseyin Özel, Cemal Güzel), Ayraç Yayınevi, Ankara.

- GIDDENS, Anthony (2000b), *Elimizde Kaçıp Giden Dünya, Küreselleşme Hayatımızı Nasıl Yeniden Şekillendiriyor*, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- GIDDENS, Anthony (2009), *Modernitenin Küreselleşmesi* (Çev. Kudret Bülbül), Küreselleşme Temel Metinler, Orion Kitabevi, Ankara.
- GOKLANY, M. Indur (2009), *Beşeri Refahın Küreselleşmesi*, (Çev. Mustafa Acar), Küreselleşme Temel Metinler, Orion Kitabevi, Ankara.
- GÖKÇE, Orhan (1998), *Milli Kültür ve Küreselleşme*, Milli Kültürler ve Küreselleşme, (Konya, 16-18 Ekim 1997) Tebliğler, Tartışmalar, Konya.
- GÜMÜŞ İskender (2007), *Küreselleşme Sürecinde Kentlerin Sosyo-Ekonomik Dönüşümü:1980'den Sonra Konya*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- GÜVENÇ, Bozkurt (1997), *Kültürün ABC'si*, YKY, İstanbul.
- HALL, Stuart (1998), *Yerel ve Küresel: Küreselleşme ve Etniklik*, Kültür Küreselleşme ve Dünya-Sistemi, (Der. Anthony D. King; Çev. Ümit H. Yolsal, Gülcan Seçkin), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- HANNERZ, Ulf (1998) *Çevre Kültür Senaryoları*, Kültür Küreselleşme ve Dünya-Sistemi, (Der. Anthony D. King; Çev. Ümit H. Yolsal, Gülcan Seçkin), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- HELD, David, MCGREW, Anthony, GOLDBLATT, Davit, PERRATON Jonathan, (2009) *Küresel Dönüşümler, Siyaset, Ekonomi ve Kültür*, (Çev. İsmail Aktar), Küreselleşme Temel Metinler, Orion Kitabevi, Ankara.
- HİDAYETOĞLU, Selâhaddin (2008), “Hz.Mevlânâ 'nın Hayatı ve Şahsiyeti”
<http://akademik.semazen.net/article.php?cid=1,18.04.2011>
- HIRST Paul, THOMPSON, Grahame (2009) *Küreselleşme Gerekli Bir Mit Mi?*, (Çev. Nasuh Uslu), Küreselleşme Temel Metinler, Orion Kitabevi, Ankara.
- HSIAO, Hsin-Huan, (2003), *Bir Arada Var Olma ve Sentez, Çağdaş Tayvan'da Kültürel Küreselleşme ve Yerelleşme*, Bir Küre Bin Bir Küreselleşme, Çağdaş Dünyada Kültürel Çeçişlilik, Kitap Yayınevi, İstanbul.

HUGHES, W. Christopher (2009), *Küreselleşme, Güvenlik ve 9/11 Üzerine Düşünceler*, (Çev. Yavuz-İklim Çakır), Küreselleşme Temel Metinler, Orion Kitabevi, Ankara.

<http://www.konyalife.com.tr/haber/mevlana-muzesi-355.html>, 20.04.2011

<http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=103140>, 14.09.2011

HUNTINGTON, Samuel P. (2009), *Medeniyetler Çatışması mı?* (Çev. Mustafa Çalık, Türkiye Günlüğü, Yaz, 1993), Küreselleşme Temel Metinler, Orion Kitabevi, Ankara.

IŞIK Ali (2006), *Konya Mutfak Kültürü ve Konya Yemekleri*, Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Konya.

İÇDUYGU, Ahmet, KEYMAN Fuat (2000), *Globalleşme, Anayasallık Ve Türkiye’de Vatandaşlık Tartışması*, Global/Yerel Ekseninde Türkiye, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.

KABAKCI, Mustafa (2008), *Konya’nın Geleceğine Vizyoner Bir Bakış Analiz Strateji Proje*, ANSEM (Anadolu Stratejik Araştırma ve Etüt Merkezi), Ankara.

KAPLAN, Yusuf (2011), “*Vakti Kuşanmak mı, Vakit Tarafından Kuşatılmak mı?*”, <http://yenisafak.com.tr>, 10.04.2011

KAYA, Yaşar (2007), *Kimlikler Yeniden Dağıtılırken: Milli Kimlikler*, Kürenin Halleri, Sosyoloji, Doğu Kütüphanesi, İstanbul.

KEYMAN, E. Fuat, SARIBAY, Ali Yaşar (2000), *Global/Yerel Ekseninde Türkiye, Siyaset ve Toplumsal Yaşam* Global/Yerel Ekseninde Türkiye, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.

KEYMAN, E. Fuat (2000), *Globalleşme Söylemleri Ve Kimlik Talepleri: Türban Sorununu Anlamak*, Global/Yerel Ekseninde Türkiye, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.

KEYMAN, E. Fuat (2006), *Kapitalizm-Oryantalizm Ekseninde Küreselleşmeyi Anlamak:11 Eylül, Modernite, Kalkınma ve Öteki Sorunsalı*, Dünya Neyi Tartışıyor? I, Küreselleşme, Doğu-Batı Düşünce Dergisi (3. Baskı), Yıl:5, Sayı:18, Ankara.

- KILIÇBAY, Mehmet Ali (2006), *Kültür Çoğunluğu Sona Ererken, Dünya Neyi Tartışıyor? I*, Küreselleşme, Doğu-Batı Düşünce Dergisi (3. Baskı), Yıl:5, Sayı:18, Ankara.
- KIRAY, Mübeccel, B. (2007), *Kentleşme Yazıları*, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- KONYA TURİZM ENVANTERİ (2000), Konya Valiliği İl Turizm Müdürlüğü Yayınları, Arı Ofset Matbaacılık, Konya, 2000.
- KUTLUER, İlhan (2006), *Küreselleşme, Mahiyeti Ve Boyutları*, Küreselleşme, Ahlak ve Değerler, Litera Yayıncılık, İstanbul.
- KÜÇÜKBEZİRCİ Seyit (2009), *Konya Halkbilimi Folklor Güldestesi*, Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, No:115, Konya.
- KÜÇÜKDAĞ, Yusuf, ARABACI, Caner (1999), *Selçuklular ve Konya*, Mikro Basım Yayın Dağıtım, 2. Baskı, Konya.
- LEAMAN, Oliver (2007), *Küreselleşme İslam'a Bir Tehdit mi? Said Nursi'nin Cevabı*, Bediüzzaman'ın Gözüyle Küreselleşme ve Ahlak (Hazırlayanlar: Markham Ian, İbrahim Özdemir), Etkileşim Yayınları, İstanbul.
- LİEBER, Robert J. WEİSBERG Ruth E. (2009), *Küreselleşme Kültür ve Kimlik Krizi* (Çev. Kudret BÜLBÜL), Küreselleşme Temel Metinler, Orion Kitabevi, Ankara.
- MARKHAM, Ian (2007), *Küreselleşmeyi Yeniden Düşünmek: Said Nursi'yle Konuşmada Hardt ve Negri*, Bediüzzaman'ın Gözüyle Küreselleşme ve Ahlak (Hazırlayanlar: Markham Ian, İbrahim Özdemir), Etkileşim Yayınları, İstanbul.
- MAZRUI, Ali A. (2009), *Evrensellik İddiası: Küreselleşen Bir Çağda Batı Kültürü* (Çev. Hakan Arıkan), Küreselleşme Temel Metinler, Orion Kitabevi, Ankara.
- MEHMEDOĞLU, Yurdağül- Ali Ulvi (Editörler) (2006), *Küreselleşme Ahlak ve Değerler*, Litera Yayıncılık, İstanbul.
- MERİÇ, Ümit, SÖZEN, Edibe, ÖZSOY, Osman, BULAÇ, Ali, ŞEN, Mustafa, GÖKSU, M. Tefik, DEMİRAĞ, Dilaver (2005), (Hazırlayanlar), *Türkiye'de Konya İmajı*, Sosyal Doku Projesi Kent Araştırmaları-1, Konya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Araştırmalar Merkezi Müdürlüğü, Konya.

- MERİÇ, Ümit, SÖZEN, Edibe, ÖZSOY, Osman, BULAÇ, Ali, ŞEN, Mustafa, GÖKSU, M. Tevfik, GEBEL, Salih, DEMİRAĞ, Dilaver (2006a), (Hazırlayanlar), *Konya'da Hayat Tarzı*, Sosyal Doku Projesi Kent Araştırmaları-2, Konya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Araştırmalar Merkezi Müdürlüğü, Konya.
- MERİÇ, Ümit, SÖZEN, Edibe, ÖZSOY, Osman, BULAÇ, Ali, ŞEN, Mustafa, GÖKSU, M. Tevfik, GEBEL, Salih, DEMİRAĞ, Dilaver (2006b), (Hazırlayanlar), *Konya'da Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci*, Sosyal Doku Projesi Kent Araştırmaları-3, Konya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Araştırmalar Merkezi Müdürlüğü, Konya.
- MERİÇ, Ümit, SÖZEN, Edibe, ŞEN, Mustafa, DEMİRAĞ, Dilaver (2006c), (Hazırlayanlar), *Konya'da Komşuluk Araştırması*, Sosyal Doku Projesi Kent Araştırmaları-4, Konya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Araştırmalar Merkezi Müdürlüğü, Konya.
- MEYEROVİTCH, Eva de Vitray (1998), *Konya Tarihi ve Hz. Mevlana*, (Çev. Melek Öztürk), Selçuklu Belediyesi Kültür Yayınları, No:11, Damla Oset, Konya.
- MODELSKİ, George (2009), *Küreselleşme*, (Çev. Kudret Bülbül-Refik Yaslıkaya) Küreselleşme Temel Metinler, Orion Kitabevi, Ankara.
- NURSİ, Said (2007a), *Muhakemat*, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul
- NURSİ, Said (2007b), *İşaratü'l İ'caz*, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul
- OCAK, Ahmet Yaşar (1998), *Küreselleşme Karşısında İslam Yahut İslam'ı Bugüne ve Geleceğe Taşımak*, Milli Kültürler ve Küreselleşme, (Konya, 16-18 Ekim 1997) Tebliğler, Tartışmalar, Konya.
- ODABAŞI, A. Sefa (2001), *Konya Mutfak Kültürü*, Konya Ticaret Odası Yayınları, Konya.
- ÖNCÜ, Ayşe, WEYLAND Petra (Derleyenler) (2007), *Mekân, Kültür, İktidar, Küreselleşen Kentlerde Yeni Kimlikler*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- ÖYMEN, Onur (2000), *Geleceği Yakalamak, Türkiye'de ve Dünyada Küreselleşme ve Devlet Reformu*, Remzi Kitabevi, İstanbul.

- ÖZBUDUN, Ergun, KEYMAN, Fuat (2003) *Türkiye’de Kültürel Küreselleşme, Aktörler, Söylemler, Stratejiler, Bir Küre Bin Bir Küreselleşme, Çağdaş Dünyada Kültürel Çeçişlilik*, Kitap Yayınevi, İstanbul.
- ÖZDEMİR, Durmuş (2006), *Küreselleşme, Ekonomik Büyüme ve Çokuluslu Şirketler, Dünya Neyi Tartışıyor? I, Küreselleşme, Doğu-Batı Düşünce Dergisi* (3. Baskı), Yıl:5, Sayı:18, Ankara.
- ÖZDEMİR, Ufuk (2002), *Küreselleşme Tarihin Sonu mu?*, Köprü Dergisi, Sayı:77, Küreselleşme Krizi, İstanbul.
- ÖZENSEL, Ertan (2007), *Kültürün Popülerleşen Bir Alanı: Popüler Kültür*, ALVER, Köksal, DOĞAN, Necmettin (Editörler) (2007), *Kültür Sosyolojisi*, Hece Yayınları, Ankara.
- ÖZKUL Metin, AKCA Ümit, (2007) *Modern Dünyanın Gardrobu: Küreselleşme, Devlet, Millet, Milliyetçilik*, Kürenin Halleri,, Sosyoloji Doğu Kütüphanesi, İstanbul.
- ÖZKUL, Osman (2008), *Kültür ve Küreselleşme, Kültür Sosyolojisine Giriş*, Açılım Kitap, İstanbul.
- ÖZKUL, Osman (1998), *Moderleşme İle İnsanileşme İlişkisi/İlişkisizliği*, Köprü Dergisi, No:61, Moderleşme Serüveni, İstanbul.
- ÖZÖNDER, Hasan (1980), *Konya Velileri*, Arı Basımevi, Konya
- PERRATON, Jonathan, Goldblatt David, Held David, McGrew Anthony (2009) *Küreselleşme ve Ekonomi* (Çev. Necdet Demirci), Küreselleşme Temel Metinler, Orion Kitabevi, Ankara.
- REED, Fred, A. (2007), *Bediüzzaman Said Nursi’nin Hutbe-i Şamiye Adlı Eseri Işığında Küreselleşme: Anlamı, Alanı ve Etkisi*, Bediüzzaman’ın Gözüyle Küreselleşme ve Ahlak (Hazırlayanlar: Markham Ian, İbrahim Özdemir), Etkileşim Yayınları, İstanbul.
- RİTZER, George (2009) *Mcdonaldlaştırmaya Giriş* (Çev. Şen Sürer Kaya) Küreselleşme Temel Metinler, Orion Kitabevi, Ankara.

- ROBERTSON, Roland (1999), *Küreselleşme, Toplum Kuramı ve Küresel Kültür* (Çev. Ümit Hüsrev Yolsal) Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- SMİTH, Anthony D. (2009), *Global Kültüre Doğru*, (Çev. Zekeriye Tüysüz), Küreselleşme Temel Metinler, Orion Kitabevi, Ankara.
- SÖNMEZ, Selim (Editör), (2002), *Küreselleşme Krizi*, Köprü Dergisi, No:77, Küreselleşme Krizi, İstanbul
- ŞAFAK, Yakup (2007), *Mevlana Celaleddin-i Rumi*, Konya Büyükşehir Belediyesi, Kültür Yayınları No:111, Konya.
- ŞERİAT, Ali (1985), *Medeniyet ve Modernizm*, Türkçesi: Ahmet Yükseköğlü, Bir Yayıncılık, İstanbul.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi (2000), *Beş Şehir*, (Yayına Hazırlayan, M. Fatih Andı, YKY, 19. Baskı, İstanbul.
- TATAR, Taner (2007), *Küreselleşme Efsanesinin Demokrasi Kılıfı*, Kürenin Halleri, Sosyoloji Doğu Kütüphanesi, İstanbul.
- TAYLAN, Hasan Hüseyin, ARKLAN, Ümit (2008), *Medya ve Kültür Kültürün Medya Aracılığıyla Küreselleşmesi*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt X, Sayı:1, Afyon.
- TOMLİNSON, John (2004), *Küreselleşme ve Kültür*, Çeviri: Arzu Eker, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- TURGUT, Arif Nüşet (2003), *Eski Konya Evleri*, Konya Büyükşehir Belediyesi, Kültür Yayınları:54, Merhaba Ofset, Konya.
- TURHAN, Mümtaz (1969), *Kültür Değişmeleri, Sosyal Psikoloji Bakımından Bir Tetkik*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- TUTAL, Nilgün (2005), *Küreselleşme, İletişim Kültürlerarasılık*, Kırmızı Yayınları, İstanbul.
- TÜRKÖNE, Mümtaz'er (1998), *Globalleşme, Milliyetçilik ve Demokrasi, Milli Kültürler ve Küreselleşme*, (Konya, 16-18 Ekim 1997) Tebliğler, Tartışmalar, Konya.

WALLERSTEİN, İmmanuel (2009), *Kalkınmacılık Ve Küreselleşmeden Sonra Ne?*, (Çev. Yusuf Okan Kavuncu), Küreselleşme Temel Metinler, Orion Kitabevi, Ankara.

WALLERSTEİN, İmmanuel (1998), *Ulusal ve Evrensel: Dünya Kültürü Diye Bir Şey olabilir mi? Kültür Küreselleşme ve Dünya-Sistemi*, (Der. Anthony D. King; Çev. Ümit H. Yolsal, Gülcan Seçkin), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.

YETİM, Nalan (2006), *Küresel Üretim Yapılanmasına Kültürel Yanıtlar: Ulusal-Yerel? Dünya Neyi Tartışıyor? I*, Küreselleşme, Doğu-Batı Düşünce Dergisi (3. Baskı), Yıl:5, Sayı:18, Ankara.

YILMAZ AYTEKİN (2004), *İkinci Küreselleşme Dalgası (Kavram, Süreç ve Sorunlar)*, Vadi Yayınları, Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

10.01.1973 yılında Adıyaman'da doğdu. İlkokulu Çelikhan Merkez İlkokulu'nda 1985 yılında, ortaokulu Çelikhan Lisesi'nde 1988 yılında, liseyi ise Çelikhan Lisesi'nde 1991 yılında tamamladı. Lisansını İnönü Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde 1997 yılında tamamladı. 1998 yılından beri Aksaray ve Konya'da Felsefe Grubu Öğretmenliği yapmaktadır. Halen Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Bilim Dalı'nda yüksek lisans öğrencisidir.